

Iван Здановіч

**РУПЛІЎЦЫ БЕЛАРУСКАГА
НАЦЫЯНАЛЬНАГА
АДРАДЖЭННЯ
І ЯГО ПРЫХІЛЬНІКІ
З ПРУЖАНШЧЫНЫ**

Iван Здановіч

Рупліўцы беларускага
нацыянальнага адраджэння з
Пружаншчыны

Кніжка 2-я

Грамадска-літаратурны
даведнік

Кніжка 2-я

Пружаны, 2007

Аўтар шчыра ўдзячны пружанскім
прадпрымальнікам

*Берладзяну Валерью Карпавічу
і Мартыннюку Івану Аляксееvічу*
за дапамогу ў выданні гэтай кніжкі.

Здановіч Іван Юльянавіч

Рупліўцы беларускага
нацыянальнага адраджэння
з Пружаншчыны:
грамадска-літаратурны даведнік.
Пружаны, 2007
167 стар.

Гэта кніжка пра людзей, чый жыццёвы лёс у той ці іншай меры звязаны з Пружаншчынай, хто ўносіў ці ўносіць свой пасільны ўклад у агульную справу беларускага нацыянальнага адраджэння.

Кніжка адресуецца краязнаўцам, студэнтам, настаўнікам і вучням школ, работнікам і чытачам бібліятэк, усім тым, хто цікавіцца мінулым і сённяшнім днём грамадска-культурнага жыцця Пружаншчыны.

Ад аўтара

Пружанскі раён знаходзіцца на заходзе Брэсцкай вобласці і мяжуе аж з чатырма раёнамі Гарадзеншчыны – Свіслацкім, Ваўкавыскім, Зельвенскім і Слонімскім.

Сам жа раён складаецца з двух адметных частак – уласна Пружанской і Ружанской. Першая з іх у значнай ступені амаль што тыпова палеская, мяжуе з Белавежскай пушчай. Тут пераважаюць паўночна-брэсцкія гаворкі. І найзручнейшы шлях у славутыя Віскулі, што ў Белавежскай пушчы – цераз Пружаны.

Ружаншчыну ад Пружан аддзяляе пойма ракі Ясьельда і Ружанская пушча (працягласць каля 20 км). Ружаншчына амаль спрэс узгоркавая, і гаворка мясцовага люду тут ужо гродзенска-баранавіцкая.

Пружаншчына багата на людзей творчых: мастакоў, паэтаў, спевакоў, танцораў, навукоўцаў. А што да мастакоў – то тут іх як нідзе багата.

Пружанцы актыўна ўдзельнічалі ў паўстаннях Тадэвуша Касцюшкі, Кастуся Каліноўскага. А на пачатку XX стагоддзя і асабліва пад польскай

акупацыяй (1920-1939г.г.) шчыра працавалі на ніве беларускага нацыянальнага адраджэння.

Калі прозвішчы Рыгора Шырмы, Міхася Забэйды-Суміцкага, Івана Хвораста добра вядомы ў Беларусі, то дзясяткі і дзясяткі іх паплечнікаў, іх паслядоўнікаў і тых, хто сёння працуе на карысць незалежнасці і беларускага нацыянальнага адраджэння, застаюцца мала або зусім невядомымі.

Першая кніжка “Рупліўцы беларускага нацыянальнага адраджэння з Пружаншчыны”, што пабачыла свет у 2004 годзе, у пэўнай ступені ліквідоўвала часткова гэты прабел.

Другая кніжка, што прапануецца чытачам, з'яўляецца лагічным працягам першай, дапаўняе яе.

Ёсць спадзяванне, што і яна таксама знайдзе сваіх спагадлівых чытачоў.

I.Здановіч

АНАНІЧ

Людміла Іванаўна
(у дзявоцтве КАРЭТКА)

Нарадзілася ў г.Пружаны 28 лістапада 1949 года. Вучылася ў школе №1. Першы свой верш напісала ў 14 гадоў. На яе прыхільнасць да вершаскладання ў школьнія гады, на жаль, ніхто не звярнуў тады ўвагі.

Пасля заканчэння школы ў 1967 годзе працавала на Пружанскім радыёзаводзе. У Мінскі педагогічны інстытут, які носіць цяпер імя Максіма Танка, паступіла ў 1970 годзе.

Гады студэнцкія... Крыніца,
Што жывіць сэрца ўспамін.
Ім не забыцца, не згубіцца
Між новых твораў і мясцін.

Так успамінае тыя гады Людміла Іванаўна. Пасля заканчэння вучобы (1975г.) працавала спачатку ў школах Старадарожскага раёна, потым перайшла на працу ў раённую газету карэктарам, затым карэспандэнтам, яшчэ праз пару гадоў – загадчыцай аддзела пісьмаў і масавай работы.

Працавала ў газеце 15 гадоў, аж да выходу на пенсію. Цяпер жыве з бацькамі ў Пружанах.

МАЕ РОДНЫЯ СТАРОНКІ

Пружанічыне і Старадарожчыне прысвячаеца/

Жаночая доля такая:

За йголкаю — нітка.

Да мужніх краёў прывыкаеш

Ні валка, ні кідка.

Спачатку — ніякавата:

Усё помніцца край той гожы,

Дзе жыва бацькоўская хата,

Дзе юнай на раздарожжы

Стаяла сваім жыщёвым —

Той памяці моцныя сковы...

Тым болей, калі куточак,

Што лёс пакінуць прымусіў,

Упісан трывала ў памяць

Усёй роднае Беларусі...

Пружаны мой горад завецца,

Ён твар свой адметны мае,

Сюды мая думка імкнецца,

І "сэрца маё парывае".

Царква тут побач з касцёлам

У суседстве стаялі грозна.

Такім не надта вясёлым —

Нярадасным, горкім, слёзным.

І з даўніх часоў дрыготка

Род матчын надвое парваны:

Касцёл наведвала цётка,

У царкве малілася мама...

Вуглы час многія згладзіў...

Было ж: праклялі Анелью —

Па праваслаўным абрадзе

Вянчалася. Не ў касцёле!

Карэнні веры магутна

Углебілі Захад краіны!

Быў час, для яе пакутны,

А рук не знайшлося злачынных,

Каб белу царкву апаганіць...

Стаіць, як стаяла — царквою!

І клічуць званы ад рання...

Ідуць людзі да аналою...

Яшчэ ёсьць палац у Пружанах,

Жытло асоб графскага роду.

Жыццё іх квітнела разанам,

Пакуль не спаткалі нягоды.

Ёсьць рад старажытны гандлёвы,

Што з цяжкасцю аднавілі,

Ён фарбай красуецца новай...

Час мкнецца за хвіляю хвіля.

А пад масточкамі жволі

Зліваюцца дзве рачулкі,

І рэчкай цякуць павольнай

Уздоўж ціхіх вуліц, завулкаў.

Адна з іх Мухай завецца,
А Вец завецца другая...
І Мухавец вольна імкненца
У Бярэсце, дзе Буг даганяе.

Тут ёсьць за што вокам ўчапіцца,
І сэрцам навек прыкіпеці,
Край родны! Салодкі крыніцы,
А неба — яснейшае ў свеце!

ЗАЛАТОЕ ВЯСЕЛЛЕ

*/Бацькам май — Івану Ігнатавічу і Любові
Сцяпанаўне, прысвячаю/*

Сабраліся госці, і чаркі звіняць,
Сядзіш ты — сівая галубка,
І ў звоне тых чарак выразна чуваць:
Іван ды Любка, Іван ды Любка!

Ці варта за гэтым сталом успамінаць,
Усё тое, што сівіла скроні?!
Радком і ладком бацька й маці сядзяць,
Ляжаць на каленях далоні.

Гляджу я на іх, і так радасна мне,
Што жыве бацькоўская хата,
Калі ні прыедзеш — зімой, па вясне,
Цяплом яна родным багата!

Калісці тут вольхі шумелі ляском,
Вярба тут стаяла старая,
У галіны яе запаўзала вужом
Я спрытна, гарэза малая...

Свет яркі дзяцінства: вальготна было
Гуляць нам на вуліцы ціхай,
Сяброў тых часоў па зямлі разнясло,
Няхай абмінае іх ліха...

А маці ўсё шыла... Як помню сябе,
Калі ні прачнуся я ноччу,
Канца ўсё няма ціхай той «малацьбе»,
Машынка стракоча, стракоча...

А швы абраўляць, падгінаць падалы
З сястрою нас маці саджала...
І звужваўся свет і рабіўся малы —
З іголку — асінае джалада...

Бягуць успаміны... А. бацька ў той час
Суседу расказвае байку:
Жаніліся двое, сутрэліся раз,
Гамоняць, нібы балалайкі:

«Усім добрая жонка, — гаворыць адзін. —
У парадку і печ, і адрына.
Вось толькі імя — бы па ілбах
Той дрын: Арына, Арына, Арына!»

“Ня тое імя, - усміхнуўся другі, -

Як скажаш – бы жар той ад грубкі,
Імя, як пад сонцам вясны мурагі! –
Чароўнае – Любачка, Любка!

САКАВІК

Сакавік! Ты зара абуджэння ад зімняе ночы!
Уздыхнула ледзь чутна матуля-зямля,
Шчэ пралескай пяшчотнай не расплюшчыла вочы,
Але поўняцца сокам бяроза, ралля...

I ад соку таго набывае паветра
Лёгкі хмельны прысмак, з хмелем ў грудзі цячэ,
I аб блізкай вясне за вакном пяе ветрык,
I дзень кожны распальвае сонца ярчэй!

I пад промнямі сонца, бога Ярылы,
Уваходзіць у сілу, мацнее зямля,
Каб травой узрасці, упрыгожыць кут мілы,
Каб была ураджайнай града і ралля!

Сустракайце вясну, яна птушкай спявае,
Цяпло юнай надзеі ў сэрцы нясе.
Усміхайцесь ёй. Няхай стомы ня мае.
Песціць, жывіць ўвесь свет у прадвечнай красе.

ВЕРАСЕНЬ

Дзянёк быў цудоўны:
Купалася сонца,
У росных разлівах
Зялёных шчэ траў.
Дарога. Уздоўж

Лягло поле бясконца
Яго лес рукою
Зялёны абняў.
Іду я дарогай.
Нектарам у грудзі
Бярозавы водар
Бруіцца, цячэ.
А поле працуе:
Капошацца людзі,
Стараюцца бульбачку
Згрэбсці хутчэй.

I раптам... I раптам
Імклівыя цені
На жоўтай дарозе
Свой пляс пачалі!
Спынілася я
I лаўлю я імгненне,
Маленькі той цуд
Над зямлёй, на зямлі!

То птушкі ў небе,
То клін жураўліны,
Ён ставіць сваіх
Птушанят на крыло.
I кіпенем у небе,
Памкненнем адзіным,
Той клін паміж хмарак
Нясло і нясло...

Заплюшчваю вочы,

І рукі ўгору,
Нібыта да крыл
Дакрануцца хачу!
І рукі, як крылы,
Здалося: у прастору
І я разам з імі
Вось-вось палячу!

КАСТРЫЧНИК
/Бабіна лета/

Лёгкі пах апалага лісця,
Клён-юнак з залатой галавой!
Штосьці мроіцца, штосьці сніцца,
Лёгкі сум навявае спакой...

Даўкі водар восеніскіх кветак –
Хрызантэмы — у самай пары,
Нездарма любілі паэты
Счырванелыя кронай каstry!

Свет — празрысты, далі — бясконцы,
Рэзкасць контураў, доўжыцца гук...
Трапяткое, заходзіць сонца,
І малітва злятае з губ...

Я шапчу: спыніся, імгненнне!
Ліст, танцуочы, руку кране...
Вось такім пад час сатварэння
Свет стаяў у трапяткай галізне!

ПЯШЧОТА БЕЛЫХ БЯРОЗ
/песня/

Пяшчота белых бяроз
Мяне кранае да слёз,
На крыльцах ветрык прынёс
Пяшчоту белых бяроз!

Жытнёвы колас паспеў,
Крынічкі чую напеў,
Жаўрук над полем звініць,
Усё гэта мне не забыць...

Сасновы водар лясоў,
Легенды даўніх часоў,
Бабулі ласка маёй,
Навекі будуць са мной!

Тут слова грэе душу,
Тут усё, што ў лёсу прашу,
З чым кроочу я па жыцці
І з чым з жыцця мне ісці...

Пяшчота белых бяроз
Мяне кранае да слёз...

ПАЭТУ
/песня/

Ты над словам уладу маеш,
А што значыць вякамі гэта?

Значыць - годна сябе уздымаеш

І над часам ты, і над светам!

Значыць – душу вядзеш на Галгофу,

Каб людскія зведаць пакуты...

Не па частцы, і не патроху –

Поўнай мерай, сэрцам адчутай!

АНТАНОЎСКАЯ Людміла Іванаўна

Родам з горада Ганцавічы. Нарадзілася 27 снежня 1955 года ў сям'і рабочага. У 1973 годзе скончыла Ганцавіцкую сярэднюю школу №1. Праз два гады выйшла замуж і пераехала ў Браслаў Віцебскай вобласці, куды быў накіраваны на працу муж. У 1982 годзе пераязджаюць у Пружаны. Тут патрапіла на працу ў газету “Зара камунізму” на пасаду карэспандэнта-арганізатора раённага радыёвяшчання. Завочна закончыла аддзяленне факультэтата журналістыкі БДУ.

Ужо 25 гадоў як працуе ў журналісты. На сёння з'яўляецца рэдактарам аддзела радыёінфармацыі. Як лічыць Людміла Іванаўна, газетныя жанравыя матэрыялы ад радыйных амаль нічым не адрозніваюцца.

Калі пры рэгістрацыі вяшчання паўстала пытанне, на якой мове размаўляць са слухачом – ваганняў не было – толькі на беларускай. Гэта, пэўна, таму што Людміла Антаноўская з першага дня дзейнасці Пружанскага грамадскага аб'яднання “Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны” з'яўляецца яго сябрам. Падтрымлівае ідэю беларускага нацыянальнага адраджэння і ўдзельнічае ў яе рэалізацыі.

З дзяцінства захапляеца паэзіяй. Неаднойчы становілася дыпламантам раённага і абласнога конкурсаў дэкламатараў.

Аб'ём радыёвяшчання “Пружанскае раённае радыё” адзін з самых вялікіх на Брэстчыне.

Людміла Іванаўна спрабуе свае сілы ў жанры мініяцюрных замалёвак. Гэта нявыдуманыя гісторыі, так бы мовіць, думкі ўслых.

Сямейны бруд на грамадскі суд

Падобна, што бескультур'е і амаральнасць паводзін настолькі ўраслі ў скуру нашага грамадства, што, здаецца, ужо немаўляты нараджаюцца з гэтай заганай.

Вось карцінкі з нашага жыцця.

Амаль у кожным жылым квартале ёсьць спартыўная пляцоўка, дзе ганяюць мяч дзеці. Дарослому чалавеку знаходзіцца побач праста немагчыма. Пасля кожнай няўдалай падачы мяча на галаву няўдачніка сыплюцца з вуснаў падлеткаў самыя брудныя мацюкі.

Прысутнасць дарослага малалетак анічудь не турбуе. Пэўна, яны бяруць прыклад з бацькоў, з дарослых.

Ля дзвярэй піўбара сабраліся дзеючкі. Па іх расчырванелых тварах лёгка здагадацца, што яны на добрым падпітку. Размаўляюць між сабой гучна, брыдкасловяць.

А пад'езды ў шматкватэрных дамах... І, пэўна, многія заўважылі, што самыя брудныя лесвічныя пляцоўкі бываюць на першых паверхах. А чаму? Бо ўсе насельнікі верхніх паверхаў скідваюць сваё смецце ўніз, у лесвічны пралёт. Няхай прыбірае сусед знізу. Яшчэ і наплюе са сваёй верхатуры, палузгае семкі, кіне акуркі ад цыгарэт. А што? Ня злоўлены – ня злодзей. Сорам ня дым – вочы ня выесць. Пазнаяце? Гэта філасофія пад'ездных бруд-маляроў. Над бескультур'ем сваіх паводзін яны не задумваюцца, бо іх сумленне даўно спіць глыбокім сном. А далей якія бацькі – такія і дзеци.

Настаў час сямейны бруд выносіць на суд грамадскасці.

Заслужаная пагарда

Зроду не была за мяжой. Паездкі ва Украіну і Расію ў разлік не бяру, бо там бывала яшчэ ў эсэсераўскія часы. А тут як падарунак лёсу – службовая камандзіроўка ў Швецыю. Лячу ўпершыню на самалёце. Вось сталіца Швецыі – Стакгольм, абласны цэнтр – Нарчопінг, нібы шампунем вымытыя вуліцы і дарогі. А дамы каляровыя, быццам пэндзalem па іх

прайшоўся мастак. Столкі вакол дзівоснага, нязведенага, амаль што казачнага.

Адно прыкра. Скрозь прыкленую ветлівую ўсмешку сцюардэсы, затым гаспадыні атэля праглядвае пагарда. Балючае “Чаму?” не дае спакою. Сорамна, але адказ элементарны: звычайнае наша хамства, недахоп культуры паводзін. Як атрымліваем сувеніры, то выхопліваем з рук, на ветлівасць адказваем громкім рогатам. Калі можна ўзяць бясплатна цукерку, то хапаем іх жменяй. Адзін, два такіх дзікунскіх учынкі... і мы ганьбім сваю краіну, свой народ.

Паважай найперш сам сябе, тады і цябе будуць паважаць.

Сабачае жыщё

Малой Жане ўсяго пяць гадкоў. Яна смуглівая, з вялікімі карымі вачымі. Прыйгажуня, калі не глядзець на ножкі дзяўчынкі. У Жаны – касалапасць. Выправіць гэты недахоп да трох гадкоў было запроста. Але мама Жаны была занята іншым. Яна любіла шакіраваць суседзяў, пад'ехаўши на шыкоўным “мерседэсе” з чарговым начным паклоннікам.

Дзяўчынка ў асноўным з бабуляй, якая часта не супраць кульнуць чарку-другую.

Відаць, не пад шчаслівай зоркай нарадзілася Жанка. Мала таго, што бацькі свайго ніколі ў вочы не бачыла, дык яшчэ з боку родных належнай увагі няма. Заўсёды рада лустачцы хлеба, працягнутай спагадлівой рукой.

Неяк, пэўна з будуна, бабуля нібы дзіўную навіну паведаміла суседцы:

- Сёння ўнука ела з адной міскі з Адольфам.
Адольф – сабака, які, бегаючы па памыйках, даўно
страціў від хатняга Кколі.
Гэта страшна, калі сёння такое сустракаецца!

АБРАМЧЫК НІНА (у дзявоцтве ЛЯЎКОВІЧ).

Нарадзілася 20 сакавіка 1916 года ў вёсцы Шані на Пружаншчыне. Закончыла Віленскую беларускую гімназію, вучылася ў Віленскім універсітэце, была там сябрам беларускага студэнцкага саюза. З восені 1939 года настаўнічала на Пружаншчыне.

На пачатку 40-х гадоў пабралася шлюбам з Міколам Абрамчыкам. Жыла ў Берліне, працевала ў газеце “Раніца” (выдавалася там з 1939 года) і Беларускім камітэце самапомачы. Займалася выдавецкай дзейнасцю. Апрацавала і выдала “Гісторыю Беларусі ў картах”, зборнік папулярных песень і патрыятычных вершаў пад загалоўкам “Беларусь у песнях” (1942 г.), брашуру “25 сакавіка” і зборнік 30 беларускіх папулярных песень, рамансаў і прыпевак “Пад гоман вясны”.

Жыла (на 2002 год) у Вілепэні (Villepint) недалёка ад Парыжа.

(“Беларуская книга пад нямецкім кантролем” – Мінск, 2002)

АСТАПЧУК Ірына.

Нарадзілася ў 1967 годзе ў в. Бабінец. Закончыла Мінскі дзяржаўны педінстытут. Працуе настаўніцай у СШ №4.

Прайшла, мінулася, як свет як сон,
Што праз гады трывожыць і хвалюе
Дзяўчыну бачу ў лузе басанож
І маміну ўсмешку маладую...

Змяркаеца, травы прывялай пах,
І варушэнне ластавак пад стрэшкай...
І паўтарае ў цёплай цішыні
Бусліны клёкат стомленае рэха.

Прыеду ўлетку. Здасца, што ізноў
Вярнуў гадочки чэрвень у пару былую.
Ах, як шкада, што не вяртае час
Дзяўчыну басаногую – мяне самую.

Паводле Юрыйя Туронка

Каханы мой, не папракай мяне,
Што рукі ласку ціхую забылі,
Яна гублялася на раздарожжы дзён
І крыўды скразнякі яе студзілі.

Маўчаннем ты мяне не дакарай,
Што адчужэння ценъ блукае ўночы,
А несла праз вятры цяпельца кволы жар,
Ды невідущыя твае маўчалі вочы.

Мой любы, не кляні ў роспачы мяне,
Што зблытала каханне і прывычку:
Ты жураўля ў небе не злавіў,
А ў клетцы залатой не прыручиць сінічку.

Жыву, не наракаючи на лёс,
Пакуль і радасцей вязьма не разрываю,
Ды прагне сутнасці быцця душа мая,
Вачамі зорку пуцяводную шукаю.

Спытаю роспачна: “Ці так жыву?
Якое, адкажы, маё тут прызначэнне?
І дзе той шлях, што прывядзе душу
З гарэння вечнага ў мірнае заспакаенне?”

Параіць сыты і нахабны дабрадзей:
“Да сэрца не прымай чужыя радасці і беды.
Хоць крыўда захлынае – прамаўчы,
Хто век маўчаў – пакутаў і трывог не знаў”.

Маўчаць, дзе хочацца крычаць ад болю і зняваг?
Фальшывенъка ўсміхацца там, дзе плакаць варта?!
Не трэба гэткага заспакаення мне,
Дзе годнасць і давер паставлены на карту.

Маўчанне – золата, калі сумленне спіць,
Абразу і паклён не праглыну плюляй горкай.
Жыву сумленна. Не магу інакш.
Бо ў небе нада мной гарыць
слязой чысцюткай зорка.

Шчыруе жнівень, як руплівы гаспадар,
Разносіць водар мёду, яблык, жыта.
Сланечнік усміхнецца на градзе,
Як светлы напамін аб перажытым.

А надвячорак ціхі разалье туман,
Гараць, дрыжаць у небе зоркі-свечкі.
Аціх птушыны гоман у лугах,
І прахалодай золкай уздыхае рэчка.

Бывай жа, маё лецейка, бывай!
Пакінь мне толькі сны і летуценні...
Няма ні шкадавання, ні журбы.
А павуцінка ў валасах – самотнае імгненне.

БАБРУК
Пётр Васільевіч

Нарадзіўся ў вёсцы Шубічы Пружанскага раёна ў 1928 годзе.

Закончыў Шаняўскую тады сямігодку, потым Пружанскае педвучылішча (1949). У 1950-1953 гадах служыў у войску. Пасля арміі працаваў загадчыкам Арабніцкай пачатковай школы. У 1961 годзе завочна закончыў філалагічны факультэт Брэсцкага педагогічнага інстытута.

З 1964 года і аж да выхаду на пенсію ў 1986 працаваў дырэктарам Навасёлкаўскай восьмігодкі.

Піша гумарыстычныя замалёўкі і апавяданні, сатырычныя вершы і прыпейкі. Ім напісаны такія гумарыстычныя апавяданні, як “Сон Аўхіма Налівайкі”, “Калядны ліст” і поўнае драматызму апавяданне “Гадавала маці сына”.

Ядуць многа свінні бульбы,
А рэкорды жук пабіў.
Хай бы злыдзень каларадскі
Нас свінінаю карміў.

Самагонку піў дзядуля
І курыць ахвоту меў.
Закурыў па п'янцы ў ложку –
Не прачнуўся і згарэў.

Яшчэ рэчка не замерзла –
Рыбакі бягуць на лоў.
Ловяць рыбу тут спачатку,
Пасля ловяць рыбакоў.

Нагавіцы носяць бабы,
Яшчэ шапкі ім дадуць.
Хлопцы косы заплатаюць,
Баб пад хлопчыкаў стрыгуць.

Баба грошыкі збріала,
Каб даляраў тых купіць.
Прынясла даляры з рынка –
Прэзідэнт не той сядзіць.

Любы мой паесці любіць,
На канапе паляжаць.
Я валюся з ног ад працы,
А яму на ўсё пляваць.

Любім мы сваю прыроду,
І парадак навялі:
Смецце вывезлі ў гаёчак,
Пустазелле развязлі.

Занёс боты для рамонту,
Разважаю, што рабіць
За работу налічылі –
Можна новыя купіць.

Палюбіла бізнесмэна.
Ён багаты, як Эмір.
Толькі хутка пасадзілі,
Бо быў гэта рэкецір.

Ад кахання неаднойчы
Я, няшчасны, паміраў.
За жыццё заўсёды дзякуюй
Венэролагам казаў.

Палюбіла дыскатэку,
Усё можна тут набыць:
І ўлюбіцца, і падвыпіць,
Нават траўку пакурыць.

А ў нашай у Агаты
Кураць люлькі парасяты.
Няхай кураць з усёй сілы,
Абы есці не прасілі.

Пілы тупяцца з гадамі,
Пілаваць усё цяжэй.
Жонка зубы даўно з'ела,
А пілуе ўсё вастрэй.

Беднай Зосі сон прысніўся,
Што багатая яна.
І цяпер ніхто ня можа
Адарваць яе ад сна.

Баба дзеда распякала:
“Гандлюй, лысы, чым папала”.
Мо і я, твая Алена,
Хоць памру за бізнесмэнам.

Нас хваробы атакуюць,
Усё цяжэй процістаяць.
Каб лячыцца пажылому,
Трэба пенсію аддаць.

Нам зарплату павышаюць,
Ды і пенсіі растуць.
Калі тысячу дабавяць –
Дзве напэўна забяруць.

Да чаго ж ты, міная,
У мяне руплівая.
Затрымаўся дзе чуць-чуць –
Сваркі дома не мінуць.

Дэпутата выбіралі –
Мова песняю плыла.
Усё было ў яго на месцы,
Ды пустая галава.

Пруць дзяўчатаы за граніцу,
Каб знайсці там жаніхоў.

А выходзіць у бардэлях
Забаўляюць мужыкоў.

РЫНАК

Па нядзелях у Пружанах
Кліча рынак раным-рана.
Люд спяшаецца сюды,
Так было яно заўжды.
Тут купляюць, прадаюць,
Усе рынкі так жывуць.
Сёння гандаль як ніколі,
Усяго тут ёсць даволі:
І адзенне, і абутак,
І віно, каб сплавіць смутак;
На сталах ляжыць парфума,
Прадаецца тут і гума –
Як карове для жавання
І мужчынам для кахрання;
Ляжаць вырабы рамёстваў,
Іншых тут тавараў мноства.
Едла, хоць расперажыся,
Толькі цэнаў сцеражыся,
Бо іх д'яблы тут малююць,
А яны ўжо не жартуюць.
Калі хочаш мець пакупку
(яна змесціца ў скрутку),
Купу грошай насыпай.
А ня хочаш – не купляй.
Як жа гэта не купіць,
Калі хочаш неяк жыць?
Шуміць рынак нездарма,

Весялосці хоць няма.
Але гандаль усё ж ідзе,
Барышы дзялкам нясе.
Джынсы, курткі і спадніцы,
Кофты, туфлі, завушніцы,
Шапкі, боцкі, сукенкі
Прымяраюць тут паненкі
А бацькі ў души хоць плачуць
За пакупкі ўсё ж плацяць.
Нікуды тут не падзецца
Бо абуцца і адзецца
Заўжды трэба чалавеку
Да сканчэння яго веку
Ну, а грошай хто ня мае,
Дык вачыма хай купляе.

ПАЦЕШКІ

Здароўе нацыі

Пасля чарговага павышэння цэнаў на лекі ўсе хворыя раптам пачалі дружна смяяцца. У весялуноў нехта спытаў:

- Чаго смяецеся, дурні?
 - Бо смех – здароўе нацыі, - быў адказ.
- Цяпер у нас надзея толькі на бясплатнае лячэнне смехам.

Залатая карова

Да селяніна прыехаў знаёмы з суседняй вёскі, каб купіць у яго карову. Але гаспадар цвёрда адмовіўся яму прадаваць, а па сакрэту сказаў, што карова моцна б'е нагамі ў час дойкі, нават можа забіць чалавека.

- Дзівак ты, чалавеча, дык я такую карову шукаю ад таго часу, як толькі ажаніўся.
- А навошта табе такая карова?
- Яе ж будзе даіць мая цешча!

1995 г.

**ГАЛЯКЕВІЧ
Яўген Іханавіч**

Нарадзіўся 22 лютага 1933 года ў вёсцы Новая Стрэльна Іванаўскага раёна ў сялянскай сям'і. Там жа скончыў сямігодку. Тры гады жыў у г. Кобрыне, дзе вучыўся ў сярэдняй школе №1, пасля сканчэння якой у 1952 годзе паступіў у Брэсцкі педінстытут на фізічна-матэматычны факультэт.

Скончышы інстытут у 1956 годзе, быў накіраваны ў Іванаўскі раён. Працаваў там 2 гады – спачатку настаўнікам, а потым дырэктарам Дастоеўскай СШ. Ад 1958 года на Пружаншчыне. Працаваў на розных пасадах у школах раёна (Круглае, Брады, Лазоўка), у 1960-1969г.г. выкладаў фізіку ў Пружанскай школе-інтэрнаце, затым доўгі час (амаль 20 гадоў) працаваў у сярэдняй школе №1 г. Пружаны ў якасці намесніка

дырэктара, а з 1990г. і да выхаду на пенсію – намеснікам дырэктара новай школы – СШ №5.

Да беларусчыны далучыўся напрыканцы 80-х гадоў на хвалі нацыянальнага адраджэння. З жалем зразумеў тады, што не ведае гісторыі сваёй Радзімы: падчас вучобы ў школе выкладалі гісторыю бяскоңцых войнаў Рasei, а ў ВНУ і ў час працы на розных семінарах і “універсітэтах” тлумілі галовы работамі класікаў марксізму-ленінізму, гісторыяй КПСС, але ў кампартыі Яўген Іханавіч ніколі не быў.

Каб хоць неяк выправіць такі недагляд, ён стаў набываць новыя кнігі па гісторыі роднага краю, этнографіі, творы класікаў беларускай літаратуры. Сабралася невялічкая бібліятэка такіх кніг. Чытае ня толькі сам, але і з задавальненнем прапагандуе іх сярод знаёмых.

Удзельнічаў у шматлікіх дэмакратычных мітынгах і дэмансістрацыях у Мінску. У якасці дэлегата ад Пружаншчыны прымаў удзел у рабоце Усебеларускага з’езда (2000г.), быў дэлегатам з’езда ТБМ.

**ГАРУСТОВІЧ
Васіль Іосіфавіч
(26.02.1914 – 15.03.1987).**

Бацькі Васіля Гарустовіча ў пошуках лепшай долі на самым пачатку XX ст. выехалі ў Адэсу, дзе бацька ўладкаваўся на працу на

мылаварным заводзе. Зарабляў 30 рублёў золатам, а ад 1905 года заробак атрымліваў асігнацыямі. Тут у 1914г. і нарадзіўся Васіль. У гэтым жа годзе, перад самай вайной, бацькі вярнуліся ў сваю родную вёску Табарыскі, тады Сухопальскай воласці. Тут сям'я значна павялічылася: было ў ёй восем дзяцей, Васіль быў самым старшым. Калі яму споўнілася сем гадоў, яго пачаў вучыцца бацька: школы паблізу не было. У 1928 годзе Васіль паступіў у 5 клас Шарашоўскай, тады польскай школы. Закончыўшы ў 1931г. сем класаў, вырашыў паступаць у Пружанскую семінарыю, паспяхова здаў экзамен. Але калі бацька даведаўся, што за вучобу і пражыванне ў інтэрнаце прыйдзеца плаціць ажно 500 злотых (тады адна карова каштавала 60 злотых), прыйшлося забраць дакументы. І Васіль гэтай жа восенню паступае ў 5-ы клас Пружанской гімназіі. Тут за вучобу бралі 135 злотых.

Вучобу ў гімназіі сумяшчае з працай: вырабляе з лазы падстаўкі для кветак і крэслы, займаецца рэпетытарствам. Ужо меў магчымасць дапамагаць малодшаму брату паступіць у гімназію і плаціць за яго вучобу і пражыванне.

Гімназію закончыў у 1935 годзе. Вырашае вучыцца на доктара. У Варшаўскім універсітэце ня прынялі, відаць, з-за таго, што не паляк. Праз год паступіў у Віленскім універсітэце, называўшыся палякам, але праваслаўным. Тут пад уплывам згуртавання беларускіх студэнтаў расце яго нацыянальная свядомасць. Да прыходу саветаў у 1939 годзе скончыў два курсы універсітэту.

З прыходам саветаў у 1939г. вучоба ў Вільні становілася няпэўнай. Прадоўжыць вучобу вырашыў у

Львоўскім універсітэце. Пасля заканчэння 4-га курса медыцынскага факультэта быў скіраваны на практику ў г.Выжніцу. Тут і заспела яго вайна.

Вяртаецца ў Пружаны. Родную бацькоўскую вёску Табарыскі спалілі немцы, а яе жыхароў выслалі ў Рось Ваўкавыскага раёна. Адтуль яго бацькі пераехалі ў Пружаны, дзе і асели.

Васіль Іосіфавіч паступае на працу ў Пружансскую бальніцу лабарантам, імкнецца дапамагаць урачухірургу пры аперацыях. Але жаданне закончыць вучобу ва універсітэце не пакідае яго. І вось у 1942 годзе паступае на 5-ы курс медыцынскага факультэта Кенігсбергскага універсітэта. Заканчвае вучобу ў снежні 1943 года і з дыпломам урача-хірурга вяртаецца ў Пружаны, дзе пачынае працуваць ў Пружанской бальніцы. Працягвае працуваць і пасля вызвалення Пружан ад немцаў.

З ліпеня 1944 года быў загадчыкам хірургічнага аддзялення, у 1945 – галоўным урачом бальніцы, потым галоўным урачом паліклінікі. А далей тупік. Не призналі дыплом Кенігсбергскага універсітэту, пагражалі адхіленнем ад працы. Восенню 1949 года яго прынялі на пяты, апошні курс Мінскага медінстытута і летам 1950г. з другім ужо дыпломам, савецкім, быў накіраваны на працу ў Пружанскую бальніцу. Працуочы тут, стаў знакамітым хірургам, карыстаўся вялікім даверам людзей, займеў высокі аўтарытэт, і ня толькі на Пружаншчыне. За высокое прафесійнае майстэрства яму аднаму з першых тады была прысвоена першая атэстацыйная катэгорыя, потым ганаровы знак “Выдатнік аховы здароўя”. Многія

пружанцы яшчэ і сёння з гонарам кажуць, што ім аперацыю рабіў Гарустовіч.

Васіль Гарустовіч праз усё жыццё пранёс любоў і павагу да роднай мовы, ахвотна ёю карыстаўся. Вывеў у людзі двух сыноў. Адзін з іх, малодшы, доктар, заўчасна пайшоў з жыцця. Бацька вельмі балюча перажываў утрату. Ушаноўваючы памяць аб сыну, паставіў на магіле гранітны помнік. Гэта адзін з нямногіх помнікаў на Пружанскіх могілках з беларускамоўным надпісам. На ім складзеная Васілем Іосіфавічам эпітафія:

Любіў цябе я, Віцька мілы,
Мой ты сынечак дарагі.
Жадаў табе я вельмі шчыра
Здароўя, шчасця на зямлі.

Другі сын, Леанід, атрымаў вышэйшую тэхнічную адукацыю, пераняў ад бацькоў і бацькоўскага роду любоў да сваіх каранёў, да Беларусі, яе гісторыі, мовы, культуры.

ГАРУСТОВІЧ Леанід Васільевіч

Нарадзіўся ў Пружанах 17 чэрвеня 1955 года ў сям'і ўрачоў. Вучыўся ў сярэдняй школе №1. Пасля заканчэння школы ў 1972 годзе паступіў у Беларускі

дзяржаўны універсітэт (г. Мінск). Закончыўшы вучобу, быў накіраваны на працу ў Вылічальны цэнтр пры Белдзяржуніверсітэце. Прыймаў тут удзел у распрацоўцы аўтаматызаванай тэлевізійнай навучальнай сістэмы. Гэта распрацоўка атрымала бронзавы медаль ВД НГ СССР у 1981г.

Пасля чатырох гадоў працы паступіў у аспірантуру і закончыў яе (без прадстаўлення і абароны дысертациі). Быў размеркаваны ў Інстытут тэхнічнай кібернетыкі АН БССР (1985г.). Потым працеваў у Навукова-даследчым інстытуце ЭВМ, у прыватнай фірме.

З 1994 года працуе ў Вылічальнym цэнтры АН Беларусі.

Леанід Васільевіч рос у сям'і беларускай. Яго дзед Іосіф Андрэевіч за палякамі выпісваў ў сваю вёску Табарыскі беларускія выданні: чытаў іх з суседзямі за газавай лямпай. Яго бацька, вядомы ў свой час доктар на Пружаншчыне, Васіль Іосіфавіч, быў свядомым беларусам, любіў спяваць беларускія песні, шанаваў і часта карыстаўся роднай мовай.

Прыхільнікам беларусчыны з'яўляецца і Леанід Васільевіч. Ён цікавіцца гісторыяй Беларусі, займаецца краязнаўствам, любіць родную беларускую мову і карыстаеца ёю.

ГАРУСТОВІЧ Яўген Уладзіміравіч

Яго малая радзіма – вёска Галены Пружанскага раёна, што туліцца ля самай Белавежскай пушчы. Тут ён нарадзіўся 27 лютага 1940 года. Вучыўся ў Галенскай сярэдняй школе. Пасля заканчэння вучобы разам з бацькам працуе ў мясцовым пушчанскім лясніцтве.

З 1962 года са сваёй сям'ёй жыве ў Пружанах. Працяглы час працеваў шафёрам, потым кранаўшчыком у Пружанскім ДЭУ-851. З 1990 года працуе ў Пружанскіх электрасетках, таксама кранаўшчыком. Выйшаў на заслужаны адпачынак у 2000 годзе, але яшчэ два гады прадаўжаў працу тут жа.

З'яўляецца сябрам Беларускага Народнага Фронту “Адраджэнне” і сябрам Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны.

**ДАЦУК
Аляксандр Яўгенавіч**

Нарадзіўся 17 жніўня 1956 года ў вёсцы Чарнічнае (на той час Пружанскага раёна, цяпер Малецкі с/с Бярозаўскага раёна).

Пасля заканчэння 8 класаў паступіў у Пінскі саўгас-тэхнікум, дзе атрымаў спецыяльнасць тэхніка-

землеўпарадкавальніка (1975 г.). Па накіраванні працеваў у Магілёўскім філіяле інстытута “Белгіпразем”. Пасля была служба ў войску. Звольніўшыся ў 1977 годзе, уладковаўся на працу ў Брэсцкай хімлабараторыі інжынерам-глебазнаўцам. Затым працеваў у Пружанскім лясгасе, Брэсцкай доследнай сельскагаспадарчай станцыі.

З 1995 года – прадпрымальнік, мае краму будаўнічых матэрыялаў.

Аляксандр Яўгенавіч – прыхільнік беларускай нацыянальнай ідэі, з'яўляецца сябрам Беларускага Народнага Фронту “Адраджэнне” і грамадскага аб'яднання “ТБМ імя Францішка Скарыны”.

**ДРОНЬ
Канстанцін Васільевіч**

Нарадзіўся 24 мая 1936 года ў вёсцы Ківачына Пружанскага раёна. Дзяцінства і юнацтва прайшло ў вёсцы Белы Лясок, якая знаходзіцца ля самай Белавежскай пушчы.

Вучыўся ў Адэскім дзяржаўным універсітэце імя І.І. Мечнікава і ў Беларускім дзяржаўным універсітэце (г. Мінск), які закончыў у 1964 годзе. Па професіі гісторык.

Працеваў настаўнікам гісторыі ў Здзітаўскай СШ, у школах г.Белаазёрска. Узначальваў СШ №3

г.Белаазёрска, член літаратурнага аўяднання “Крыніца” пры газеце “Маяк”.

БЕЛЫ ЛЯСОК

Белы Лясок – зялёны садок.
Справа і злева сасновы барок,
Сумных бярозак стройны радок,
Белы Лясок – казак куток.

Толькі як цемра падкрадзецца ціха
Крочыць па вуліцы зубр і зубрыха.
Крочаць павольна па вёсцы да ранку,
Часам заглянуць яны ў алтантку.

Вось тады жах прабірае дзяўчат.
Туляцца дзеўкі мацней да хлапцоў,
Дзякуюць хлопцы за гэта зуброў.
І юнакі прыгажунь абнімаюць

Ды пацалункамі жах выганяюць.
Госці лясныя стаяць і маўчаць.
Але іх хутка зайдрошчы бяруць,
У пушчу зубры мілавацца ідуць.

ДЫДЫШКА
Ніна Васільеўна

Нарадзілася 10 сакавіка
1947 года ў вёсцы Ліпск

Ляхавіцкага раёна. Бацькі яе былі багатымі духоўна людзьмі і сваім чатыром дочкам далі добрую аддукацыю. Пасля заканчэння сямігодкі паступіла ў Брэсцкую музычную вучылішча, бо мела ад маці добры голос. Закончыла сярэднюю школу (1965г.) і паступіла ў Брэсцкі педагогічны інстытут. Пасля яго заканчэння ў 1969 годзе настаўнічала ў Ляхавіцкім раёне. Затым былі пераезды ў Столінскі і Пружанскі раёны па месцы працы мужа.

На Пружаншчыне з 1976 года, працавала ў Чахецкай школе, потым у Пружанскай вячэрній, у Доме піянераў і школьнікаў. З 1984 года – у СШ №3. З 1990 года і аж да выходу на пенсію ў 2003 выкладала беларускую мову і літаратуру ў СШ №5.

З'яўляецца сябрам ТБМ імя Францішка Скарэйны, узначальвала суполку Таварыства школы №5. Ёсьць падзякі ад рэспубліканскай рады ТБМ за працу на ніве адраджэння беларускай мовы.

Мае шмат публікаций у “Настаўніцкай газеце”, “Раённых буднях”, часопісе “Родная природа” і іншых выданнях. Дзеліцца сваімі ўражаннямі на старонках газеты ад паездак ў Францыю, Бельгію, Аўстрыю і Нямеччыну. Актыўна ўдзельнічае ў работе сярод пенсіянераў-настаўнікаў.

Працуе над цыклам “Жаночы лёс” у прозе, піша вершы, даследуе малавядомыя факты з жыцця Янкі Купалы і Якуба Коласа.

МАЯ БАЦЬКАЎШЧЫНА
Куды б не закінула доля мяне
(а часта мяне закідала),

Звяртаюся ў думках заўжды да цябе,
Зямелька мая дарагая.

Стаіць прад маймі вачыма той дом,
Дзе маці мяне гадавала.
І чую выразна царкоўны той бом,
Малітву, што ў душу запала.

Куды б ні закінула доля мяне -
Заўсёды вярнуся дадому.
Бацькоўскі парог мой шлях не міне.
Пакланюся роднаму дому.

СІЛА КРЫНІЦЫ

Ёсць на Пружаншчыне крынічка,
Тут б'е вада праз камень сівы.
І чалавек, стаміўшыся ў дарозе,
Сюды прыходзіць,
Каб набрацца сілы.

Пап'е вады, твар, рукі абмывае,
Аддаўшыся ў думках таямніцы,
Задумліва глядзіць на кроплі-слёзкі,
Што так даўно бруяць
З святой крыніцы.

І хочацца малому і старому
З святой вадой узяць жывінку,
Каб адступіліся хваробы і няшчасці,
Каб гора адпусціла на хвілінку.

ЦІХА Ў ХРАМЕ, ЦІХА НА ДУШЫ...

Храм ў Пружанах, Сабор Аляксандра Неўскага. Вернікі збіраюцца да вячэрняй малітвы. На вуліцы стаіць пачатак лета з кветкавай прыгажосцю, з ветрыкам-гулякам. Дзвёры ў храм адкрыты, і яркае заходзячае сонца гаспадарліва заглядае сюды, зліваецца з пазалотаю ікон, іграе на падсвечніках, перабягае на полымца свечак і застаецца ў ім.

Ціха ў храме, ціха і ў яе на душы. Погляд гэтай жанчыны звернуты ў глыбінныя пласты памяці, душа раскрыта для Бога, у якога яна просіць дазволіць ёй яшчэ доўга вось так прыходзіць сюды, шаптаць слова сваёй малітвы, якую яна даўно ўжо склада для сябе і завучыла.

Гэтая малітва за дзяцей і за ўнукаў, якіх яна, дзякую Богу, прычакала. Нячутныя слова ляцяць увысь, выпрошваюць дапамогі дзесяткам у цяжкі час, просяць здароўя на жыццёвым шляху, падтрымкі і настаўлення ў Вялікай Заступніцы.

Жанчына моліцца за дзяцей сваіх. А як жа інакш? Як бы праменъчыкам той свечкі прашэпчуцца слова аб сабе і зноў думкі пра дзяцей, проблемы іх жыцця.

- Даруй і пашлі... – шэпчуць губы жанчыны. Постаць ніжэй і ніжэй хіліцца ў паклоне.

Гляджу на жанчыну і думаю, што вялікае шчасце вось так па-зямному звяртацца да Бога, адкрываць яму душу, маліцца за сваіх родных і бліzkіх, што сёння і заўтра царкоўны звон пакліча да сябе, дасць ачышчэнне і цішу душы.

Гаспадарлівае сонца адумалася, што загулялася ў храме. Хуценька збірае свае праменны і адпраўляеца за край неба.

Царква напаўняеца вернікамі. Гучыць малітва. Ідзе вячэрняе Богаслужэнне...

ЛЕБЯДЗІНАЯ ВЕРНАСЦЬ

Гарадок наш невялікі, але ёсьць у ім шмат цудоўных мясцін, да якіх быццам прырастаетш душой, міжволі становячыся іх палоннікам і паклоннікам. Вось і сёння мяне пацягнула паглядзець на водную гладзь гарадскога возера. Я люблю там сядзець на лавачцы ў густой засені дрэў і цешыща спакоем і цішынёй.

Але сёння чамусыці не сядзіцца. З памяці выплыла падзея, якая пакінула ў сэрцы незабыўны след болю і захаплення — перад прыродай і чысцінёй вернасці величных птушак лебедзяў, якія дружнай сям'ёй жылі на востраве ў цэнтры возера: ён, яна і некалькі зусім яшчэ маленъкіх і нязграбных дзетак. Штодзень у вызначаны тэрмін дружная чацінка прыплывала да берага, не палохалася людзей — падбірала на вадзе кінутыя ёй кавалачкі хлеба.

У той ранак таксама ўсё было, як раней. Лебядзіная сям'я ціха і спакойна падплыла да берага. Гаспадар — самы вялікі і прыгожы лебедзь — плыў крыху збоку, быццам aberagaючы сям'ю ад неспадзянай бяды.

І ён, як аказалася, меў рацыю: раптам да чацінкі накіраваўся малады і, відаць, нахабны лебедзь, — пачаў клікаць лябёдзячку, падплываючы ўсё бліжэй і бліжэй. Але важак не даваў яму наблізіцца, не падпускаў. Малады, паспрабаваўшы падплыць то з аднаго боку, то з другога,

раптам кінуўся ў бойку. Птушкі дзюбамі ўчапіліся адна ў адну, распластаяўшы па вадзе крылы, біліся моцна і бязлітасна. Малады лебедзь быў, відаць, мацнейшым. Ён наступаў: біў саперніка, ірваў яго пух і пер'е. Але і той не здаваўся, — мужна абараняў, не жадаючы аддаваць другому, сваю палавінку. Маленькая птушкі дзіка кідаліся вакол маці.

Па беразе бегалі і крычалі жанчыны, мужчыны назіралі за бойкай моўчкі, некаторыя пstryкалі фатаапаратамі. Але калі ў вялікага, акрываўленага лебедзя сілы пачалі здаваць, калі ён аслабеў і крылы яго абяссілена абвіслі, адзін з мужчын не вытрымаў: кінуўся ў ваду, каб разняць, расцягнуць у розныя бакі птушак

Мы моўчкі назіралі за ўсім з берага. Малады лебедзь, убачыўшы падмогу свайму саперніку, некалькі разоў працягла крыкнуў і паплыў у бок Купліно. Паранены, але непераможаны, важак перапалоханай чацінкі павёў сваю сям'ю да вострава. На вадзе белай прасціной паласкаўся пух.

Усе на беразе прыціхлі, задумаліся. Кожны быццам загляніў у сваю душу. Людзям бы павучыцца ў птушак такой любові і вернасці...

ПАЛОМНІЦТВА Ў ЛУРД (падарожжжа па Францыі)

Людзі кажуць, што самы каштоўны набытак — гэта пабачыць іншыя краіны, патаптаць сцежкі чужой зямлі. Мне ў гэтым пашанцавала. Мае вочы бачылі прыгожую Італію, дзівіліся каменнай Аўстрый, змаглі супаставіць

колішнія дзве Нямеччыны. Я ўпоперак праехала Бельгію, каштавала густое гішпанскэ віно, наведала і карлікавую Андору. А больш за ўсё пазнаёмілася з Францыяй, з яе шыкоўным Парыжам, з цёплым хуткім ветрам Міжземнага мора, з непаўторнай Ніцай, дзе пахаваны Герцэн.

Але мяне цягнула пабачыць Лурд, або, як вымаўляюць французы, - Люрд. Гэта месца паломніцтва, месца збаўлення ад няшчасцяў і хвароб. Тут гаспадарыць, з'яўляецца манаҳам бела-чысты і блакітна-нябёсны колер, спакой і цішыня. Ніхто не спяшаецца, не размаўляе моцна, на тварах няма цікаласці і здзіўлення, а нейкае паглыбленне ў сябе, таемная размова са сваёй душой. Вялікая колькасць скалечаных людзей: у калясках, з кіёчкамі, на мыліцах, нават на ложках, якія вязуць, кацяць на колах паслушніцы з суседняга шпіталю. Прыехаўшыя спакойна па шырокай лесвіцы ідуць на месу на французскай мове, а калі падняцца вышэй – на англійскай мове.

Злажыўшы руکі ў малітве, кожны аддаецца тайнай размове з Богам. У кожнага – сваё гора, сваё слова і просьба. Гараць свечкі, чуецца шэпт некалькіх соценъ чалавек. Тут, пад купалам, пад спеў вернікаў, пад малітву, ты губляешся, становішся бездапаможным, адкрытым, як дзіця, унутры трыміць чистая душа. Ідзе ачышчэнне, збаўленне.

Потым працэсія людзей цягнецца да пячоры, дзе 18 раз чатырнаццацігадовай Бернадэцце, дачцы млынара з Лурда, з'яўлялася Дзева Марыя. Дзяўчынка адкрыла невядомую раней крыніцу, якая лічыцца гаючай.

Кожны стараецца зрабіць хоць глыток гэтай вады, амыць твар, рукі, некаторых змяшчаюць у спецыяльныя ванны. Да сівога каменя, па якім сочыцца вада, як чыстыя слёзы, адзін за адным людзі прыкладаюцца рукой, ілбом. Зверху глядзіць Дзева Марыя, скульптура якой узнесена і аформлена ў беляя і блакітныя адзежы.

У “Цудоўным гроце” вялікае мноства дароў ад вернікаў і тых, хто ўжо атрымаў збаўленне ад хваробы. Усюды кветкі, беляя ружы – як сімвал чысціні. І свечкі, свечкі. Іх мноства. Розных памераў, ад звычайных, як і ў нас, да метра-двух. Яны тоўстыя, абвітыя ўпрыгожаннямі, прадаюцца побач, кладзеш гроши сам і сам бярэш: ты ж адкрыты Богу, ты не падманеш. Свечкі таксама белага і блакітнага колеру. Людзі садзяцца на лаўкі або моўчкі стаяць, глядзяць на полымя, у некаторых слёзы. А людзей мноства. За год – 5 мільёнаў чалавек.

Тэлефоны адключаны. Прадаецца і можна браць “за так” літаратуру аб гэтым месцы і яго гісторыі. Вялікія відэа-экраны паказваюць прыезд сюды Папы Рымскага. Золата крыжоў надае веліч Богу і паказвае нашае хуткацечнае знаходжанне на Зямлі.

Побач у 1958 годзе была пабудавана падземная базыліка Святога Пія X, дзе могуць змясціцца адразу 20 тысяч чалавек. Апісаць базыліку цяжка, гэта цуд архітэктуры і сучаснае тэхнічнае аснады. Уражвае акустыка, ты нібы ў сярэдзіне гукаў малітвы, галасы хораў зачароўваюць нябесным матывам, і міжволі схіляешся ў ніzkім паклоне.

Калі выйсці за тэрыторыю святога месца, то акунешся ў звычайнае жыщё. Мноства прыезджых, турыстаў расцякаюцца па вуліцах, па абодва бакі якіх магазінчыкі гандлююць сувенірамі. Можна купіць іконкі, свечкі, бутэлечкі для святой вады ў выглядзе Дзевы Марыі, залатыя крыжыкі з маленькімі каштоўнымі камяніямі, шнурочкамі на шыю і іншыя царкоўныя рэчы.

Можна сесці за столік тут жа, на вуліцы, і выпіць кубачак кавы. Кідаюцца ў вочы назвы “HOTEL”. Гатэляў шмат, як і турыстаў.

Але ўсё гэта “зямное жыщё” падаецца неяк сцёрта, перад вачыма – убачанае святое месца, душой і сэрцам перажытае, прапушчанае праз сябе ачышчэнне і просьба-зварот да Бога, да святой Дзевы Марыі.

Час быў развітвацца з Лурдам. Я так і не пачула тут ні слова на рускай мове, тым больш на беларускай. Далёка нам да Лурда. У нас ёсць свае святыні. Беларусы заўсёды былі сціплымі, ціха, паспешна маліліся і спяшаліся да працы. З таким размахам, як на гэтай чужой зямлі, у нас святыні не абстаўлены. Але ж мы заўсёды жылі з Богам.

ЖАРКОЎ Аляксандр Іванавіч

Па нацыянальнасці расеец, нарадзіўся 17 снежня 1940 года ў Данецку. Неўзабаве сям'я пераехала на сталае

пражыванне ў сяло Вадзяное Данецкай вобласці. Тут вучыўся ў пачатковай школе. Пасля заканчэння Мічурын-скай сярэдняй школы ў 1958 годзе паступіў у Харкаўскую ваеннае авіяцыйна-тэхнічнае вучылішча. Праз два гады вучобы быў пераведзены на трэці курс Камышанскага ракетнага вучылішча. Закончыўшы вучобу ў чыне лейтэнанта, быў накіраваны на вайсковую службу на Пружаншчыну, у Слабудку. Са сфармаваным тут палком у 1965 годзе пераязджае ў Ружаны, да месца свае службы. Вучыцца завочна ў Маскоўскай ваеннай акадэміі (1968-1973) па спецыяльнасці інжынер-электрамеханік.

Выйшаў на пенсію ў чыне маёра. Дзевяць гадоў працаваў настаўнікам тэхнічнай працы ў сярэдняй школе №3 г.Пружаны.

У 1989 годзе быў абрани дэпутатам Пружанскага гарадскога Савета. 19 жніўня 1991 года разам з калегам-дэпутатам Сарокам Генадзем (быў старшынём Пружанскай арганізацыі БНФ) і іншымі членамі камісіі, маючы мандат Вярхоўнага Савета Беларусі, пасля правалу путчу ГКЧП спынялі дзейнасць і апячатвалі кабінеты Пружанскага райкама КПБ (Камуністычнай партыі Беларусі). Прыхільнік БНФ. З'яўляецца сябрам Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарэны. Актыўна ўдзельнічаў ва ўсіх выбарчых кампаніях, неаднаразова быў назіральнікам ад апазіцыйных сіл на выбарчых участках.

Жанаты, разам з жонкай вывелі ў людзі дачку і сына.

ЖУКОЎСКІ Ігар Мікалаевіч

Нарадзіўся ў горадзе Пружаны 14 ліпеня 1929 года. Пачынаў вучобу ў польскай тады школе, скончыў трэх класы. Ужо пры саветах вучыўся ў беларускай школе №1 г.Пружаны. Тут у 1946 годзе скончыў сем класаў і атрымаў адпаведнае пасведчанне. Паступіў у Пружанскую педвучэльню, якую закончыў у 1949 годзе. Па накіраванні паехаў працаўца ў Ружанскі тады раён, у Магілявецкую школу, дзе выкладаў матэматыку ў 5-7 класах.

У красавіку 1950 года быў забраны ў савецкае войска. Адслужыўшы свой тэрмін, вяртаецца дадому, уладкоўваецца на працу ў Поланскую сямігодку. З 1954 года прызначаецца дырэктарам гэтай школы. На яго долю выпала будаўніцтва новай школы.

З 1960 года жыве ў Пружанах. Непрацяглы час працеваў фатографам у камбінаце бытавога абслугоўвання, потым перайшоў на сталую працу ў бальніцу рэнтгенлабарантам. Адначасова закончыў вячэрнія курсы сярэдняга медработніка. У 1989 годзе выйшаў на заслужаны адпаўнік.

Абуджэнне нацыянальнай свядомасці адбылося ў раннія дзіцячыя гады, у сям'і, пад уплывам бацькоў і старэйшых за яго сясцёр – Раісы і Валянціны. Абедзве яны вучыліся ў Віленскай беларускай гімназіі, а Валянціна яшчэ і ва ўніверсітэце. Ужо ў эміграцыі

Валянціна выдала некалькі падручнікаў па беларускай мове і падрыхтавала да выдання грунтоўны ангельска-беларускі слоўнік. Многае што для згуртавання беларусаў замежжа рабіла і робіць Раіса. Яна ж выдала кнігу “Жыццё Віцэнта Жук-Грышкевіча”.

Ігар Мікалаевіч з'яўляецца сябрам Беларускага Народнага Фронту “Адраджэнне” і сябрам Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны.

ЖУКОЎСКІ Вячаслаў Мікалаевіч

Нарадзіўся ў Пружанах 14 ліпеня 1929 года, у адзін дзень з братам Ігарам (блізняты). Разам вучыліся да 1939 года ў польскай школе. У 1946 годзе закончылі разам 7 класаў беларускай сярэдняй школы №1. Разам паступалі і закончылі ў 1949 годзе Пружанскую педвучэльню.

Вячеслаў быў накіраваны на працу ў Ружанскі раён, у Зельзінскую пачатковую школу. Потым выкладаў беларускую мову і літаратуру ў Манчыцкай сямігодцы. Адначасова завочна вучыўся ў Брэсцкім інстытуце на факультэце беларускае мовы і літаратуры (1949-1952).

У жніўні 1952 года, купаючыся ў рацэ Рось каля Ваўкавыска, утапіўся, маючы 23 гады ад роду. Меў схільнасць да вершаскладання. Удалося адшукаць частку яго вершаў. Яны ўзяты з радаводу яго сястры Раісы Жук-Грышкевіч, што жыве ў Канадзе.

ТРЫАЛЕТ

О, Беларусь, мая!
Ты край надзей,
Край бітваў грозных,
Край, абмыты потам,
Крывёю і слязьмі!

Спіце замучаны ў турмах, няволі
Гордыя Бацькаўкі нашай сыны!
Звон кайданаў і гукі нядолі
Хай не трывожаць вашыя сны...

Шуміць сярдзіты вецер у голлі дрэў,
З іх лісце рве і іх гайдае.
Я моўчкі слухаю яго напеў,
Які аб чымсь мне напамінае.

І думкі кружачца гурбой,
У сэрцы нейкая трывога.
О, сэрца, сэрца, што з табой?
Што адчуваеш ты благога?

Ці ты баліш па прошлых днях,
Загубленых так марна мною?
Ці па бяссонных тых начах,
Што не было ад дум спакою?

Люблю цябе, мая красуня,
Мацней за ўласнае жыццё.
Я для цябе аддам жыццё:
Люблю цябе, мая красуня.
Што варта бесклапотнае жыццё,
Пакорнае пустым імкненням?
Люблю цябе, мая красуня,
Мацней за ўласнае жыццё.

Я чую сумную песню асенняга ветру,
Аб чым пяе ён – ня ведаю сам.
Ды сэрца поўніцца жалем
І няспечна баліць па начах.

Аб чым пяеш ты, вецер,
Аб чым так жалосна галосіш?
Няўжо і ты лепшай долі
У Бога для нашага люду просіш?

ЖУКОЎСКІ
Барыс Пятровіч

Нарадзіўся 6 верасня 1941 года, на пачатку савецкай вайны, у Белавежы. Гэта тут знаходзіцца замак Старая Белавежа (зараз у Польшчы), дзе была паляўнічая

гаспадарка польскіх каралёў і вялікіх князёў ВКЛ (Вялікае Княства Літоўскае, 1410-1794), а потым расейскіх цароў (1794-1914). Верагодна, што Белавежская пушча атрымала сваю назvu ад замка Белавежа.

Хрысцілі Барыса ў Белавежскай царскай царкве. Калі згарэла бацькоўская хата, сям'я ў пошуках жытла пераехала ў Шарашова. Тут пасля вайны Барыс вучыўся ў школе. З ранніх юнацкіх год змушаны быў зарабляць на хлеб, стаў працаўца рабочым на маслазаводзе (бацька памёр у 1946г.). Адначасова вучыўся ў вячэрняй школе рабочай моладзі, дзе і атрымаў атэстат сталасці ў 1959 годзе. Потым вучыўся ў Пружанскім сельгас-тэхнікуме. Тут у Пружанах, уладкаваўся на працу майстрам па рамонту гадзіннікаў у арцелі “Прагрэс”. Праца прыйшлася даспадобы. У 1979 годзе яму была нададзена катэгорыя “Майстар вышэйшага класа”. Як толькі было дазволена прадпрымальніцтва, то адразу-ж падаў дакументы на права адкрыць уласную майстэрню па рамонту гадзіннікаў. Так атрымалася, што Барыс Жукоўскі стаў першым прадпрымальнікам на Пружаншчыне і атрымаў адпаведнае пасведчанне № 1.

З'яўляецца сябрам Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны.

ЖУКОЎСКІ
Станіслаў Юльянавіч
(1875 - 1944)

Мастак Жукоўскі знакаміты,
Народнай славай апавіты,
Таксама жыў у Стараўолі,
Пісаў ён гэты лес і поле.

Валянціна Слабада

Нарадзіўся вядомы мастак у вёсцы Ендрыхаўцы Ваўкавыскага раёна ў збяднелай шляхецкай сям'і. Рана страціў маці, а бацька Юльян быў чалавекам жорсткага нораву. З дзецьмі ён пераезджае на Пружаншчыну, у Стараўолю, дзе арандуе маёнтак. Да таго часу Станіслаў скончыў рэальнае вучылішча ў Беластоку, было яму 17 гадоў.

Бацька адмоўна ставіўся да яго занятку маляваннем. Таму Станіславу давялося без яго ведама паступаць на вучобу ў Маскоўскую вучэльню жывапісу, скульптуры і дойлідства. Дазнаўшыся аб гэтым, разгневаны бацька адрокся ад сына. Толькі пасля таго, як сын стаў вядомым мастаком, дараваў яму.

У Маскве Жукоўскі стаў членам Таварыства перасоўных выстаў. Вучыўся ў вядомых расейскіх мастакоў, такіх як І. Левітан, В. Сяроў, быў сябрам Саюза рускіх мастакоў.

У 1897 ажаніўся з Аляксандрай Аляксандраўнай Ігнацьевай, дачкой рускага афіцэра, з якою разышоўся ў 1917. Пазней ажаніўся са сваёю вучаніцай Зояю Паўлаўнаю Кваснецкаю.

Рэвалюцыйныя падзеі ва ўзбунтаванай Ракеі С.Жукоўскі сустрэў без энтузіазму. Нарэшце, у верасьні 1923 ён з'ехаў з Савецкае Ракеі ў Польшчу.

Падчас нямецкага акупацыі Ю.Жукоўскі заставаўся ў Варшаве. Пасля задушэння Варшаўскага паўстання ён разам з іншымі жыхарамі быў выгнаны немцамі з горада, трапіў у лагер у Прушкуве, дзе памёр увосень 1944 года і быў пахаваны ў агульной магіле.

Жукоўскі пісаў пейзажы, нацюрморты, інтэр'еры. Асаблівым майстэрствам вызначаюцца яго пейзажы. Некаторыя крытыкі лічаць, што ў пейзажах Жукоўскі нават пераўзышоў свайго настаўніка Левітана. Варта прыгадаць лепшыя карціны мастака: “Нёман” (1895г), “Веснавая вада” (1898), “Месячная ноч” (1899), “Першыя прадвеснікі вясны. Пралескі”, “Зімоваяnoch” (1919), “Рака на Палессі”, “Крыгаход на Нёмане” (1931) і інш.

У Нацыянальным музеі Беларусі захоўваецца каля сарака работ мастака.

У альбоме “Краса і воля”, прысвечаным 130-годдзю з дня народзінаў Жукоўскага прыхільнік яго таленту Віктар Карамазаў прыводзіць такую прыгоду з выставы. Каля карцін Жукоўскага заспрачалацца расеец і паляк. Кожны даказваў, што мастак належыць менавіта яго народу. У іх спрэчку ўступае трэці, беларус: “Чуў спрэчку пра майго зямелью і рады, што вы, расеец і паляк, яго любіце. Але ж, браточки, ёсць Бог, і ёсць у Бога воля, каб паміж вамі, Польшчай ды Расеяй, жыла Літва, хоць і з назвой новаю, маскоўскаю – Белая Русь. Кавалачак, вядома, смачны, хоць для каго...

Бог у нас адзін, сябры. Пакіньце наша нам, а ваша хай будзе вашым”.

I. Здановіч

ЗАСІМ Піліп (1909-__)

Родам з вёскі Шані. Бацька яго Раман жыў з сям'ёй на хутары, меў 4 дзесяціны зямлі. Улетку 1915 года сям'я трапіла ў бежанства. Там, у Ракеі, Піліп і пайшоў у першыню ў школу. Толькі ў 1919 годзе сям'я вярнулася ў Шані. Тут Піліп вучыўся ў сваёй Шаняўской, а затым у Пружанскай школах, якія, як вядома, былі тады польскімі. У 1928 годзе паступіў у 5 клас Віленскай беларускай гімназіі, закончыў яе ў 1930 годзе, разам з вядомымі пазней беларускімі дзеячамі Віталіем Тумашам, Леанідам Галякам ды іншымі.

Пружаншчына на той час ужо мела багатыя беларускія традыцыі. Тут у свой час, яшчэ да першай сусветнай вайны, пражываў і працаваў юрыстам Аляксандр Цвікевіч, які пазней прымаў самы актыўны ўдзел ва ўтварэнні ўраду Беларускай Народнай Рэспублікі (БНР) і быў яго сябрам. Сярод пружанцаў напярэдадні вайны вёў асветніцкую беларускую работу студэнт юрыдычнага факультэта Пецярбургскага ўніверсітэта Мікус. У Пружанах пражывалі пэўны час і бацькі Радаслава Астроўскага, які потым быў дырэктарам беларускай гімназіі ў Вільні. А ў 20-30-я гады тут часта бывалі Мікола і Фёдар Ільяшэвічы, Рыгор Шырма, Іван Хвораст, у Пружанах стала

працавала актыўістка беларускага руху Кацярына Стадубунік.

Закончыўшы гімназію і ня маючы сродкаў для навучання ва ўніверсітэце, Піліп Засім робіць пабег у СССР, каб там вучыцца. Але там трапляе ў рукі ГПУ, і ў яго катавальні. Праз некалькі месяцаў яго адправілі назад, у Польшчу. Вырваўся з рук ГПУ хлопец таму, што гэта быў яшчэ не 1937, а толькі 1931 год.

Вярнуўшыся ў Вільню, Піліп Засім як здольны вучань і дзякуючы пратэкцыі дырэктара гімназіі Радаслава Астроўскага паступае на сельскагаспадарчы факультэт Віленскага ўніверсітэта ім. Стэфана Баторы. У час вучобы Піліп падтрымлівае контакты з Рыгорам Шырмам, Іванам Хворастам, Міколам Захаркам. Быў абраны сакратаром Згуртавання беларускіх студэнтаў (ЗБС), старшынём якога з'яўляўся Мікалай Шчорс.

Піліп Засім пісаў рефераты аб жыцці вёскі, вельмі любіў беларускую паэзію, на сходах і вечарынах выступаў разам з Максімам Танкам, Ганнай Сухой з чытаннем вершаў. Супрацоўнічаў у студэнцкай газете “25 сакавіка” быў членам рэдкалегіі. Газета контактувала з партыяй “Беларускі фронт”, заснаванай вядомым беларускім дзеячам Вінцуком Гадлеўскім (расстраленыя нямецкімі фашистамі ў 1942 г.).

4 сакавіка 1938 года ў Вільні на прыклад Украінскай ОУН ствараецца “Саюз барацьбы” начале з маладым доктарам Мікалаем Шчорсам, быўшым чальцом Саюзу беларускіх студэнтаў.

Далейшы лёс Піліпа Засіма мала вядомы. Па словах Марыі Малашкі з Шанёў даведваемся, што яе бацька Васіль Рыгоравіч быў далёкім родзічам Піліпа, той,

прыязджаючы ў Шані, заўсёды не мінаў іх дома. Марыя помніць Піліпа, малой захаплялася прыгожай літаратурнай беларускай мовай Піліпа Засіма. Да Піліпа ішлі сяляне, каб напісаў ці то якую скаргу, ці то ліст, ці іншую паперыну чынавенству.

У апошнюю вайну Піліп Засім нібыта працаваў у Пружанах, у беларускай арганізацыі. У Пружанах быў аддзел Згуртавання беларусаў. А цэнтр Згуртавання быў у Беластоку, які ўзначальваў Хведар Ільяшэвіч, беларускі паэт, родам з Пружан. Згуртаванне мела тры секцыі: адукацыі, пропаганды, гаспадаркі. Пружанскім аддзелам кіраваў Юрый Папко (1912-1990). У хаце бацькоў Піліпа жыў брат Іван, цяпер яна пустуе.

Мае і сёння значную цікавасць (і не толькі гістарычную) дыпломнай працы Піліпа Засіма “Шані, вёска Пружанскага павету. Даследаванне гаспадаркі і грамадства”.

*Паводле артыкула А.Ільіна
“Піліп Засім” (часопіс “Echa Poliesia» № 4, 2006)*

**ЗДАНОВІЧ
Канстанцін Щіханавіч**

Родам з вядомай на Пружаншчыне вёскі Шэйпічы. Нарадзіўся ён 27 студзеня 1963 года ў рабоча-сялянскай сям'і, як ён сам прызнаеца. Пачатковую

школу скончыў у сваёй роднай вёсцы. Потым вучыўся ў Зеляневіцкай сярэдняй школе. Атрымаўшы атэстат аб сярэдняй адукцыі, паступіў на вучобу ў Беларускі інстытут механизациі сельскай гаспадаркі на факультэт “Арганізацыя і тэхналогія рамонту сельскагаспадарчых машын”. Адпрацаўшы трох гады пасля заканчэння інстытута інжынерам-механікам у Чавускім раёне Магілёўскай вобласці, вярнуўся ў родныя Шэйпічы. Тут змяніў некалькі месц працы. А з 1993 года стала працуе ў Зеляневіцкім лясніцтве спачатку лесніком, а затым майстром лесу.

Яму даспадобы вясковае жыццё, вяскоўцы. Любіць родныя мясціны, родную беларускую прыроду. Адсюль відаць ўзнікла жаданне складаць вершы. “Не лічу сябе паэтам, - кажа Канстанцін Ціханавіч, - але ў рыфмаванай форме выказываю тое, што легла на душу”.

Жыццё ідзе

Ня думаў я, як быў малы,
Што ўсё змяняцца ў свеце будзе,
Із соснаў вырастуць бары
На тым былым пясчаным грудзе.

А дзе быў хвойнік малады,
(Раслі там добра падзялёнкі),
Яго ня ўбачым, як тады –
Усё заглушыў асіннік гонкі.

Сярод пасадкі часта рваў
Я зверабой, здаваў на лекі...

Там вырас лес, і бушаваў
Над ім шалёны вецер нейкі.

Дарогі гладкія травой
Паволі ў леса заасталі,
І ў лужах з чыстаю водой
Імкліва воблакі мільгалі.

За гэты час слядоў для нас
Пакінуў шмат у лесе хтосьці.
Не хутка зноў настане час,
Калі расці там будзе штосьці.

... Сум на душы пакіне знак,
Калі прайду па тых абшарах.
Жыццё ідзе... зусім не так,
Як у дзіцячых светлых марах.

23 снежня 2003г.

БЯДА

Яшчэ зусім было нядаўна,..
Я шкадаваў, што хутары
У заняпад прыйшлі паўсюдна,
Жыццё ў іх згасла без пары.
Але ўжо сёння, як па вёсках
Ці то я еду, ці іду,
Дык разумею, што не мінуць
І вёскі страшную бяду...

Калісьці тут жыццё кіпела
У кожнай хаце і ў двары,

Цяпер – праз хаты дзве пустыя
Жыве старая ці стары.

I рушицца, .. гніе будова,
Кругом палын і лебядка.
Няведаю, як хто мяркуе,
Па-мойму, гэта ўсё – бядка!..

ЛЁС ПЕСНЯРА

Сярод нашых спявак, на ўвесь свет знакаміты.
Ён па свеце пакрошыў шмат сцежак-дарог,
Меў харктар сардэчны, душой быў адкрыты,
Жыў у Празе, а марыў пра родны парог.

Той парог, ад якога яго пуцяўна
Павяла, каб усход добры зерне дало –
Песню ўславіць народную, край свой адзіны,
Доўг за талент аддаць.. Быць інакш ці магло?..

Лета... Год трыццаць пяты. Забэйда ў Мілане
Свае справы, як кажуць, апошня ўтрос,
Хутка момант сустрэчы з матуляй настане,
Бо ён едзе ў той край, нарадзіўся дзе й рос.

У мястэчку Ружаны, як выбух гранаты,
Міхася незабыўны канцэрт прагучай:
Ён прыехаў з далёкай дарогі дахаты
I расказваў аб тым, аб чым доўга маўчаў.

Пра рачулку спявай і пра жыта ў полі,

Як “на сценцы красёнцы снуець павучок”.
Пра дубок малады, аб дзяячай нядолі
I пра нітку з-пад матчыных спрытных пучок.

Голас сэрца кранаў – голас браў за жывое.
Голас боль прыцішаў і надзею даваў,
Быццам кроплі вады ад крынічкі святое,
I Забэйда співаў... I Забэйда співаў!...

Вочы роднай матулі на сына глядзелі,
I ўжо слёзы міжволі па твары цяклі,
А на сцэну авацыі сыну ляцелі,
Слёзы лашчылі твар... Як раней, не пяклі.

I яшчэ колькі дзён наваколле грымела,
Бо Забэйда і ў Шэйпічах часта співаў
Жывым голасам так, што аж сэрца шчымела,
Ці са скрынкі дзівоснай, што слухаць даваў.

Быў Забэйда ўважлівым, ветлівым з кожным:
З пажылымі людзьмі, з басаногай дзятвой,
З найбяднейшым у вёсцы і больш-менш заможным,
Не баяўся, што гонар прынізіць тым свой.

I, між іншым, была хата ў вёсцы такая,
Дзе спявак не аднойчы праводзіў свой час,
Бо жыла там настаўніца Стася, якая
Міхасю ўспаміналася потым не раз.

... Год у Познаньскай оперы, потым Варшава,

Дзе Забэйда на радыё ўжо працаваў.
Яшчэ болей аб ім памнажалася слава,
Ён дзівосныя “нейкія” песні спяваў.

Не заўсёды за гэта яго там хвалілі,
І прымусу да песені такіх ён ня меў,
А яны спеваку толькі сэрца жывлі,
Як у небе жаўрук, яго голас звінеў...

Слухаў Шырма Забэйду па радыё неяк,
Зразумеў, што ў народа з’явіўся важак.
Гэта голас сялянства гучаў, голас жнеек,
Гаварыў пра ўклад іх жыщёвы спявак.

І яго запрашаюць у Вільню на свята
Беларускай культуры, і вось ужо там...
Ён ня праста спявае – чаруе заўзята,
І ўжо зала - ня зала, а велічны храм.

Хваляванне душу выкананы ўздымала,
Як спявак беларускі (!) ён стаўся тады,
Там сяброў-беларусаў знайшлося нямала,
І сяброўства яны пранясуць праз гады...

Зноў вайна!.. Свет палаў і гарэла калоссе,
Давялося не раз яшчэ роспач спазнаць.
Асабліва тады, як Забэйдзе прыйшлося
Пра Лявоніху песню прад руляй спяваць.

Калі ж сонца з усходу нарэшце зрабіла

Свой звычайны, прыродай размераны ход,
Зноў нахлынула свежая творчая сіла,
І мацнела цяпер яна з году ў год.

Ад Забэйды Еўропа была ў захапленні.
Разумеў сваім сэрцам ён кожны народ.
Але там, дзе былі спевака ўсе памненні,
Каб яго зразумець, не даходзіў чарод.

Беларусь шматпакутная раны лячыла,
І ў вярхах вырашаюць: “Забэйду забыць!..
За жыщём эмігранта дзяржава сачыла...
Лепш не будзем ні ганьбіць яго, ні хваліць”.

Але голад сталяўся, святлелі галовы.
Нехта ўжо карані свае ведаць хацеў.
І сыны Беларусі былі ўжо гатовы
Салаўя таго слухаць, што ў клетцы сядзеў.

Толькі стрымана вельмі яго сустракалі
І нідзе не далі перапоўнены зал,
Бо, напэўна, чыноўнікі часу чакалі,
Каб адvezці хутчэй спевака на вакзал.

Спеваку абмяжоўвалі час і прастору,
Але ў Шэйпічах усё-ж такі ён пабываў.
Каб сумленне Забэйды ня мела дакору,
Дзе магілка матулі, ў людзей ён пытаў...

У апошні свой раз пакланіўся матулі.

Аб чым думаць ён мог ля старога крыжа?..
Толькі, быщам бы, песню ля могілак чулі –
Калыханка на вейкі лягла, як імжа.

Не спяваў у Ружанах і ў вёсцы Забэйда...
Ці ён тут за мяжою? Ці там – з-за мяжы?
Зразумець немагчыма было з таго рэйда,
І паехаў ні з чым на чужыну чужы...

Толькі кола сяброў станавілася шырай,..
Толькі гэта Забэйду суцешыць магло,..
Пісьмы-весткі ляцелі, як птушкі ў вырай,
Да свайго песняра і віталі яго...

Да ўсяго ён прывык: лёс і песціў, і джаліў
На вяку песняра... Толькі дзе ж тут спакой:
- Так артыстка народная добра спявалі!
Ды чамусьці нічога на мове сваёй...

Жыў Забэйда, як птах пералётны, у чаканні,
Што вясна вось-вось прыйдзе, і ён паляціць
Да гняздзечка свайго, але, як пакаранне,
Ня змог гэта, паранены часам, зрабіць.

Састарэў і шмат часу Забэйда лячыўся,
А жыццё паварочваць наўрад ці хацеў,
Бо ніколі нідзе ён аб tym не забыўся,
Хто, адкуль і чаму ён сюды заляцеў.

Адно толькі спакою яму не давала,
Брала роспач (была ў tym віна і яго):

Колькі жыў – шкадаваў, што зрабіў ён нямала,
Скарыстала ж Радзіма так мала з таго.

... Мы ня зможем цяпер ацаніць тыя песні!
...Мы ня можам цяпер ацаніць той узлёт!
Для таго, зразумець каб, што ж нам яны неслі,
Трэба сэрцы гарачыя мець, а ня лёд.

І ўсё ж, можа, змяніць трэба шэрую крэйду?!

Ёю крапку не ставіць!?. Бо час праляціць...
Калі жыць Беларусь будзе, то й пра Забэйду
Праз стагоддзі народ будзе нам гаварыць.

КУЛЕЦКАЯ Марыя Мікалаеўна

Нарадзілася ў 1950 годзе на Пружаншчыне, у вёсцы Навасёлкі, якая знаходзіцца ля Ружанскай пушчы. Пасля школы паступіла на вучобу ў Бабруйскую прафесіянальна-тэхнічную вучэльню па спецыяльнасці “майстар альфрэйна-жывапісных работ”, якую закончыла ў 1970 годзе. Тры гады жыла ў былой ГДР, дзе муж быў на вайсковай службе. У Пружаны вярнулася ў 1973 годзе. Працавала ў некалькіх арганізацыях мастаком-афарміцелем.

Пасля заканчэння Магілёўскага бібліятэчнага тэхнікума ў 1979 годзе (завочна) стала працуе ў Пружанской дзіцячай бібліятэцы.

Марыя Кулецкая – таленавітая мастачка. Яе бацькі – настаўнікі таксама добра малявалі. Паспяхова займаецца маляваннем і яе дачка Ірына, якая жыве ў Мінску.

Маляваннем захаплялася Марыя з ранніх дзіцячых гадоў. Сваю першую карціну на палатне намалявала даўно. На ёй прыгожы краявід ля вёскі Кабылаўка з трывамі ветракамі, якіх, на жаль, сёння ўжо няма. На карцінах мастачкі пераважна малюнкі роднай беларускай прыроды, гістарычныя і знакавыя будынкі горада Пружаны.

А яшчэ мастачка выразае выцінанкі, пляце цудоўныя вырабы з саломкі, выразае і выпальвае па дрэве, прыгожа вышывае і вывязвае кручком і пруткамі, тчэ прыгожыя паясы. Яе роспісы па шклі зачароўваюць кожнага. Вось такімі рознабаковымі здольнасцямі надзяліў Бог гэтую жанчыну.

Мастацкія творы і вырабы Марыі Кулецкай дэманстраваліся на выставах “Беларусь – мая песня” (1998, Пружаны), “Саламяны рэнесанс” (2004, Брэст), “Легенды, традыцыі, абрады” (2005, Польшча), “Купалле – 2006” (Польшча) і многіх іншых. А іх, выстаў, было не менш сарака. Сярод іх былі і персанальныя.

Творы мастачкі з Пружан ёсць у Нацыянальным музеі гісторыі і культуры г. Мінска, у мастацкім музеі Брэсцкай крэпасці, у музеі-сядзібе “Пружанскі палацык”.

Марыя Кулецкая – сябра Беларускага Саюза майстроў народнай творчасці. Мае Дыплом лаўрэата 2-ой нацыянальнай выставы народнага мастацтва “Жывыя крыніцы”.

У Пружанскім Палацы культуры мастачка вядзе гурток “Роспіс па шклі”.

**Дачка: Мамановіч
Ірына Міхайлаўна**

**ЛЯЎКОВІЧ
Mihail Piatrovich**

Нарадзіўся ў Пружанскім раёне, у вёсцы Агароднікі 2 кастрычніка 1934 года. Пачатковую школу скончыў у сваёй вёсцы, а з 5-га класа вучыўся ў Пружанскай беларускай школе № 1. Паспяхова паступіў у Брэсцкі педагогічны інстытут, дзе атрымаў спецыяльнасць выкладчыка рускай і беларускай мовы і літаратуры. Напачатку працеваў у Поланскай сямігодцы, а затым за 40 год – у Параслянскай сярэдняй школе. Любіць дзяцей і педагогічную працу.

Яшчэ са школы і да гэтага часу піша карэспандэнцы ў перыядычныя выданні – у раённую, у “Наставніцкую газету” і інш. Тэмы яго публікацый – гэта нататкі з падарожжаў, са школьнага жыцця, аб адметных людзях, аб ветэранах вайны і працы. Спрабуе свае сілы і ў напісанні літаратурных твораў – вершаў і нарысаў.

НАШ ГОРАД ПРУЖАНЫ

Хоць ты не сталіца,
Наш горад Пружаны,
Табой ганарымся
І любім аддана.

Мы помнім Рыгора
Па прозвішчу Шырма,
Мы сёння гаворым:
Наш горад бяздымны.

Мы помнім Міколу
Па прозвішчу Засім,
Ах, памяць ніколі
Аб ім не пагасім.

На сонца багаты
На вуліцах кветкі,
І радасць, і свята
У загсе нярэдкі.

А людзі спываюць
Фальцэтам і альтам,

Дарогі накрыты
Тут новым асфальтам.

Наперад мы крочым
Упэўненым крокам,
За светам мы сочым
Усевідушчым зрокам.

Хоць ты не сталіца,
Наш горад Пружаны,
Табой ганарымся
І любім аддана.

Праўда і міфы дзеля рыфмы

Пісьменнік Крэйдзіч,
як выліты дэндзі.
Пісьменнік Крэйдзіч –
аматар брэндзі.
Пісьменнік Крэйдзіч –
паклоннік Вэрдзі.
Пісьменнік Крэйдзіч –
заўсёды з лэдзі.

Выклічнік “ух”
Ух, які добры кажух!
Ух, які цёпленькі дух!
Ух, а ён мяккі, як пух!
Ух, які лёгенькі рух!
Ух, я не зух каля мух!

Люты, 2007.

Экспромт на дадзеная рыфмы

Чырвоны “Джэта”
Не горшы ў свеце.
Чуў я летась:
О’кэй, прыкмета.
Галоўнае ж – “Джэта”
Імчыць, як ракета.
Значыць, у “Джэты”
Песня ня спета,
Значыць, у “Джэты”
Месяцы лета.
Можа, аб “Джэце”
Сказаць у газеце?
Трэба аб “Джэце”
Крыкнуць у газеце!
Просім у Бога
Лёгкай дарогі.
Просім для “Джэты”
“Многая лета”.

2007 г.

Адкуль пайшлі імёны?

Ёсць спецыяльная навука, што займаецца асабістымі імёнамі, якая называецца антропанімікай. Яна сцвярджае, што жыхары старажытнай Русі бралі сабе ў якасьці імён назвы жывёл, птушак, раслін, дрэў, рэчаў. Акрамя таго, імёны адлюстроўвалі падзеі з жыцця і

быту людзей. Сына-першынца называлі Пярвушай ці Пярвухай, трэцяга па ліку – Траццяком, шостага – Шастаком. Дзяўчынка, якая нарадзілася вясной, атрымлівала імя Вяснянка, хлопчыка, які нарадзіўся зімой, называлі Марозам.

Былі імёны, якія сведчылі аб занятках людзей: Каваль, Ткач, Мельнік, Бондар. Некаторыя імёны гавораць аб прыкметах, характеристы чалавека: Улас (валасаты), Святлана (дабрыня). Давалі таксама імёны, утвораныя ад назоўнікаў, якія абазначалі абстрактныя паняцці: Вера, Надзея, Любоў, Уцеха і г.д.

Пасля прыняцця хрысціянства да ўсходніх славян прыйшлі хрысціянскія імёны – галоўным чынам з грэцкае, лацінскае і старажытна-жыдоўскае моваў, якія мелі акрэсленае значэнне. Напрыклад, Ганна па старажытна-жыдоўску значыць раскоша, Аляксандр (з грэцкае) – абаронца людзей, мужны чалавек, Марына (з лацінскае) – марская, Віталь (з лацінскае) – жыццёвы.

У наш час першапачатковы сэнс гэтых імёнаў ня мае значэння. У 17-м стагоддзі ў многіх народаў быў звычай даваць усім хлопчыкам ці ўсім дзяўчынкам у сям’і адно і тое ж імя. Напрыклад, у Яраслаўскай пісарскай кнізе ёсць запіс за 1664 год аб дзесяці нейкай удавы: “Івашка вялікі пайшоў да Масквы карміцца работаю, сярэдні Івашка – 10 гадоў, трэці Івашка – 6 гадоў”.

У сям’і Дlugашоў з Кракава ўсе 11 братоў называліся Янамі.

Адно і тое ж імя ў розных мовах гучыць па-разнаму. Рускае імя Ксенія, паўкраінску гучыць, як Оксана, рускае імя Аляксандра, як Олеся, у Беларусі – Алеся.

Рускае імя Іван у Англіі гучыць, як Джон, у Францыі – Жан, у Іспаніі – Хуан, у Грузіі – Вано, у Арменіі – Ованес, Міхаіл у Англіі – Майкл, у Францыі – Мішэль, у Беларусі – Міхась, у Польшчы – Міхайл.

Навуковец з Арабнікаў

Шчыра парадаваўся за нашага земляка, Мікалая Уладзіміравіча Каўганку, калі прачытаў гэтыя радкі ў галоўнай энцыклапедыі Беларусі. І радасней удвая ад таго, што і я меў дачыненне да выхавання навукоўца ў школьнага гады.

Ён любіць сваю малую радзіму, сваю калыску – родныя Арабнікі, любіць маленькі бацькоўскі домік сярод садовых дрэў і кустоў, які прытуліўся акурат пасярэдзіне гэтай вялікай вёскі. З Мінска ён прыязджает сюды, каб пабачыцца са старэнкай матуляй, каб сваім з'яўленнем ablégchыць яе старэчыя пакуты. На вялікі жаль, штадзённая занятасць навукоўца не дазваляе Мікалаю Уладзіміравічу наведвацца сюды такчаста, як гэтага хоча душа. А яго, сялянскага сына, сапраўды вельмі прыцягваюць родныя мясціны.

У Арабніках ён закончыў чатыры класы пачатковай школы, дзе настаўнік навучыў яго рашаць любыя задачы абавязкова праз правільны аналіз – калі ідуць ад апошняга да першага пытання. І гэта вельмі спатрэбілася Мікалаю Каўганку ўжо ў Параслянскай сярэдняй школе на ўроках не толькі матэматыкі, але і фізікі, хіміі. Вучыўся ён добра. Але, шчыра кажучы, адносіны да некаторых прадметаў гуманітарнага цыкла

былі з пэўнай долей нігілізму. А вось па фізічна-матэматычных дысцыплінах у яго былі заўсёды “пяцёркі”. Што-ж датычыцца хіміі, дык у гэтай справе Мікалай Каўганка быў проста ўнікум: на працягу трох гадоў вучобы ён займаў прызавыя месцы на хімічных алімпіядах усіх узроўняў – ад раённых да ўсесаюзных.

Фенаменальная здольнасці па хіміі прадвызначылі далейшы лёс Мікалая Каўганкі: ён паступіў на хімічны факультэт Белдзяржуніверсітета (г. Мінск), пасля бліскучага заканчэння якога былі аспірантура, кандыдацкая дысертацыя, а яшчэ праз трэх гадоў – доктарская.

Дзеці навукоўца таксама пайшли па слядах бацькі: старэйшы сын закончыў той-ж ахімфак БДУ, малодшы вучыцца тут на чацвёртым курсе.

Мікалай Уладзіміравіч у росквіту сіл. Ад усяго сэрца хочацца пажадаць нашаму земляку, таленавітаму навукоўцу новых адкрыццяў, якія б праславілі нашу Айчыну, наш Пружанскі край.

Чаму дзеці шкодзяць?

Уладзімір Маякоўскі ў вядомым вершы расказаў пра тое, што такое добра і што такое дрэнна. На жаль, далёка ня ўсе негатыўныя ўчынкі падрастаючага пакалення называў паэт...

Жыву ў прыгожай пяціпавярховы. На ступенях аднаго з пад’ездаў ужо два месяцы вока натыкаецца на велізарную дзірку: тутэйшыя падлеткі гадоў дзесяць

дзяўблі трэць гэтых прыступак. Памятаю, неяк застаў за “творчай работай” шасцікласніка В., які тут жыў.

- Навошта бетон знішчаеш? - пытаюся
Маўчыць.

- Бацька ці маці бачылі цябе за гэтай “работай”?
- Бачылі.
- І што сказалі?
- Нічога.

А вось яшчэ адзін эпізод. Чацвёра трэцякласнікаў выдзіраюць са сцяны дома абліцовачныя квадрацікі.

- Чаму псуеце сцяну?
- А мы паспрачаліся, хто болей дастане.
- Але вы выгляд дома псуеце!
- Дом, дзядзечка, без гэтых штучак не ўпадзе, вы дарэмна хвалюецеся.

І ніхто не давёў своечасова ў гэтых “разумных” дзіцячых галоўкі, што ад іх дзеянняў людзі церпяць не заўсёды фізічна – маральныя страты маюць не меншыя наступствы.

Неяк дыхаў на балконе паветрам. Унізе на лаўцы шчабечуць маладыя мамы. Карапуз, які навучыўся ня толькі хадзіць, але і бегаць, і гучна крычаць, паднімаецца на кветнік, знаходзіць кінутую нейкім “культурным” чалавекам пустую шклянную бутэльку і з радасцю кідае яе аб асфальт. Усё гэта бачыла мама малога, але яна нават не зрабіла яму заўвагу.

Сёння гэты вялікаўзроставы дзяцюк ўжо ў адзінаццатым класе. Кожны раз ён падымаецца да свайго пад’езда праз лаўку, што стаіць побач. Гразь, пакінутая абуткам, нібы асабісты аўтограф. І няма

аніякай справы да таго, што на лаўцы сядзяць яго суседзі.

Чаму такое адбываецца? Думаю таму, што бацькі ня вучаць сваіх дзяцей розуму сістэматычна, штодзённа, не паўтараюць ім надакучліва: “Гэта можна, а вось гэта нельга” або “Тое – добра, а тое – дрэнна”. Выхаванне ад выпадку да выпадку ня дасць плёну. Разам з тым грамадскім, сацыяльным інстытутам варты падумаць аб выхаванні саміх бацькоў – іх інфантыльнасць, абыякавасць адмоўна ўплываюць і на дзетак.

**МАЛАЙЧУК
Якаў Сямёновіч**

Нарадзіўся 15 верасня 1944 года ў вёсцы Дзераўная Драгічынскага раёна Брэсцкай вобласці ў сям'і сялян. Бацька загінуў на вайне ў 1945 годзе.

У 1961 годзе скончыў Імянінскую СШ і паступіў у Брэсцкую музычную вучэльню на дырыжорска-

харавое аддзяленне.

У 1963 годзе з 3-ага курса забраны ў савецкае войска. Дэмабілізаваўшыся, прадоўжыў вучобу ў Брэсцкай музычнай вучэльні ў класе выкладчыка Жукоўскай В. Г.

У 1968 годзе, пасля заканчэння вучэльні, накіраваны на працу дырэктарам Ружанскай музычнай школы. У гэтым жа годзе арганізаваў і кіраваў у Ружанах хорам, які ў кароткі час стаў папулярным не толькі ў Пружанскім раёне, але і ў Брестскай вобласці.

У 1971 годзе пераведзены на працу дырэктарам Пружанскай музычнай школы. Працаваў дырэктарам з 10 лютага 1971 года па 15 чэрвеня 2005 года (34 гады). З 2005 года працуе выкладчыкам Пружанскай дзіцячай школы мастацтваў імя Р. Р. Шырмы.

За гады працы дырэктарам школы стварыў добры, творчы калектывы выкладчыкаў і вучняў. Ён пазнаў галоўныя сакрэты сваёй прафесіі і гэта станоўча адбілася на творчых дасягненнях калектыву. Пружанская музычная школа – адна з лепшых у Брестскай вобласці.

Пры школе паспяхова працуюць тры дзіцячыя калектывы з ганаровою годнасцю “Узорны” і тры калектывы выкладчыкаў, якія маюць годнасць “Народны”, 197 выпускнікоў школы абрали мастацтва сваёй прафесіяй.

У 1978 годзе Саветам Міністраў БССР школе прысвоена імя Рыгора Шырмы. У 1982 годзе Якаў Сямёновіч пры школе стварыў мемарыяльны музей

Рыгора Шырмы (зараз “Памятны пакой народнага артыста СССР Р. Р. Шырмы). У пакоі сабраныя ўнікальныя дакументы. “Памятны пакой Р. Р. Шырмы” наведваюць жыхары горада, вучні школаў горада і раёна, а таксама дзеячы культуры Беларусі (народны артыст СССР Г. І. Цітовіч, народны артыст СССР, кампазітар І. М. Лучанок, народны артыст БССР, прафесар М. П. Дрынёўскі і іншыя). Якаў Сямёновіч праводзіць вялікую працу па пропагандзе творчасці выдатнага дзеяча беларускай культуры Рыгора Шырмы.

У 1976 Я. С. Малайчук годзе стварыў пры Доме культуры Пружанскі гарадскі хор, якім кіраваў да 1992 года. Хор у асноўным выконваў песні беларускіх кампазітараў і апрацоўкі народных песень. За высокое выкананчае мастэрства хор узнагароджваўся рознымі граматамі і дыпломамі.

З 2003 года Якаў Сямёновіч з’яўляецца кірауніком народнага камернага хора Пружанскага ГДК. У рэпертуары хора больш за 30 твораў зарубежных, беларускіх і рускіх кампазітараў, а таксама духоўная музыка. Хор з’яўляецца дыпламантам розных фестываляў і конкурсаў, часта співае пры правядзенні богаслужэння ў Пружанскім саборы.

Пры дапамозе Якава Сямёновіча ў раёне адкрыты Ружанская, Шарашоўская музычныя школы і Кляпачская школа мастацтваў.

У 1999 годзе за значны асабісты ўнёсак у памнажэнне духоўнага і інтэлектуальнага патэнцыялу Я. С. Малайчук ўзнагароджаны медалём Францыска Скарны.

МАРТЫНЮК Міхаіл Міронавіч

Нарадзіўся 20 снежня 1925 года ў вёсцы Ліхачы Пружанскага раёна. У 1933 годзе пайшоў у першы класс польскай школы, у сваім сяле. Пасля яе заканчэння і адпаведнай падрыхтоўкі паступіў у Пружанскую, зноў жа польскую, гімназію, дзе правучыўся адзін год, да прыходу саветаў у 1939 годзе. Восенню таго года быў прыняты ў 6 клас Пружанскай беларускай школы № 1, скончыў 7 класаў.

Падчас нямецкай акупацыі ледзьве не загінуў. Летам 1942 года партызаны напалі на Руднікі, забілі двух немцаў. Фашысты пачалі карную аперацыю. На досвітку акружылі Ліхачы. Мужчын ад 16 гадоў пагналі ў лес, што каля вёскі Краснае. Тут ужо былі мужчыны з іншых бліжніх вёсак. Афіцэр і фэльдфэбелль за пішучай машынкай перапісвалі людзей. Калі чарга дайшла да Міхаіла, афіцэр запатрабаваў пашпарт (аўсвайс) і стаў чытаць фэльдфэбелю: Мартынюк Міхаіл, нарадзіўся ў 1925-ым годзе... тады хлопец, вымаўляючы разборліва кожнае слова, як вучыў яго ў гімназіі настаўнік-немец, сказаў: “Абэр іх бін ін дэцэмбэр гэборэн” (але я нарадзіўся ў снежні). Немец быў здзіўлены, пачуўшы з вуснаў падлетка нямецкую мову, і раптам, як крикне: “Вэг!”, паказваючы рукой у напрамку вёскі. Міхаіл кінуўся прэч ад таго страшнага

месца. Усіх мужчын тады фашысты расстралялі, у tym ліку і бацьку Міхаіла.

У жніўні 1944 года быў забраны ў армію, а ўжо ў 1945 яго дэмабілізавалі як настаўніка. Вучыў дзяцей у Красным і сам вучыўся завочна ў Пружанскай педвучэльні, якую паспяхова закончыў у 1947 годзе. Далей вучыцца завочна ў Беларускім дзяржаўным універсітэце (г. Мінск) на фізічна-матэматычным факультэце. Працуе ў Рудніцкай сямігодцы, а пасля заканчэння ўніверсітэта – у Малецкай, а потым у Івацэвіцкай сярэдняй школах.

З Івацэвічаў з'ехаў у Москву, працаваў там у электрамеханічным тэхнікуме. Закончыўши аспірантуру, выкладае фізіку ва ўніверсітэце дружбы народаў. Абараніў кандыдацкую дысертацию, а потым і доктарскую. На яго рахунку 120 навуковых прац, у tym ліку дзве манографіі. У 2006 годзе выдаў аўтабіографічную кніжку “Зігзагі жыцця”. Выступаў з навуковымі дакладамі на міжнародных канферэнцыях у Расіі, Аўстрыі, Англіі, Нямеччыне, ЗША.

Галоўная тэма яго даследаванняў – электронныя выбухи праваднікоў. На грунце шматлікіх доследаў яму ўдалося растлумачыць фізічныя працэсы, механізм якіх вызначаецца выбухам перагрэтай вадкасці. Міхаіл Міронавіч прыйшоў да высновы, што ў працэсе фазавага выбуху тытанавых вастрынь у цяжкай вадзе магчыма развіццё тэрмаядзернай рэакцыі. Адсюль адкрываецца перспектыва атрымання энергіі з вады.

Валодае нямецкаю і ангельскай мовамі. Пісаў празаічныя творы і вершы.

МАСЛЯНІЦЫНА Ірына Аляксандраўна

Нарадзілася 14 лістапада 1965 года ў г. Пачынок на Смаленшчыне, у сям'і вайскоўца. Неўзабаве сям'я пераехала ў г. Слонім. Тут у 1973 годзе Ірына паступіла ў 1 клас сярэдняй школы № 2, якую закончыла з залатым медалём. Паступіла ў Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт (г. Мінск) на факультэт журналістыкі. Курс навучання закончыла ў 1988 годзе і была накіравана на працу ў Пружанскую раённую газету “Зара камунізму”, дзе была карэспандэнтам аддзела пісем.

На гэты час Ірына жыве ў Мінску і працуе ў газете “Вячэрні Мінск”.

Піша легенды. Многія з іх прысвечаны Пружаншчыне: “Востраў Веча”, “Выкупленне”, “Жаночы суд”, “Святы Шэраш”, “Ружа колеру сонечных промняў” і інш. Сумесна з М. К. Багадзяжам выдала кнігу “Слава і няслаё”.

Выкупленне

Бывае іншы раз такое: грэшная чалавечая душа, азірнуўшыся на мінулае, прыходзіць у жах ад мноства чорных учынкаў, і з усіх сіл пачынае імкнуцца да добра, свету, прыгажосці. Тады людзі гавораць: прачнулася сумленне. Відаць, гэткае ж здарылася аднойчы з вялікім і грозным князем Аляксандрам Сапегам.

Ніколі раней ня бачыў Сапега такіх дзіўных, незразумелых сноў – пачаў з’яўляцца да яго ўначы таямнічы старац. Пагойдаючы сівой галавою, ціха гаварыў ён кожны раз адно і тое ж: “Грэх на табе, княжа, вялікі грэх. Але не аддавайся адчаю, бо жыццё тваё яшчэ доўгае, і грэх магчыма выкупіць. Я веру ў цябе, я паручыўся за цябе”.

Пасля такіх начэй змрочным і задуменным хадзіў Аляксандр Сапега па сваім раскошным палацы, час ад часу кідаючыся ў малельню і прыпадаючы да святых абразоў. Палахліва разыходзіліся па розных баках слугі і чэлядь князя, саступаючы з яго шляху, і ніхто, нават сама княгіня, ня мог вывесці яго з гэтага стану, бо хаця цела Сапегі было тут, душа яго знаходзілася вельмі далёка.

Пераносілася яна ў дзяцінства вялікага князя, калі ён здзейніў першае сваё злачынства – застрэліў са стрэльбы хлопчыка-жабрака, таму што жаласлівая песня, з якой ён прасіў міласціну, сапсавала маленъкаму панічу настрой. Альбо блукала душа па юнацтве, паміж тых ціхіх і няшчасных сялянскіх дзяўчат, якіх у мностве гвалціў малады Сапега. І шчымела душа ад успамінаў зусім нядаўніх, калі ў час збору падаткаў нават у палацы быў чутны гучны плач і праклёны людзей, у якіх забіралі сапегавы слугі апошняе...

- Так, я вялікі грэшнік, - шаптаў Сапега. – Але як магу я выкупіць свае грахі, і ці хопіць на ўсё гэта майго жыцця?

І тады, нячутны для іншых, гучаў голас таямнічага госьця яго сноў:

- Калі ты раскаяўся сапраўды, ты вытрымаеш дасланае табе лёсам выпрабаванне, і ў гэтым будзе выкупленне тваё. Чакай і рыхтуйся.

Ніколі яшчэ жыхары Ружан і навакольных вёсак ня бачылі свайго гаспадара такім чулым, спагадлівым, справядлівым. Цяпер ён амаль увесь час быў сярод падданых. Ён дапамагаў ім у горы, прымаў іх крыйду, праудзіва вырашаў спрэчкі, дзяліў іх радасць. Аляксандр Сапега чакаў абязанага выпрабавання і страшыўся яго. Але час праходзіў, і нічога не здаралася, урэшце зніклі і таямнічыя сны. Князь пачынаў супакойвацца.

Менавіта тады Сапега саступіў настойлівым просьбам княгіні, якая з-за мужавых дзівацтваў апошні час зусім ня мела забаў. Ганарыстая пані Сапега любіла шумныя балі, госцяў, натоўпы паклоннікаў, ухваляючых яе прыгажосць, але вось ужо некалькі месяцаў князь не прымае госцяў, адмовіўся нават ад палявання, якія былі калісьці яго любімым заняткам. А хутка-ж яе імяніны. Няўжо ў цішы манастырскай давядзенца сустрэць свята?

Паддаўся Аляксандр Сапега ўгаворам жонкі, і вось ужо з'язджаецца да палаца магната шыкоўна ўбраная шляхта. Пяшчотным пані – баль, высакародным панам – паляванне, - так вырашыў Сапега адсвяткаваць дзень нараджэння княгіні.

Паляванне! Шалённая скачка, вецер, што б'е ў твар, яловая ігліца ў валасах людзей і конскіх грывах, распалены задор, вабны брэх сабак, загнаўшых звера... У адчуванні гэтай радасці іржэ любімы жарабец Аляксандра Сапегі, раздуваючы ноздры ў адказ на

ласку гаспадара, і сам князь шчасліва смяеца, як дзіця. Паляванне! Усемагутны магнат, пакінуўшы гасцей, вырываецца наперад, водар прыроды дурманіць, п'яніць яго. І вось ужо адыходзяць у далечынню ночы, поўныя тугі і страху, прыкры пах ладану і пылу са старонак святых кніг, пасты, малітвы, набожныя дзеянні. Ён зноў шчаслівы, ён зноў свабодны!

Сапега не зразумеў, як трапіў на зямлю. Толькі адчуў моцны штуршок стаўшага раптам на дыбкі каня, які выбіў яго з сядла. Але да яго ўжо беглі спалоханыя егеры. Нехта чужы, раптоўна з'явіўшыся на шляху князя, спалохаў яго каня. Гнеў, пякучы і сляпы, затуманьвае розум Сапегі. Ён сам ня чуе, што крычыць, але слова яго страшныя. Ён загадвае пакараць смерцию вінаватага. І вось паслухмянья лоўчыя злосна збіваюць кагосьці арапнікамі. Чалавек памірае вельмі хутка, бо і так ня вельмі моцна трымалася душа ў целе няшчаснага старога, на бяду сваю перайшоўшага шлях Сапегі. Але князь яшчэ не нацешыўся помстай. Ён падыходзіць да закатаванага, каб насмяяцца над мёртвым целам. І раптам спыняецца з жахам у вачах. Зблелыя вусны Сапегі не ў сілах вымавіць нават слова... Перад ім, скрываўлены, ляжыць старац з яго сноў.

Страшэнны крык вылятае ўрэшце з горла Сапегі. Дык вось якое выпрабаванне было паслана яму! Ён не спрайўся з ім, не выкупіў сваіх грахоў, а толькі дабавіў да іх яшчэ адзін, самы страшны, бо і дабрата, і справядлівасць яго былі выкліканы толькі страхам перад словамі гэтага старога. І зразумеў Сапега, што загубіў назаўсёды сваю душу.

Старога пахавалі па-хрысціянску, а на месцы, дзе адбылося забойства, князь загадаў пабудаваць каплічку, як робяць звычайна ў гонар святых пакутнікаў.

- У дзень і ў ноч хай ідзе там служба, - загадаў князь, - хай адпываюць маю грэшную душу, бо няма ўжо ёй ратавання. Хай моляць святары за мяне ўсявышняга...

Што ж было з Сапегам далей? Адны кажуць: бачачы, што ўсе спробы выкуплення былых грахоў – дарэмныя, князь Аляксандр стаў грашыць яшчэ больш. Іншыя, наадварот, схіляюцца да думкі, што ўсё астатніе жыщё не расставаўся Сапега з тугой і сумам, што цэлымі днямі сядзеў ён у любімым пакоі сваім ля вакна, назіраючы ў падзорную трубу за тым, як ідзе служба ў каплічкы, і нават памёр там-жа, ля вакна.

Хто яго ведае, што тут праўда, а што – выдумка? Адзіныя сведкі – паўразбураныя сцены Ружанскага палаца ды каплічкі. Але яны маўчаць, бо ня дадзена каменю дара слова.

Востраў Веча

Ранішнюю ціш прарэзаў пранізлы лямант цёткі Юзафіны:

- Ды людцы мае добрыя! Ды што гэта такое на свеце белым робіцца! Ды як праўды няма, навошта ж і наогул жыць?!

З хат пачалі выглядаць заспаныя твары лоўчых, конюхаў, кавалёў, сабакароў, кухароў, віначэрпаў –

усіх тых, хто быў пераселены ў мясціны гэтая на загад князя, каб падчас у час доўгіх асенніх паляванняў у навакольных лясах мець пад рукою ўсё неабходнае.

- Ну і чаго ты раскрычалася зноў? – незадаволена спытаў майстар-збройнік Чамота, змрочны, аброслы густой рудой барадою.

- Клічу ліха на галаву праклятага Курылы! – адгукнулася тоўстая Юзафіна з магутнымі рукамі прачкі. – Паслухайце толькі, людзі добрыя, ён жа, ліхадзей, кветачку маю майскую, Анэлечку маю разняшчансную зганьбіў, пакрыўдзіў дзяўчыну, на ўесь свет зняславіў!

Бразгаючы дзвярыма, на хаду апранаючы кашулі, збіраліся ля Юзафіны людзі.

- Ня румзай, кажы ўсё як было! – уладна звярнуўся самы старэйшы і паважаны ў гэтым паселішчы чалавек, каваль Вусеня.

- Што рассказываць, - ацёrlа далоняю слёзы цётка. – Панадзіўся, пракляты, да нас у хату хадзіць, каб яму ўсе ногі пераламаць! Прыйдзе, ціхенъкі такі, пасядзіць у куточку, ды пойдзе. Са мною ўсё размаўляе, а на Анэльку толькі зредку вока кіне. Ну я, дурніца, і радуюся, паважае госць старэйшых, добры, разважлівы. Аднойчы кажа: “Я, цётка, мабыць вашу Анэлю сватаць буду”. А мне, ўдаве, і няўцям, што словамі такімі жартаваць можна. Дазволіла я ім як жаніху з нявестай адзін на адзін сустракацца. А ўчора прыходзіць дамоў Анэлька ўся ў слязах. Сілаю ўзяў дзяўчо слабае, паскуднік. Потым жа і пасмяяўся. Кажа: “Разбэшчаная ты дзеўка, Анэля. Перадумаў я на табе жаніцца”...

Загаманілі людзі, заспрачаліся. Шмат каму ў жыцці шкоды зрабіў самаўпэўнены Курыла. Быў ён лепшым сабакаром у князя. Ведаючы, як яго цэніць гаспадар, канчаткова зазнаўся Курыла. Нагаворваць пачаў на сяброў сваіх: той, маўляў, дрэнна аб князі гаварыў, іншы, замест княжнай службы, п'янствуе ды пяе непрыстойныя песні, трэці крадзе з княжых сілоў здабычу. Доўга не разумелі людзі, чаму на іх сыплюща пакаранні. Потым даведаліся. Спрабавалі было апраўдацца перад князем, адкрыць вочы на ўчынкі ўлюбёнца яго. Але дарэмна...

- На сваёй зямлі я сам суджу людзей сваіх, і законна тут толькі тое, што я лічу законным. А я лічу правым Курылу і вінаватымі вас, - ганарліва адказаў ім князь.

Стрываўся несправядлівасць і крыўду людзі, але пасля гэтага кожны перастаў размаўляць з Курылам. Ды яму гэтага і не трэба было: хадзіў па паселішчы, як вялікі пан, і толькі высочваў, аб чым яшчэ можна данесці князю?

Хутка з існаваннем Курылы звыкліся, як з існаваннем клапа ў хаце, прывучыліся размаўляць адзін з адным намёкамі ды сціхаць пры набліженні княжацкага даносчыка. Але новае зло, здзейснене Курылам, было да таго брыдкім і незразумелым, што тут ніхто ня змог змоўчаць. Ціхая, працавітая дачка Юзафіны была амаль адзінай нявестай у паселішчы (ня лічачы крывой дачкі рымара), і таму вочы многіх маладых мужчын былі звернуты да яе. Ніхто з іх ніколі не рашыўся б не тое, што пакрыўдзіць Анэлю, але нават сказаць пры ёй грубае слова. Курыла пасмяяўся

ня толькі над безбароннай дзяўчынай, але і над пачуццямі ўсіх мужчын паселішча.

- Гайда, хлопцы, да Курылы! Паб'ем яго ўсім мірам, паскудніка! – кричалі адны.

- Вылегчыць, распусніка! – лямантавалі іншыя.

- Усё дрэнна! Трэба яго прымусіць жаніцца на Анэлі, супакойвалі сяброў самыя разважлівия.

- А навошта ёй такі муж? – горача пярэчылі самыя нецярплівия.

- Ціха! – крикнуў Вусеня. – Слухайце мяне ўважліва. Якое б рашэнне мы ні прынялі наконт даносчыка і паскудніка Курылы, яно павінна быць зроблена праз справядлівы суд. Мы ж не разбойнікі, а сумленныя людзі.

- Прабач, Вусеня, - адклікнуўся збройнік Чамота. – Пра які суд ты кажаш? Хіба князь дазволіць судзіць свайго лепшага сабакара? Хіба ня ўпэўнілі ўжо ўсіх нас у тым, што нашы пачуцці, нашы слова і нашы жаданні тут нязначаць нічога? Княжы суд...

- А хіба я казаў пра княжы суд, Чамота? – перабіў стары каваль. – Мы самі будзем судзіць ліхадзея, і ня толькі за гэты ўчынак, але і за ўсе крыўды нашы.

- На зямлі князя мы ня маєм права нікога судзіць без дазволу гаспадара, - уздыхнула цётка Юзафіна.

- Так, але мы можам судзіць яго на сваёй зямлі.

- Якая ў нас зямля? Аб чым ты кажаш? Хіба мы – князі? – пачуліся пытанні.

- Слухайце мяне ўважліва, - казаў Вусеня. – Князь наш неаднойчы гаварыў нам, што акрамя зямлі, на якой трymаюцца куты нашых хат, нам нічога не належыць. Няхай жа гэтай ноччу кожны прынясе па поўнаму

вядру зямлі з-пад уласнай хаты. Мы ссыплем яе пасярод лясной ракі, з якой бярэм ваду. І калі атрымаецца невялічкі астравоў, то ён будзе належаньня князю, а нам. Кожнаму з нас у аднолькавай меры. На астраўку гэтым я прапаную склікаць наша веча, калі ўзнікне ў гэтым патрэба. На астраўку разбярэмся мы з усімі злымі дзеяннямі нашага ворага Курылы. І ніхто не пасмее сказаць, што суд наш над ім быў незаконным...

Усю ноч пры свеце паходняў пасяляне насілі вёдрамі зямлю на сярэдзіну ракі. І яшчэ да раніцы ўзнік востраў Веча. Але адчуў небяспеку Курила, кінуўся бегчы прэч ад сялення. Яго дагналі ўжо амаль на ўскрайку лесу. Адбылася сутычка, у якой быў смяротна паранены збройнік Чамота. Рашэнне першага зборышча на востраве Веча было суроўым: пакаранне смерцю.

Калі князю данеслі аб расправе над сабакаром Курылам, спакой пакінуў яго. Ён зразумеў: тыя, каго прывык ён лічыць няшмат разумнейшымі за жывёл, перасталі быць такімі. І яшчэ ён зразумеў, нарадзілася вялікая сіла: прага да волі, якая, калі ён будзе супраціўляцца ёй, знясе яго са свайго шляху, як вада па вясне зносяць дамы і вывернутыя з карэннем дрэвы. Таму ён ня мог забараніць людзям прывілеі сумленнага суда на востраве Веча. І шмат гадоў пасля нашы продкі ладзілі судзілішчы і зборышчы на ўласнай і аднолькавай належачай усім зямлі. З вострава Веча пачаўся вольны горад Пружаны з яго Магдэбургскім правам. Ад

вострава Веча атрымала назvu сваю маленькая рака Вец, якая, злучаючыся з такой самай маленькай Мухай, стварае блакітны Мухавец.

МАШКАЛА Святлана Аляксандраўна

Нарадзілася 19 верасня 1966 года ў вайсковым гарадку Засімавічы. У 1982 годзе закончыла 9 класаў СШ № 3 г. Пружаны і 7 класаў ДзМШ імя Рыгора Шырмы. Актыўная ўдзельніца ансамбля народнага танца “Спадчына” Пружанскаага радыёзавода.

У 1982-1986 г.г. вучылася ў Гродзенскай педагогічнай вучэльні на аддзяленні “Музычнае выхаванне”. Была ўдзельніцай народнага ансамбля танца “Вянок” пры Доме культуры “Хімвалакно”. З гэтым калектывам выязджала на гастролі ў Летуву, Латвію, Данію.

З 1986 года ў Пружанах на пасадзе выхавацеля музыкі дз/сада №4. Актыўная ўдзельніца народнага ансамбля танца “Завіруха”. У яго складзе выязджала з выступленнямі ў Мінск, Москву, ва Украіну, Польшчу, Іспанію. Была ініцыяタрам стварэння моладзевага хору пры царкве Ал.Неўскага (1990г.), а ў 1992 годзе хор заняў другое месца на Міжнародным фэстывалі царкоўнай музыкі ў польскай Гайнаўцы.

У 1995 годзе закончыла завочна Беларускі ўніверсітэт культуры з прысваеннем кваліфікацыі – “кіраўнік акадэмічнага хора, выкладчык харовых дысцыплін”.

З 1991 года працуе настаўніцай музыкі Пружанскай сярэдняй школы № 5. У 1994-1996 г.г. закончыла курс перападрыхтоўкі ў Рэспубліканскім інстытуце вышэйшай школы і гуманітарнай адукацыі па спецыяльнасці “Культуралогія” з прысваеннем кваліфікацыі: “Культролаг”. Выкладчык культуралогіі (тэорыя і гісторыя культуры).

У 1999 годзе арганізавала дзіцячу вакальную групу “Атава”. Была ініцыятарам стварэння і ўдзельніцай танцевальнага калектыву “Ойра”. У 2005 і 2006 г.г. у складзе царкоўнага хора вёскі Руднікі прымала ўдзел у конкурсах і фэстывалях царкоўнае музыкі ў Гайнаўцы (Польшча), у Драгічыне, у Гродне.

Дзякуючы намаганням Святланы Аляксандраўны і яе мужа Язэпа ў 1999 годзе ў СШ № 5 быў адкрыты беларускамоўны (першы) клас, у якім вучыцца іх дачка Васіліна.

МІКУС

З'яўляецца ці не адным з першых на Пружаншчыне людзей з новай хвалі адраджэнцаў. На самым пачатку XX стагоддзя ён вёў тут агітацыйную работу, скіраваную супраць царскага тады рэжыму. На жаль, звесткі пра гэтага неардынарнага чалавека надзвычай бедныя, нават імя яго невядома. Нарадзіўся ён каля 1880 года ў вёсцы Шані.

Як сцвярджае Аляксандр Ілын у часопісе “Echa Poliesia” (№ 24 за 2006 г.) Мікус праводзіў сярод сялян аспектніцкую і рэвалюцыйную дзеянасць.

Аб tym, што гэты чалавек карыстаўся аўтарытэтам сярод сялян і іх даверам, меў сваіх паслядоўнікаў, красамоўна сведчыць архіўны дакумент, які прыводзіцца ў арыгінале, без перакладу:

“Крестьяне деревни Шени, благодаря влиянию и пропаганде крестьянина Микуса, получившего университетское образование, представляют собой весьма неблагоприятный элемент в Пружанском уезде, а ученики его уже издавна агитировали в пределах Сухопольской волости, где тоже в имениях Сухополь и Антополь произошли в прошлом году беспорядки».

*(Из донесения вице-губернатора
Гродненскому губернатору о характере
агарного движения в Пружанском уезде.
Июнь 1906 г.)*

**ПАТАПЧУК
Раман Леанідавіч**

Нарадзіўся ў Пружанах 23 верасня 1980 года. Яго бацькі прыхільнікі дэмакратычных каштоўнасцяў. Бацька Леанід Раманавіч да таго ж цікавіцца краязнаўствам. Раман закончыў Пружансскую СШ № 2 з сярэбраным медалём. Вучыўся ў Брэсцкім політэхнічным універсітэце (2000-2003 г.г.). Асвоіў камп'ютарную

тэхніку. Працуе ў Пружанах, у краме па продажы кампутараў і мабільных тэлефонаў. Прыхільнік беларускай нацыянальнай ідэі. Любіць беларускія песні і музыку. Удзельнічае ў работе, скіраванай на беларускае нацыянальнае адраджэнне. Мае прыхільнікаў сярод моладзі. Чытае і прапагандуе газету “Наша ніва”, з’яўляецца сябрам Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны.

ПАТАПЧУК ДзіміТрый Леанідавіч

Нарадзіўся 16 студзеня 1985 года ў Пружанах. У 2002 годзе закончыў Пружансскую гімназію з залатым медалём (СШ №2). Паспяхова здаў у гэтым жа годзе ўступныя экзамены ажно ў тры вышэйшыя навучальныя ўстановы: у Брэсцкі і Мінскі політэхнічныя і Мінскі радыётэхнічны ўніверсітэты.

Вучыцца ў Беларускім нацыянальна-тэхнічным універсітэце па спецыяльнасці аўтаматызаваныя сістэмы апрацоўкі інфармацыі. Адначасова займаецца ў Беларускім дзяржаўным універсітэце на факультэце “фінансы і крэдыт”. У бягучым 2007 годзе заканчвае абодва універсітэты.

Любіць свой родны край Беларусь. Добра ведае нашу беларускую нацыянальную гісторыю, падтрымлівае беларускае нацыянальнае адраджэнне.

ПРАКАПЕНЯ Павел

Нарадзіўся ў вёсцы Заполле не так далёка ад Ружан (у той час Слонімскі павет). З 14 гадоў падаўся ў заробкі. Пісьменнік Янка Саламевіч, ураджэнец Слонімшчыны, чуў пра Пракапеню ад свайго бацькі, які пэўны час працаваў разам з Пракапенем на тартаку каля Ружан. Паводле яго аповеду, будучую оперную зорку, а тады падлетка-рабочага часта прасілі заспываць. Спевы юнага баса-барытона рабілі на слухачоў незвычайнае ўражанне.

Пазней Павел працаваў у розных месцах на кухнях. На Наваградчыне адзін з яго гаспадароў, пачуўшы Паўлаў голас, адправіў хлопца з рэкамендацыяй да вядомага польскага спевака Яна Кепуры. Той адразу ацаніў незвычайны талент у нашым земляку і дапамог яму атрымаць музычную адукцыю. Праўда, Павел павінен быў “запісацца” палякам.

У 1937 годзе Рыгор Шырма ў часопісе “Калоссе”, робячы агляд віленскага канцэртнага жыцця, піша пра два канцэрты Пятра Пракапені ў Вільні. Ён пісаў: “Малады спявак мае свежы і моцны голас». Найлепшымі нумарамі, на думку Рыгора Шырмы, выглядаюць “Бурлакі” і “Грэнадзёры”, узятыя з шаляпінскага рэпертуару. “Пракапеня – гэта артыст з божай ласкі”, – зазначыў Шырма.

Спявак неаднойчы наведваў сваю “Малую Радзіму”. І заўсёды ў Заполлі і іншых вёсках ладзіліся канцэрты. Залай служыла вялікая сялянская хата.

Пракапеня адзін час жыў і працаваў у Аўстрыі. Потым пераехаў у Італію. Менавіта тут, у Рыме і Мілане, сцвярджаеца як спявак, атрымлівае сталую працу на італьянскім радыё. Праз пэўны час вяртаеца ў Польшчу. Тут яго цанілі за выкананне польскіх вайсковых ды іншых песень. Быў узнагароджаны ордэнам за заслугі ад презідэнта Масціцкага і генералаў Сікорскага і Андерса.

Пасля 2-й сусветнай вайны спявак жыў у ЗША, дзе працягваў сваю творчую дзейнасць. Памёр 10 кастрычніка 1976 года. Аб гэтым паведамлялі ўсе перыядычныя выданні беларускай дыяспары.

Пры саветах у Беларусі пісаць і гаварыць пра беларускіх эмігрантаў было забаронена. Таму амаль ніякіх звестак пра спевака Паўла Пракапеню мы ня мелі.

Інакш склаўся лёс іншага нашага слыннага спевака Міхася Забэйды-Суміцкага. Дзякуючы намаганням найперш Рыгора Шырмы і Сяргея Грахоўскага яго імя было вернута нам і хоць неяк ушанавана на радзіме.

Паводле Алеся Горбача

РАКІЦКІ Уладзімір

Адзін з самых вядомых беларускіх мастакоў-рэстаўратараў, пісьменнік. Нарадзіўся ў вёсцы Шані Пружанскага раёна. Вучыўся ў Шаняўскай школе, у Пружанскай школе-інтэрнаце і ў Рэспубліканскай

школе мастацтва. У 1975 годзе скончыў Беларускі тэатральна-мастацкі інстытут. Навучаўся ў Рыме, закончыў курсы ЮНЕСКА па рэстаўрацыі насценнага жывапісу. Ад 1982 года працуе рэстаўратарам у рэспубліканскіх рэстаўрацыйных майстэрнях. Займаеца рэстаўрацыяй, кансервацыяй, рэканструкцыяй манументальнага жывапісу. Аднаўляе арнаментальна-дэкаратыўны фрыз на фасадзе Брыгіцкага касцёла ў Гродне і інш. Больш за 15 гадоў Уладзімір Ракіцкі быў навуковым кірауніком рэстаўрацыі фрэсак XII ст. у Спaskай царкве полацкага Спаса-Еўфрасінеўскага кляштара.

У 1999 годзе адбылася яго персанальная выставка станковага жывапісу ў мінскім Палацы мастацтваў.

Спрабуе моц ў літаратуры. Надрукаваў некалькі замалёвак у часопісе “ARCHE” №1 за 2005 год.

Накіды алавіком з блакноту для маляваньня

На Ільлю

Жабрак Ларывон таго ранку першым заняў месца каля брамы і пільна сачыў за кожным, хто рухаўся ў напрамку да манастыра, здаля прыцэньваючы, хто падасьць, а хто не.

І трэба ж так: у той момант, калі на дарозе з'явілася купка людзей і заставалася ім зусім мала да брамы, якраз у той самы момант з другога боку дарогі з яблыні сарваўся спелы яблык. Ён так гучна ляпнуўся аб зямлю,

што ў ранішній цішы было нават чуваць, як ён пракаціўся трохі да лужыны. Нейкі момант Ларывон нават ня ведаў, што й парадзіць. Зрабіўшы некалькі крокаў да лужыны, ён спыніўся, аглядаючыся на людзей, але раптам шпарка пабег, ухапіў яблык і подбегам назад – на сваё месца да кійка, што пакінуў ля брамы. І пасыпей-такі.

Ларывон сагнуўся нізка-нізка і працягнуў да людзей свае рукі.

На адной далоні ляжалі пакамечаныя грашовыя паперкі, а на другой вялікі съпелы яблык.

Цягнік № 623

*Ад стада адбіўшыся, птушка адна
Квіліць і квіліць сярод бела радна.*

Я. Купала “Першы сънег”

— А, няма ні да каго ні зьвярнуцца, ні пагаварыць! Таму і п’ю.

— Ня піў бы ты такую гадасьць, а калі захацеў пагаварыць, то сам з сабою пагаварыў бы. Я заўсёды гавару з сабой. Іншы раз і пасваруся нават.

— А я тожа гавару. Я з Богам гавару! Чаму так, пытаю: вып’еш, а закусіць няма чым? Вот быў у сястры, шурын памёр, дык дала яна мне міску капусты і халоднага з бульбай. Дык калі гэта было, з самага ранку было! А цяпер я і авечку зьеў бы. Вот так пагавару, пасваруся зь ім, а потым нічога, неяк адлягае.

— Усё-ж ня піў бы ты гэтага адзікалону – дзірка ў жываце будзе, і памрэш скора, а яшчэ ж малады.

— А ў мяне ўжо была дзірка. На во, глядзі, зашылі. У лагеры я быў, там добрую аперацыю зрабілі.

— Ды ты што, сядзеў?

— А як жа, пяць год.

— І за што гэта, божачка?

— За што, за што? Мяса краў. Рабіў на мясакамбінаце, краў і кідаў за плот мяса. От і пайнілі і пасадзілі. Там і піць навучыўся ўсякае.

— Ты б ужо, як моцна захацеў, то беленькай выпіў бы клёцкай заеў. Так смачней, ведаеш, з душамі.

— О, калі я на камбінаце быў, то прыходзіш на работу, дастаеш галаву з катла, на стол яе, з сольлю... І ўся брыгада сядзе, і пакуль не зъямо, не падымаліся. Ці любіш ты вуши, храсточкі такія?

— Ой, дзеці мае так улюбілі ногі, што ажно б’юцца з-за іх. Тая “мне”, гэтая сабе. Дык дзе ж іх узяць – нагі ўсяго чатыры Вось зараз закалола, то вазіла ў горад старэйшай. Ну, ня пі, ня пі ты гэта зельле, дурань!

— Ты ня бойся, баба. Гэта каб табе даць, так цябе адразу б скруціла, а мне ўжо нічога, прывык, і маці прывыкла. Ужо не крычыць на мяне і не глядзіць у мой бок. Жывём так неяк. Праўда, пайшоў я ў грыбы аднаго разу. Адвязаў сабаку і пайшоў. І так многа на лугу гэтых сыраежак было, што я ажно два кашы нарэзаў, а сабака недзе лётаў. Тады прылятае пастух. Крычыць, рукамі махае: “Засуджу, сволач! Пойдзеш туды, адкуль прыйшоў!” А што? А тое, што мой сабака трох авечак зарэзаў. Ён-то злы, халера, і галодны, аднаго разу на

карову кінуўся на карак, дык ледзь адагнаў, і добра тады аддубасіў.

— А, божачка! І навошта ж ты яго трymаеш такога? Ці карміў бы ўжо.

— А авечкі-то былі прадсядацеля! Прыязджае ён на машыне пад вечар, пад самую маю хату, і кажа, каб плаціў яму адзінаццаць тысяч, а то ў суд падасьць. А дзе ж мне ўзяць такія грошы!? Так што паслаў я яго і сказаў, што не давядзеш, чый то быў сабака.

— На другі дзень з участковым міліцыянерам прыязджае. Бяруць майго сабаку на экспрымэнт, вядуць да авечак і спускаюць. А ён тыцнуўся да іх і лататы дахаты.

— А, божачкі, то на карову кідаўся, а то ад авечак уцёк!

— Баба ты, баба. Я зранку яму сонных таблетак даў, дык ён бы п'яны быў, таму і пабег дадому. Вот і я, як дайду да дому, ужо так наемся! А то можа ў цябе што ёсць, пашукай там у сваёй сумцы?

РЭЧЫЦ Віктар Трафімавіч

Нарадзіўся напрыканцы студзеня 1947 года ў вёсцы Альшаны Пружанскага раёну. Скончыў Ліноўскую сярэднюю школу, а потым філалагічны факультэт Брэсцкага педагогічнага інстытута. Бліжэй да душы яму была не педагогічная дзейнасць, а журналістыка, якой ён аддаў амаль сорак гадоў свайго жыцця. Увесь гэты час працуе ў Івацэвіцкай раённай газеце. Адначасова займаецца літаратурнай творчасцю. Яго сатырычныя вершы і байкі даволі широка вядомы сярод прыхільнікаў гэтага віду творчасці. Выдаў зборнікі “Залаты тавар”, “Свой метад” і зусім нядаўна “Далей ад граху”.

Свінячы падыход

Зайшла да шэфа ў кабінет
Работніца Файна:
-Машына зараз трэба мне
Ня больш як на гадзіну.

Ягор Лукіч ня стаў трymаць
У цуглях свае нерви:
- Што ў магілу ўвагнаць
Сабраліся мяне вы!

I бразнуў «ручку» так аб стол,
Што, быццам ад батута,
Адскочыла ледзь не пад столь
I ўніз нырнула крута.

- Дзе ўсяць? – крычаў кіраунічок. -
У нашай установе
Зусім адзін легкавічок,
I той ужо ня новы...

З настроем кепскім кабінет
Пакінула кабета.
Не спадабаўся ёй “канцэрт”,
Не дасягнула мэты.

- Што, “аўтаручку” зноў шпурляў? -
Паспагадала Марта. –
Ня ў час звярнулася маўляў,
Аўто цяпер занята?

На дачы – свінні. I лычы
Разлічваюць, вядома:
Ёсць у гаспадара харчы,
Штодня чакаюць корму.

Пакуль візіт не нанясе,
Не пакладзе што ў “блюда”,
Машына, ведаюць усе,
Не рушыць анікуды.

- Так, гэта ведаю і я, -

Прызналася Файна. –
Але хварэе ўсё дзіця,
Лячыць патрэбна сына.

- Шэф гаспадарку сам вядзе,
Уважлівы на дачы.
Бяды ў тым, што да людзей
Тут падыход – свінячы.

Памагаты

Трэба вёсцы памагчы
Моркву ўбраць (хто можа) –
Ад марозу зберагчы.
Плата – морквай той жа.

Кліч сустрэў Іларыён
Без энтузіязму.
Ды памочнікам і ён
Стай з другімі разам.

За дзень морквы назбіраў
Паўмяха якога.
Што сабраў, усё забраў.
Вось дык дапамога!

Каля “Зебры”

Мне вуліцу ў райцэнтры трэба
У гэтым месцы перайсці.
Калі без святлафора “зебра”,
Вадзіцель, ты нас прапусці.

Дык не ж!.. Ляцяць аўтамабілі,
Спяшаюць быццам на пажар.
Ступіў – і заўтра ты ў магіле,
Бо моцным будзе той удар.

Вадзіцелі не бачаць знакаў?
Не, не сляпяя за рулём.
Спыніцца? Лепш другі б заплакаў
Ці б адараў чужых рублём.
Хтось паліхачыць моцна любіць;
Той – дзень назад купіў аўто,
І для яго навокал людзі
Цяпер ужо – ніхто, нішто.

Вось побач – цуд! – заскрыгаталі
Аўтамабіля тармазы.
Знёмы добры мой – Віталій.
І папрасіў я: - Падвязі.

- Што, настаяўся, чалавечка? -
Спытаў ён, ціснуучы на газ.
- Я на танкетцы перасекчы
Хацеў бы вуліцу хоць раз.

САМАСЮК
Ганна Уладзіміраўна

Нарадзілася ў вёсцы Грускова Нясвіжскага раёна 14 траўня 1931 года ў беларускай сялянскай сям'і. Паспяхова закончыла Сноўскую сярэднюю школу ў 1949 годзе і паступіла ў Баранавіцкі настаўніцкі інстытут. У 1951 годзе закончыла вучобу і была накіравана на працу ў сярэднюю школу вёскі Бакуны Шарашоўскага раёна. Тут выйшла замуж за Самасюка Міхaila, які на той час вучыўся ў Мінскім медінстытуце. Закончыла завочна Мінскі педагогічны інстытут па спецыяльнасці “беларуская і руская мовы” (1964-1967) і 2-гадавыя курсы па нямецкай мове. У 1960 годзе муж закончыў медінстытут і быў накіраваны на працу ў Івацэвічы. Тут Ганна Уладзіміраўна працавала ў сярэдняй школе.

У 1965 годзе мужа перавялі на працу ў Пружаны. Ганна Уладзіміраўна працавала ў школе рабочай моладзі, а потым у СШ №2 аж да выходу на заслужаны адпачынак. Валодае польскай, рускай і нямецкай мовамі, узнагароджвалася граматамі абласнога аддзела і Міністэрства асветы.

Паспяхова рыхтуе вучняў да паступлення ў вышэйшыя навучальныя ўстановы ў асноўным па беларускай мове і літаратуры. З’яўляецца сябрам Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны.

ХАТЭНКА Антаніна

Паэтка, культуролаг. Нарадзілася ў 1956 годзе ў вёсцы Зенькаўцы на Зельвенышчыне. Але яе школьныя гады прайшли ў Пружанах, у школе-інтэрнаце. Тут яна вучылася, тут яна жыла. Гэта як другая малая радзіма. Закончыўшы ў 1973 годзе школу-інтэрнат, паступіла на філалагічны факультэт Беларус-кага дзяржаўнага ўніверсітэта (г. Мінск). Пасля заканчэння БДУ жыве і працуе ў Мінску.

Выдала кнігі “Здзічэлае рэха вайны”, “Зніч крыжовых дарог”, “Чалавек на далоні Сусвету” і інш. Падтрымлівае цесныя сувязі з Пружанамі.

Калі я сыходзіла з Неба,
Маліўся адчайна Анёл:
Там цёмна, зласліва й ганебна,
Там выесьць душу груганнё...

Ні праўды, ні зоркі, ні шляху
На зглохлых абсягах зямлі.
А я паляцела над жахам,
Аж нервы прасторы гулі.

А я абярнулася птахай,
У мёртвую ўпала ваду.
У далечы рэха ачахла –
Ніяк берагоў не знайду.

Хістае: дзе бераг, дзе – верад,
Дзе чыстая крынь, а дзе – твань...
Балюча відущае веры
Ўпіваецца ў сэрца жарства.

Ад мёртвай вады да жывое
Пralегла бяздонная ноч.
Магільнай травой, як дратвою,
Пазлучаны эры ў Адно.

Калі мяне прымуць нябёсы,
Сцішэе Анёл пад вакном...
Нітой на касьмічныя кросны
Спадаю – і ўсходжу наноў...

24.02.2003

МАЛЕННЕ

Божа мой, скрэзь вякі відущы,
Божа мой, праз дарогі чуйны,
Дзе свячаюць святарна душы,
Дзе съцішэла съятло начуе,
Дзе рапацца съвітальна росы, -
З малітоўнай Гары Нябёснай

Ратавальна пашлі ахову
Да маёй адзінотнай мовы...
Божа мой, міласэрны Пане,
Любамудры мой Валадару,
Нагарнулася noch прыстання,
Насылаючы хмары-чары:
Ацяжэла на вуснах слова –
Ні дыхнуць–спамянуть, ні мовіць...
Адслані! Барані мой Божа,
Тут казаньня–насеньня ўсхожжа.
Абярожны, магутны Ойча,
Мой далёкі й да сэрца блізкі,
Зорка дол пажагнала тройчы,
Зынічка падае да калыскі...
Божа праведны, дай нам радасць
Гаварыць да спрадвечнай Рады –
Да зямлі, да травы, да саду –
І ў журбе, і ў любові–зладзе,
На чужыне і ў цёплай хаце,
Над крыжамі, у сyne і ў съяце,
Памінальна, вясельна, гімна
Нашай мовай радзімна-дзіўнай.
З крэўным словам – высокім дарам –
Уваскреснуць дай, Гаспадару.
Векавечыць дай, Валадару.

*“У родным краі ёсьць крыніца
Жывой вады”.*

М. Багдановіч

Твой шлях ад Менску да Гародні –
Сувой – спакой.
У снезе сонным і халодным –
вагонь вякоў.
Твой шлях ні блізкі, ні далёкі –
узмах крыла.
Якою прывіднай і крохкай
зіма была.

Твой шлях ад снежня –
да бязмежжа, ад Краю ў рай.
У сцюжы спала незалежнасць,
Літвы пара.

Твой шлях пад зоркаю Венерай –
кахання спеў,
Пад болем, страхам і бязвер’ем
уздым саспей.

Твой шлях да помнае крыніцы
жывой вады.
Тут прыпыняюцца маліца
сны-халады.

Твой шлях дамоў, да Веранікі –
сьцямнеўся сад.
А ў шатах восені паніклай

трымціць краса.

Твой шлях ад Вільні да Пагоні,
з прадоння ўвыш.
Ад вострабрамскага бясоння
да зор ляціш...

09.12.2001

А ці ведаеш, съвеце,
У якой старане
Бог блукаща прывециў,
Што пакінуў мяне?
Ці пакажаш мне, Божа,
Дзе, на дрэве якім
Запульсуе атожыл –
Памяць з цёплай рукі?
Дзе прыстанак твой, птаху, -
Скразьнякі ж, халады?
Коціць з небнага даху
Бог эпох жалуды...

Ня жыць, ня марыць, не любіць,
Ня плакаць, не змагацца.
Людзей нібыта град прыбіў
І ў хатах, і ў палацах.

Зямля – іржа, вада цвіце.
Насланая маркота.
Над цэлым съветам чорны ценъ –

і сны, і думкі ўпотай.

Съмлечца, клянецца ценъ
І просіцца ў даверы.
Туман, як чад, гусьцей, гусьцей –
падман бяз kraю й меры...

Ні зор, ні ўсмешак, ні вачэй.
Халодная пустэльня.
Што ценъ падорыць нам яшчэ?
І што мы з ім падzelім?

*Куды ні глянеш – людзі, людзі.
Куды ні глянеш – шэльмы, шэльмы...*
Янка Купала

Людзі і нелюдзі.
Постаці... Здані...
Скурчаны ў верадзе
Мроі й паданні.
Птушкі. І яшчары.
Вышнасьці... Нетры...
Чужнае падчар’е –
Крушні й паветра.
Сонцы. І цемрыва.
Выраі... Пеклы...
Золь абшчаперыла
ўсё, што ня ўцекла.
Княжасьць. І бездам’е.
Мы, я... Ня-мы-я...
Байкамі снедаем,

Грэзбай абедаем.
Хто мы – ня ведаем:
доля адмые.

“Быць можа, пущіна жыцця
Лягла пярсцёнкам, друг”

М. Багдановіч

Быць можа, пущіна зъбяжыць
да долу з Вашых зор –
і ў Вышу ўзымуцца крыжы,
як птахі гордыя, кружыць
над венамі разор.

Быць можа, я сустрэну Вас
сярод нябёс і зор.
Віецца час, як слуцкі пас, -
у непарыўнасць лучыць нас
... і падае съязой.

Быць можа, век ляцець, съвяціць
Вам сънежань зваражыў...
Дзе Вы журбуеце, Страцім,
Адзін, паранена – адзін?
Як мне да Вас дажыць?

Птушкам балюча, балюча,
ростані ноты развучваць,

падаць з прачыстага неба
ў цёмна–зыбучую небыць.

“Ой, жаль, жаль мне будзе –
возьмуць яе людзі”
(з улюблённай твае песні)

А мне нічога не шкада,
што прамінула.
Дарозе ўдзячна перадам
спакой – над гулам.
А я з палёгкай правяду,
што адышлося.
Як у вядунскую ваду,
Дзіўлюся ўвосень.
Між нас нязбытная віна –
між неба й долу.
Адна запозненасць відна
ў пущіне голай.
О, як трымціць гаркотна жаль
на вейцы лёсу:
хто наши леты так пажаў –
у дол калоссем?

Княжа мой, княжа,
Ясны мой пан...
Сонца прыляжа
ў замку паспаць.

...А ў сутарэннях –
 плёскат святла,
 нашыя цені
 з цёплага тла.
 Княжа мой, княжа,
 ссыпаўся час –
 неба раскажа
 колісь пра нас.
 Як аняменне
 вусны сцяло.
 Стылі найменні,
 Стлела цяпло...
 Княжа мой, княжа,
 дай даланю.
 Вечнасць адважыць
 радасці дню.
 Між берагамі
 вусцішна жыць.
 Што зберагалі, -
 пахне чужым.
 Княжа мой, княжа, -
 сум давідна...
 Думная пража,
 пелька вакна.
 Келіх бяссоння,
 зораў бурштын,
 ціхая поўня,
 шчасцяў ніты...

ХОМИЧ
Іван Васільевіч
 (31.10.1936 – 13.01.1992)

Нарадзіўся ў вёсцы Брады Пружанскага раёна. У 1966 годзе скончыў Міnsкае мастацкае вучылішча. Вучыўся мастацкаму майстэрству ў І.Краўчанкі, Г.Злотніка. Ужо ад 1966 года ўдзельнічаў у мастацкіх выставах. Працаўваў найбольш у станковай скульптуры. Асноўныя яго творы – “Рэчанька”, “Маці”, “Чаканне”, “Хлеб”, “Смутак”, “Мацярынства”, “Маці–зямля”, “Партызан”, “Зубр”.

Яго творы знаходзяцца ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі, а таксама ў Брэсцкім краязнаўчым музеі. Быў сябрам Беларускага саюза мастакоў.

ЦВІКЕВІЧ Аляксандр
 (20.06.1883 (1888?) – 30.12.1937)

Выбітны беларускі навуко-вец, гісторык, публіцыст, філосаф, палітычны дзеяч, адзін з паслядоўных прыхільнікаў незалежнасці Беларусі, нарадзіўся ў г. Брэсце.

Перад Першай сусветнай вайной скончыў юрыдычны факультэт Пецярбургскага універсітэта (1912). Працаў павераным прысяжным у г. Пружаны.

У 1915 годзе расейская армія, адступаючы, пад націкам нямецка-аўстрыйскіх войск змушала беларусаў з'язджаць. Уцекачом стаў і сам Цвікевіч. Наглядзеўшыся на гора і пакуты гэтых людзей, ён разам з іншымі паплечнікамі стараеца да памагаць бежанцам. Увайшоў у склад “Камітэта помачы бежанцам”, удзельнічаў у сходах і з'ездах. Да памагаючы бежанцам і іх сем'ям, ён міжволі задумваеца аб родным краі, аб будучыні Беларусі. Сыходзіцца з вядомымі беларускімі дзеячамі, такімі як Язэп Дыла, Я. Васілевіч ды іншыя.

У 1917 годзе высылкамі гэтых людзей у Москву была створана “Беларуская народная грамада”. Аляксандр Цвікевіч становіцца актыўным барацьбітом за Беларусь. Яму належала крылатыя слова “Наша ідэя святая”.

У снежні 1917 Цвікевіч становіцца ўдзельнікам гістарычнага Усебеларускага з'езда. Асабліва актыўная яго палітычная дзеянасць пачынаецца пасля 25 сакавіка 1918 г., калі была аўбешчана Беларуская Народная Рэспубліка (БНР). Рада БНР накіроўвае яго ва Украіну, у Кіеў на чале ўрадавай дэлегацыі. Тут ён арганізоўвае Беларускую гандлёвую палату, выдае газету “Беларускае эха”, разам з прафесарам Доўнарт-Запольскім пасылае ноту ў Москву з патрабаваннем абазначыць заходнія межы РСФСР і прызнаць суверэннасць БНР. Тут, у Кіеве, выдаеца яго праца “Кароткі нарыс узнікнення БНР”.

Каб азнаёміць Заходнюю Еўропу з Беларуссю, яе проблемамі, Рада БНР у вясну 1919 года накіроўвае ў сталіцу Нямеччыны Берлін дыпламатычную місію, зноў жа, на чале з Цвікевічам. Тут ён выдае палітычны нарыс “Беларусь”, паспяхова спраўляеца з ускладзенымі на яго абавязкамі.

Ва ўрадзе Луцкевіча, які знаходзіўся ў эміграцыі ў Літве, Цвікевіч – міністр юстыцыі, галоўны кансультант у дзяржаўна-праўных пытаннях, разам з урадам актыўна абараняе інтерэсы Беларусі на міжнароднай арэне. Калі ў снежні 1919 г. урад узначаліў В. Ластоўскі (І. Луцкевіч падаў у адстаўку), то ён адклікае Цвікевіча з Берліну і прызначае яго міністрам замежных спраў. У 1921 годзе ён разам з урадам БНР энергічна пратэстуе супраць польска-савецкага падзелу Беларусі.

Увесну 1922 года кіраўнік ураду БНР у эміграцыі В. Ластоўскі разам з Цвікевічам удзельнічаюць у рабоце канферэнцыі дзяржаў у Генуі, уручаюць на канферэнцыі мэмарандум Беларускай Народнай Рэспублікі.

Увесну гэтага ж года Цвікевіч друкуе ў часопісе “Беларускі сцяг” (выходзіў у Коўне) аналітычнае эсэ “Да пытання аб незалежнасці Беларусі”.

У 1923 годзе ўрад БНР змушаны быў пераехаць з Летувы ў чэшскую Прагу. Калі В. Ластоўскі падаў у адстаўку, апошні беларускі ўрад у эміграцыі узначаліў А. Цвікевіч.

Пад уплывам савецкай пропаганды і той беларусізацыі, што праводзілася ў БССР у 20-ых гадах, Цвікевіч паверыў бальшавікам і разам з некаторымі

эмігрантамі і сваёй сям'ёй (жонка і чацвёра дзяцей) вярнуўся ў Мінск (гэта даверлівасць пазней яму каштавала жыцця). Быў 1925 год. Цвікевіч працаў на консультантам у наркамаце фінансаў, у Акадэміі Навук. Піша асноўную сваю працу “Западно-русизм” – “Нарысы з гісторыі грамадской мыслі на Беларусі ў XIX і пачатку XX веку”.

Кніга была выдадзена ў 1929 годзе і амаль што адразу была знішчана бальшавікамі. У гэтай кнізе, як слышна зазначае сам аўтар у прядкове “... апрача Расіі, Беларусь была прядметам экспансіі і Польшчы, што апрача расійскага капіталу тут дзеяў і польскі капітал” і што “развіццё грамадска-культурнага жыцця ў Беларусі ўвесь час знаходзілася ў беспасрэднай залежнасці ад барацьбы польскага і расійскага капіталу за беларускі рынак”.

У сваёй выдатнай працы, якая актуальна і сёння, Цвікевіч выкryвае расійска-імперскую сутнасць “Западно-русизма”. А яна, гэта сутнасць, у тым, што прыхільнікі “Западно-русизма” не прызнавалі Беларусаў як асобны народ, як нацыю, адмаўлялі яму ў праве мець сваю незалежную дзяржаву. Аўтар навукова аргументоўвае, што Беларусы, — адзін са старажытнейшых славянскіх народаў, мае сваю багатую гісторыю, адметную культуру, дасканалую мову, свае асаблівія, адметныя звычаі і традыцыі.

На вялікі жаль, яшчэ і сёння ня перавяліся прыхільнікі таго імперскага “Западно-русизма”. Так, расейскі прэзідэнт Пуцін, не міргнуўшы вокам, заяўляе, што, “беларусы і рускія – адзін народ”, а яго міністар абароны Іваноў яму падпывае – “...і адна нацыя”. Гэтыя

і ім падобныя расейскія імперцы-інтэграторы ўжо гатовыя ўключыць Беларусь у склад Расеі, пазбавіўшы нас самага дарагога – нашай дзяржавы. Аляксандр Цвікевіч першы раз быў арыштаваны сталінскімі энкавадзістамі 14 ліпеня 1930 года. Ужо ў турме з горыччу ўспамінаў сустрэчу з паэтам Міхасём Чаротам у Берліне і яго слова: “Пакуль вы (маецца на ўзвaze эмігранцкі ўрад БНР) былі тут, нам там (гэта значыць у Беларусі) было лягчэй”.

Яго асудзілі на 5 гадоў лягераў, выслалі ў глыб Расеі, у Перм. Адбыўшы тэрмін, вярнуцца ў Беларусь яму не дазволілі. Жыў у г. Сарапуле. 17 снежня 1937 года зноў трапляе ў капцюры энкавадзістаў. Яго прывозяць у Мінск, дзе 30 снежня 1937 года ён і быў расстрэляны. Зусім верагодна, што ў Курапатах. Рэабілітаваны 31 траўня 1989 года.

У 1937 годзе ад рук тых жа энкавадзістаў загінуў і паэт Міхась Чарот, як і тысячы беларускіх пісьменнікаў і навукоўцаў. Ішло планамернае вынішчэнне беларускай нацыянальнай эліты, лепшых людзей нашага народа.

Родны брат Аляксандра Цвікевіча Іван (1891-1938) таксама быў вядомым беларускім дзеячам. Закончыў медыцынскі факультэт Варшаўскага універсітэта. Падчас 1-й сусветнай вайны і вайны грамадзянскай у Расеі працаў доктарам у вайсковых частках. З канца 1917 года ў Маскве быў доктарам у наркамаце асветы РСФСР, потым зноў доктарам у Чырвонай арміі. З 1921 года ў Берліне, у замежным аддзеле выдавецства РСФСР.

Ад траўня 1923 года жыве і працуе ў Мінску, у Белдзяржвыдавецтве. Быў членам калегіі Наркамата аховы здароўя, старшынём медыцынскай камісіі Інбелкульта.

Напісаў і надрукаваў нарыс пра Кастуся Каліноўскага, перакладаў на беларускую мову творы індыйскага пісьменніка Рабіндрата Тагора. Выдаў падручнік для сярэдніх школ “Анатомія, фізіялогія і гігіена”.

У 1930 годзе быў асуджаны на 5 гадоў і трапіў у Нарыльскі ГУЛАГ. Адбыўшы тэрмін, працеваў у Алтайскім краі. Зноў арыштаваны 22 жніўня 1937 года. Расстряляны ў траўні 1938 года. Рэабілітаваны ў 1960 годзе.

ЦЕРАХАВА
Вера Георгіеўна
(Віктараўна па отчыму, у
дзяцінстве Рубіс)

Нарадзілася 29.09.1934 г. у горадзе Пскове. У восень 1943 года яе разам з бабуляй Ксеніяй вывозяць нямецкія фашисты на работу ў Прусію. Працеваў на немца-фэрмера, зведалі тут многа бяды і гора. Пасля вызвалення ў 1944 годзе вярнулася ў Пскоў. А ў весну 1945 года зноў з бабуляй прыехалі ў Брэст, адшукалі тут Верыну маму. Як аказалася, яна выйшла замуж за

былога партызанскага камісара Віктара Аляксеевіча Церахава. Ён Веру ўдачарыў. У 1946 годзе Віктара Церахава пераводзяць на працу намеснікам старшыні гарсавета ў Баранавічы. Сюды і пераезджаете ўся сям'я. Тут Вера ў 1953 годзе скончыла сярэднюю школу №1 і паступіла на гістарычны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта (г. Мінск). Пасля заканчэння вучобы некаторы час выкладала гісторыю ў Славацкай сярэдняй школе, а з 1961 – у Магілявецкай. Тут жыве і сёння.

Працяглы час займаецца краязнаўствам. Стварыла з вучнямі багаты гістарычна-краязнаўчы музей. Са сваімі краязнаўцамі была на злётах і сходах у Брэсце, Баранавічах, Мінску, Маскве.

Шматлікія краязнаўчыя нарысы Веры Віктараўны змяшчаліся ў многіх перыядычных выданнях. Асаблівай увагі заслугоўваюць такія гістарычныя нарысы, як “Пружаны”, “Адкуль пайшлі Магілёўцы”, “Лыскава праз шэсць стагоддзяў”, “Ад Рожаны да Ружан: позірк праз стагоддзі”, “Пясняр зялёных Магілёўцаў” (да 110-годдзя з дня нараджэння Альбіна Дзяконскага) і інш.

З ГЛЫБІНІ ВЯКОЎ

Пружаншчына на працягу некалькіх стагоддзяў была тэрыторыяй, якая належала славянскому беларускому этнасу. На гэтых землях жылі племёны гордых продкаў нашых — дрыгавічоў. Дрыгавічы былі адным з тых славянскіх племёнаў, якія адигралі

галоўную ролю ў фармаванні беларускай народнасці.

Назву дрыгавічоў старажытны летапісец вызначыў ад слова «дрыгва», якая была характэрнай асаблівасцю мясцовасці, дзе яны аселі. Вядомы беларускі этнограф М.Грынблат даказаў прыналежнасць дрыгавічоў тэрыторыі Берасцейскага края і Гродзенскай губерні. Гэтай жа думкі прытрымліваліся даследчыкі М. Барсаў і М. Даўнар-Запольскі.

Аналізуючы пахавальныя абрады і інвентар курганоў на тэрыторыі Пружаншчыны, старэйшы навуковы супрацоўнік Нацыянальнай Акадэміі навук Т. Каробушкіна піша: «На тэрыторыі вашага раёна, згодна з археалагічнымі і антропалагічнымі дадзенымі, пачынаючы з IX стагоддзя, жыло ўсходнеславянскае племя дрыгавічоў, менавіта з гэтага часу яны стабільна зымалі тэрыторыю Пружанскага раёна».

Падчас падарожжа па Заходній Беларусі, вядомы літаратар Усевалад Кра-стоўскі ў 1872 годзе ў сваіх нататках пісаў, што да сёмага стагоддзя гэта была суцэльная прастора першынных лясоў, якія раслі на непраходнай дрыгве і балотах і былі надзейным сковішчам мноству мядзведзяў, дзікоў, барсаў, ласёў, сарнаў і зуброў. Месца лічылася глухім: непужаныя звяры хадзілі табунамі ў лясных нетрах. Балоты, аблюбаваныя гадзюкамі, восенню былі чырвонымі ад журавін, якіх не было каму збіраць. Чалавек толькі выпадкова пранікаў у гэты гушчар, не адважваючыся, аднак, заходзіць у глыб страшных, нябачаных нетраў.

У X стагоддзі невялікія купкі людзей былі раскіданы сярод непраходных пушчаў і балот. У XIII ст. — ужо іншы малюнак: Заходняя Беларусь па-

ранейшаму лясная, але ўжо распалася на асобныя пушчы — Гродзенскую, Бельскую, Рудскую (ад Берасця да Кобрына), а ў цэнтры — Белавежскую.

«Знаходзячыся ў межах знакамітай Белавежскай пушчы, якая спрадвеку была ўлюблёным месцам паляўнічых подзвігаў князёў Літоўскіх і каралёў Польскіх, Пружаны, найверагодней, служылі адной са станцый, у якіх мелі прывал дзяржаўныя паляўнічыя». (*Пружаны. (Городские поселения в Российской империи), т. .2, СПб, 1861 г.*)

Пачатак гісторыі Пружан губляеца ў глыбіні стагоддзяў. Першая ўзгадка паселішча ў летапісах традыцыйна лічыцца датай яго заснавання. Дык вось, першая дакументальная ўзгадка аб Пружанах (Прушаны) адносіцца да 1433 года, калі вялікі князь Сігізмунд Кейстутавіч звяртаецца з пісьмом да караля Ягайлы. Напісаны ліст падчас усебіцы з князем Свідры-гайлам. З пісьма мы даведваемся, што случане «...около Берестя, около Ка-менца все пусто учинили, а еще волости Прушаную, Кобрин, Здитов, Вяды и Слонимское волости зачинили». Воласцю некалі называлі напалову самастойны ўдзел, сельскую тэрыторыю, якая прылягала да горада. Хутчэй за ёсё, на землях воласці размяшчаўся Дабучын — невялікая вёсачка.

У многіх кропінках Пружаны ў старажытнасці называюць Дабучынам. Напрыклад, Юзаф Крашэўскі ў сваіх «Малюнках з жыцця і падарожжаў» піша: «Месца, на якім узнік горад Пружаны, у старажытнасці называлася Дабучын, зялёнае месца, таму што тут была дуброва». У Актах, выдадзеных Віленскай

Археалагічнай камісіяй, таксама Дабучын фігуруе ў якасці месца, адкуль пайшлі Пружаны.

У выніку урбанізацыйных працэсаў, якія адбываліся на славянскіх землях, з такіх паселішчаў паступова пачало ўтварацца паселішча гарадскога тыпу. Ядром будучага горада было старажытнае гарадзішча, якое ў пісьмовых крыніцах называецца Горкай. Хутчэй за ёсё, Горка — першааснова будучых Пружан, знаходзілася на ўзвышшэнні. Старажытнае гарадзішча, відаць, выконвала ролю дзядзінца — найбольш умацаванай часткі паселішча. Вакол яго размяшчалася неўмацаваная частка — пасад, побач — пагост (могілкі).

А.Баброўскі ў «Матэрыялах для геаграфіі і статыстыкі Расіі», якія былі сабраны афіцэрамі генеральнага штаба, піша, што Дабучын належало Кобрынскому княству і што быў тут псырны двор. Князь Кобрынскі Іван Сямёновіч і яго жонка Фядора (Тэадора) у 1473 годзе заклалі тут праваслаўную царкву ў імя Нараджэння Хрыстова.

Царкве князь даў прывілеі: «...Нарождение сына Божьяго, до которой церкви надаемо десятину нашу панскую с нашего двора Добучинского от всего щося знайдуе з уставов озимых и яринных збож. В льготе, данной на этот случай, отводятся земли царковному причту,— земля эта значится от улицы Широкой тракту Селецкого, а другим концом упирающегося о рику Муху, яко се в соби маєт с конца в конец адною стороною от улицы Задворной от псаарни, а другою от божницы жидовской и проч. Для содержания притча были данины по сорока грошам и по ведру меду — с

Постолова от каждого товарища три уволоки земли з села Слонімцев, и остров Дубово, на реке Мухе, недалеко того же села Слонімцев, абы мил (имел — *B.T.*) для килька подданных осадыты. Священнику Василию Лукашевичу и его преемникам дозволяется смолоть 15 бочек хлеба, в лесинах Добучинских приготовлять разные напитки и иметь свою корчму. А той земли прентовой и волочной (отведенной в городе и Слонімцах — *B.T.*) и приданый остров жадной повинности а ни жадного (никакого — *B.T.*) побору немает даже сам поп и яго люде». (*П.Бобровский. Материалы для географии и статистики России. Гродненская губ. Часть II, т.5, СПб, 1863 г., с. 1057 — 1060*).

У канцы князь і княгіня заклікаюць усіх, хто ўздумаў бы парушыць правы духавенства, не рабіць гэтага. Гэтая льгота падпісана ў Кобрыне «року тысяча четыреста сімдесяц третьего дня девятага октября». Падпісана так: «Іван Семенович Кобринский державца целой земли жмудской. Теодора княгиня».

АД КНЯГІНІ ФЯДОРЫ ДА КАРАЛЕВЫ БОНЫ

Князь Іван Сямёновіч быў апошнім з роду Кобрынскіх князёў. «Памёр князь Іван каля 1490 года... і Кобрын вярнуўся да караля»,— піша Юзаф Вольф у артыкуле «Князі на абшарах Вялікага княства Літоўскага ад канца XIV ст.» (часопіс «Спадчына», №6, 1993г.).

Кароль Польшчы Казімір пакінуў Кобрынскае княства княгіні Фядоры, удаве Івана Сямёнаўіча, у канцы 1491 года, а на наступны год выдаў яе замуж за пана Юрый Паца (Пацэвіча) — намесніка Кіеўскага, які ў 1492 годзе стаў намеснікам Наваградскім, а ў 1496 г. — намеснікам Полацкім.

У 1501 годзе Юрый Пацэвіч адышоў ад сваіх пасад і стаў кіраваць уладаннямі жонкі, у тым ліку і Пружанамі. Вось чаму у Пружанах працяглы час адна з вуліц насіла імя Пацэвіча. Памёр Пацэвіч у 1505 годзе.

У 1507 годзе Фядора (пані Пацова) адраклася «ад веравызнання ўсходняга аб-раду, якому ейныя продкі шчыра служылі, і перайшла на каталіцызм, дзе ўзяла імя Соф'я» (паводле Ю.Вольфа). І хоць Фядора была ўжо ў паважным узросце, у 1508 годзе яна ў трэці раз уступіла ў шлюб з ваяводам віленскім і канцлерам літоўскім. Перажыла яна і трэцяга мужа, які памёр у 1509 годзе. Сама ж Фядора-Соф'я пакінула гэты свет у 1512 годзе.

Адразу пасля яе смерці бліzkія і далёкія родзічы заявілі аб сваіх правах на спадчыну. І вялікі князь Літоўскі Аляксандр аддаў землі былога Кобрынскага княства Ганне Сямёнаўне, сястры апошняга князя Кобрынскага.

Ганна Сямёнаўна ў 1481 годзе была выдадзена замуж за князя Фёдара Бельскага, які ў дзень свайго вяселля разам са Слуцкім князем Міхаілам Алелькавічам і князем Іванам Галыпанскім збіраліся ўзняць паўстанне. Праваслаўныя князі і

феадалы спадзяваліся пазбавіцца ад улады караля Казіміра і аддзяліць частку Вялікага княства Літоўскага, населеную праваслаўнымі, каб далучыць яе да Маскоўскага княства. Нехта данёс каралю пра змову. Князю Бельскаму ўдалося збегчы ў Москву, дзе яго прыняў князь Маскоўскі Іван III. Паплечнікам Бельскага адсеклі галовы, «за бунт паплаціліся горлам». Не змог Фёдар Бельскі забраць з сабою маладую жонку, «кароль Казімір затрымаў яе на Літве і, нягледзячы на заступніцтва вялікага князя Маскоўскага, да мужа яе не пусціў». Князь Бельскі звяртаўся з просьбай да караля Казіміра, а потым і да свайго зяця — вялікага князя Аляксандра, які адказаў, «што сілаю княгіню Фёдараву Бельскую выслаць не можа, але калі захоча паехаць, то ніхто ёй барапіць не будзе». Ганну Сямёнаўну кароль трymаў у якасці закладніцы, спадзеючыся, што Фёдар Бельскі ўсё ж вернецца назад.

Згубіўшы надзею на сустрэчу з жонкай, Бельскі у 1498 годзе ажаніўся другі раз — на княгіне Разанской, пляменніцы вялікага князя Маскоўскага. Ганна ж

выйшла замуж за маршалка польскага сейма Вацлава Касцевіча. І калі ў лютым 1519 года яна памерла, то кароль Жыгімонт I Стары адразу аддаў землі яе мужу.

Юзаф Вольф піша: «Вацлаў Касцевіч атрымаў Кобрын (і Пружану) у арэнду, быў першым старостам ды выплатіў арэндную суму 1000 коп пры прыняціі староства. На выпадак смерці Касцевіча прывілей на Кобрын адразу атрымлівае каралева Бона».

Памёр Вацлаў Касцевіч у 1532 годзе, і зямлёй былога княства Кобрынскага, куды ўваходзілі Пружаны (Дабучын), завалодала жонка караля Жыгімонта I Старога вялікая княгиня літоўская і каралева польская Бона.

Бона Сфорца (1493 — 1557) — дачка міланскага герцага Іаана Галеацо Марыі Сфорца і Ізабэлы Арагонскай. Пасля смерці першай жонкі польскага караля Жыгімонта I Старога, Барбары Запольскай, імператар Свяшчэннай Рымскай імперыі Максіміліян I, сваяк Боны, пасватаў яе за Жыгімонта I у 1517 годзе. Ад іх шлюбу нарадзіўся сын — будучы польскі кароль Жыгімонт II Аўгуст і чатыры дачкі — Ізабэла, Соф'я, Ганна і Кацярына.

Каралева Бона славілася сваёй прыгажосцю, да таго ж мела выдатную адукацыю. Валодаючы бурлівай энергіяй і вялікім розумам, яна мела значны ўплыў на справы дзяржаўныя. Характар каралевы патрабаваў пастаяннай дзейнасці. Мэтай яе жыцця на новай радзіме стала ўмацаванне цэнтралізаванай улады ў дзяржаве, у тым ліку шляхам павелічэння каралеўскіх уладанняў за кошт магнацкіх і правядзення там гаспадарчых рэформаў. Каралеўская ўлада і асабістая

ўлада Боны вельмі ўзраслі, гэтак жа як і моцная цяга да грошай, багацця. Карабея пачала праводзіць валочную рэформу, якую, дарэчы, пасля яе працягваў сын. Рэформа на Палессі была пачата менавіта з Кобрынскага староства, куды ўваходзілі і Пружаны. Да «валочнай памеры» не было дакладнага ўліку той зямлі, якой карысталіся людзі. Да таго ж, землі былі раскіданы па розных месцах і часта знаходзіліся далёка ад гаспадарскіх сядзіб. Ня ўлічвалася ні колькасць, ні ўрадлівасць зямель. Упершыню памернікі і рэвізоры памералі ўгоддзі на новую зямельную адзінку — на валокі (адна валока — 21,36 гектара) і раздзялілі іх па ўказанні каралевы.

Рэвізорам у Пружанах быў Дзмітрый Сапега, чалавек з вядомага шляхецкага роду. У мясцовай шляхты правяраліся дакументы на заемаемыя імі землі. Лепшыя з іх Бона забірала сабе. Клапатлівая італьянка здолела далучыць да сваіх уладанняў землі князёў Кобрынскіх, Сялецкія маёнткі, Шарашоўскую зямлю, і такім чынам «прыбрала да сваіх рук цэлы цяперашні Пружанскі павет, акрамя невялікай часткі Міжлескай, размешчанай на той час у старой воласці Здзітавай, у быльм павеце Слонімскім». (*Мікалай Разанаў. “Павет пружанскі. Пружаны”, 1935г.*).

Разворваліся новыя землі, старыя вёскі пераносіліся на новыя месцы. Мяньяўся і выгляд паселішчаў, у тым ліку і Пружан. Уводзілася вулічная планіроўка замест беспарадковага ўзвядзення пабудоў. На адным баку вуліцы ставіліся дамы, на другой — хлявы, гумны і іншыя гаспадарчыя пабудовы. Звычайна кожная сям'я атрымлівала адну валоку зямлі. Па дзве валокі мелі

войт (староста), асочнікі — лясная стража, конюхі. У залежнасці ад колькасці зямлі каралева Бона ўскладвала павіннасці на насельніцтва.

Бона Сфорца зрабіла вялікія ахвяраванні ў 1534 годзе касцёлу святых Жыгімента і Вацлава ў Пружанах, пераўтварыла пасяленне ў мястэчка на чале з войтам. З часу Боны, згодна з легендай, Дабучын стаў называцца Пружанай.

ШТО У НАЗВЕ ТВАЁЙ, ПРУЖАНЫ?

Неаднойчы даследчыкі спрабавалі «дакапацца», адкуль паходзіць назва Пружан, аднак да адзінага меркавання так і не прыйшлі. На жаль, ёсьць толькі здагадкі, легенды.

Вэрсія першая: горад атрымаў сваю назву ад слоў «пажэрла», «пружна» ці ад імя Прузена.

М.Федароўскі, збіральнік легендаў, у кнізе «Люд беларускі на Русі літоўскай» запісаў са слоў жыхара вёскі Дварчаны легенду такога зместу. Палешукі рассказваюць, што рака Мухавец не на жарт была вялікай. Карабель Бона разам са сваім дзіцем ехала праз вельмі дрэнны мост, і ў час пераезду яны зваліліся з моста ў воду, дзе быў нейкі змей. Ён схапіў дзіця і праглынуў яго. Бона быццам бы пракляла рэчку, жадаючы, каб Мухавец высах. І так адбылося, а карабель на гэтым месцы заснавала Пружаны, там, дзе рака стала “пружнай” — дробнай, пустой.

«Паданне гаворыць,— чытаем у «Живописной России»,— што карміцелька, якая трymала дзіця ўладальнікаў горада, выпадкова ўпусціла яго ў раку

Муху і што рака «пожрала» дзіця. Ад гэтага быццам бы Дабучын сталі называць Пажарла, пераінакшай потым у Пружану». (*Живописная Россия. Под редакцией П. П. Семенова. Т. 3, 1882 г.*).

Некаторыя крыніцы называюць загінуўшае дзіцятка Пруzenай. Легенда апавядыае, што нянька пайшла гуляць з дачкой уладальніка горада на бераг ракі, дзе яе ўкусіла змяя. Ад укусу дзяўчынка памерла, і ў памяць аб ёй горад атрымаў назву Прузена, пасля — Пружаны.

Вэрсія другая: назва горада ідзе ад слова «проса».

Згодна з адной з легендаў, Дабучын быў названы Прасяняй ад таго, што тут добра радзіла проса. Відаць, гэтая легенда ўзнікла не на пустым месцы: у «Запісі рассылкі гаспадарскіх лістоў у замкі з двароў, старостваў і цівунстваў» за 1564 год гаворыцца аб tym, што для ўтрымання войска польскага з шэрагу мясцін, у tym ліку і з Пружан, у Барысаўскі замак пасылаецца проса.

Вэрсія трэцяя: горад назвалі ад племені прусаў.

Некаторыя даследчыкі лічаць, што назва горада ўзнікла ў сувязі з пасяленнем калі Дабучына прусаў, якія вымушаны былі пакінуць сваю радзіму, таму што яе захапілі тэўтонскія рыцары. (*Слоўнік геаграфічны Каралеўства Польскага, т. 9. Варшава, 1888 г.*).

Аб гэтым гаворыць і даследніца В.П.Лемцюгова: «...Прусяны, а заснавалі яго прусакі, якія, уцякаючы ад крыжаносцаў, аселі ў лясных ваколіцах Дабучына».

Вэрсія чацвёртая: назва Пружаны ўзнікла ад слова «пруд».

Існуе старое мясцовае паданне. Уладальнік паселішча Ружаны называў месца свайго пасялення ў

гонар дачок — Ружы і Анны, а за Ружанамі знаходзіліся вялкія пруды (сажалкі), і паселішча за прудамі стала называцца Пружанамі.

«Пружаны. Утворана ад славянскага слова «пруд» — сажалка, ставок, копанка. Пасялілася людзі каля такога невялікага вадаёма — прыроднага ці зробленага сваімі рукамі, і тых пасяленцаў называлі пруджане, жыхары ля пруда. Назва з ХУ ст.» (У. Юрэвіч. *“Слова жывое, роднае, говаркое”*. Мн., 1998 г.).

Кожная з вэрсій апавядвае аб падзеі, якая нібыта сапраўды мела месца ў далёкім мінульым, аб падзеі, захаванай народнай памяццю, народным паданнем з матывам незвычайнага, звышнатуральнага. Творча асэнсоўваючы ўсе гэтыя «шуды», можна ўсё ж выйсці на рэалістычныя матываванні падзеі. І гэта, на маю думку, удалося даследчыцы В. П. Лемцюговай у *«Тапанімістычных эцюдах»*:

«...Малаверагодна, што існавала жаночае імя Пружана (Прузена), бо ні ў ста-рабеларускай, ні ў сучаснай іменаслоўнай практицы яно не сустракаецца. Старабеларускія пісьмовыя крыніцы не засведчылі і формы Прусаны, Прусяны, Прасяна. Але ёсць звесткі, што ў XIII ст. назва мела форму сцягненага прыметніка — Пружана. Значыць, можна меркаваць, што ў аснове назвы ляжыць нейкая прыкмета. Ні ў старабеларускай, ні ў старарускай мовах прыметнік пружаный не засведчаны.

Але ў асобных слоўніках адзначаюцца аднакарэнныя слова пружь (баразна ля вады), пружаны (пруд, запруда, гаць, грэбля), «штучнае возера», «яма з

напушчанай вадой». Пружанай магла называцца рака, на якой зрабілі запруду, гаць, альбо грэблю.

Такую версію ў пэўнай ступені падтрымлівае наяўнасць на тэрыторыі Бела-русы рачной назвы Пружаніца (басейн Нёмана), у якой празрыста выступае прыметнікавая аснова (параўн. Прудная, Прудніца ў басейнах Нёмана, Дняпра, Бярэзіны).

Уяўляеца, што назва Пружана першапачаткова ўзнікла як назва ракі, а за-тым была перанесена на паселішча і падпала пад уздзейнне множнайлікавых айконімаў».

«У аснове назвы (Пружан) — славянскае слова пруд, пружаны — жыхары ля пруда». (*«Кароткі тапанімістычны слоўнік Беларусі»*. БДУ, Мн. 1974 г.).

У СКЛАДЗЕ РЭЧЫ ПАСПАЛІТАЙ

Як бы там ні было, аднак, згодна з дакументальным матэрыялам, з часоў Боны горад атрымаў назву Пружаны, якім каралева Бона Сфорца валодала да ад'езду ў Італію.

Яна ўпартая ўмешвалася ў справы дзяржавы, ня ўмеючы падбіраць сабе памочнікаў. Каб паспяхова інтрыгаваць паміж магнатамі, Бона прыблізіла да сябе адну са скандальна тады вядомых жанчын — Дароту, якая карысталася славай варажбіткі і вядзьмаркі.

Гэта стала падставай для абвінавачвання каралевы, хаця і без

доказу, у смерці двух Мазавецкіх князёў, а потым і жонкі яе сына Жыгімента II Аўгуста — Барбары Радзівіл. Пасля смерці мужа Боны — Жыгімента I Старога ў 1548 годзе каралева страціла свой уплыў на дзяржаўныя справы. Асабліва ўскладніліся яе ўзаемаадносіны з пераемнікам тады, калі сын насуперак жаданням маці і ўсёй дзяржавы, ажаніўся на князёўне Барбары Радзівіл. Ганарлівасць каралевы пакутавала ад няроўнага шлюбу. Аднак, пацярпейшы няўдачу ў сваіх інтрыгах і бачучы не-давер і халоднасць сына, Бона Сфорца выехала ў Італію са сваім дваром, прычым вывезла з сабою велізарнае багацце.

Застаўшыся без улады, яна шукала для сябе рэгенства ў Неапалі і змарнавала вялікія сумы грошай. Толькі аднаму іспанскому каралю Філіпу II яна пазычыла 420 тысяч дукатаў, якія пасля яе смерці Польшча марна імкнулася вярнуць. Каралева хацела вярнуцца назад, аднак яе прыбліжаныя, якія даўно ўжо паклалі вока на багацце, падкупілі асабістага доктара Боны, і ён яе атруціў. Каралева памерла ў сваім італьянскім княстве ў Бары 20 лістапада 1557 года і там жа была пахавана.

Калі Бона Сфорца выехала ў Італію ў 1556 годзе, мястэчка Пружаны ўвайшло ў склад дзяржаўных зямель, кіруемых каралём Жыгімонтам II Аўгустам (1548 — 1572 — гады кіравання), які працягваў справу маці і 1 красавіка 1557 г. выдаў «Статут на валокі». Такім чынам, рэформа пры ім набыла агульнадзяржаўны характар. Час-ад-часу ў каралеўскія эканоміі накіроўваліся камісіі.

У 1563 годзе каралеўскі рэвізор Дзмітрый Сапега правёў рэвізію Кобрынскай эканоміі. Згодна з рэвізіяй, у Пружанах сем вуліц. Галоўнай з іх была Сялецкая, на ёй размяшчаўся рынак, царква і касцёл. Насельніцтва горада 1250 чалавек, 278 дамоў. У горадзе 10 мяснікоў, ткач, 4 краўцы, 3 шаўцы, 6 кавалёў. Рамеснікі-майстры працавалі тады паасобку, зредчас набіраючы сабе вучняў са сваякоў або бліzkіх людзей, перадаючы ім пасля некалькіх гадоў сумеснай працы сакрэты свайго рамяства. У горадзе былі два вадзяныя млыны.

У 1569 годзе паміж дзвюма суседнімі дзяржавамі — Вялікім Княствам Літоўскім і Польскім Каралеўствам была складзена Люблінская унія, і на мапе з'явілася новая дзяржава — Рэч Паспалітая, у складзе якой апынуўся і беларускі горад Пружаны. У гэты час ён ўжо належаў Ганне Ягелонцы — дачцы Боны.

Кіраваць Пружанамі стаў магістрат, які складаўся з «рады» і «лавы». Узначальваў магістрат войт. Войт прадстаўляў цэнтральную дзяржаўную ўладу і назначаўся на пост вялікім князем. Яму належала вышэйшая заканадаўчая ўлада ў горадзе. Рада (саветнікі-радцы) была выбарным ворганам гараджан і выконвала функцыі прадстаўнічай улады. Кірауніком выканадаўчай улады быў бургамістр, якога на пост назначаў войт, але з ліку некалькіх кандыдатур (радцаў), што выбіраліся радай. Лава (лаунікі-засядацелі) — судовы ворган. Войт звычайна быў буйным шляхціцам. У Пружанах першым войтам прызначылі шляхціца Барталамея Мазавецкага, у якім бачылі чалавека з вялікімі здольнасцямі. Яго без вагання зацвердзілі і пастанавілі выдзеліць у Пружанах

дзве валокі зямлі: адна даўно незанятая, другая — у в. Мікіцічы.

Польскі ўрад прадаставіў войту поўную ўладу над гараджанамі, безапеляцыйнае права на пакаранне смерцю, ад лёгкай да самай цяжкай.

У горадзе былі ўстаноўлены яткі, або կрамы (пазней яткамі называліся мясныя рады), гандлёвыя дні, вагі, мера. Даходы з гэтых крыніц ішлі на добраўпарадкаванне горада. Звычай дазваляў наглядчыкам пры гарадскіх варотах збіраць з сялян падаткі: падушныя, памерныя, лапатковыя (з кожнай рыдлёўкі) і іншыя. Даходы гэтыя ішлі ў гарадскую казну.

Кожны шынок піўны, мядовы і гарэлачны плаціў у казну копшчыну — адну капу літоўскіх грошаў, а за права гандляваць гарэлкай горад плаціў асобную арэнду — сто злотых. Усе казённыя падаткі збіраліся войтам і адсыпаліся ў дзень св. Марціна ў Кобрынскую эканомію. На патрабаванні войта, бургамістра ці службовых асоб з магістрата гараджане выдзялялі падводы. Мяшчанамі жа дазвалялася ў лесе секчы дрэвы на пабудовы, лавіць рыбу.

Кароль падараў Пружанам гербавую пячатку, якая дазваляла гораду без умешальніцтва пасярэднікаў ажыццяўляць маёмысныя адносіны паміж гараджанамі, з жыхарамі іншых паселішчаў. Пячатка сведчыла аб прызнанні правоў пружанцаў на самакіраванне.

Абавязковым атрыбутам горада з магдэбургскім правам стаў герб, які змяшчаўся на пячатцы. «В гербе этом изображался в серебристом поле синий свившийся змей, в разинутой пасти кото-рого видится до половины поглощенный ребёнок». (*Пружаны. Городские поселения в Российской империи. СПБ, 1861 г.*). Герб дадзены г. Пружаны 6 мая 1589 г.

У 1570 годзе Ганна дазволіла на Горцы за горадам, дзе цяпер гарадскія могілкі, пабудаваць царкву ў імя святога Духа, для якой Дзмітрый Сапега на ўказанне Жыгімonta II Аўгуста адвёў пляц.

У 1575 годзе Ганна Ягелонка выйшла замуж за Стэфана Баторыя, які на наступны год стаў каралём Рэчы Паспалітай.

Стэфан Баторый (1533 — 1586) быў сынам трансільванскага ваяводы, вядомы як выдатны палкаводзец, рэфаматар, тонкі дыпламат і прыхільнік навукі. Рэзідэнцыяй караля быў горад Гродна. Тут, 12 снежня 1586 года «ў мілых палацах сваіх» ён і памёр. Смерць караля была нечаканасцю. Баторый добра сябе адчуваў і не скардзіўся на здароўе, але раптоўна, за нейкі тыдзень, згарэў ад невядомай хваробы. Рэч Паспалітая страціла свайго ўладара, Ганна Ягелонка засталася без мужа.

У 1587 г. улада ў Рэчы Паспалітай перайшла да Жыгімonta III Вазы (гады кіравання 1587 — 1632). Ён быў сыном караля Швецыі Яна III Вазы і Кацярыны Ягелонкі, сястры Ганны. Жыгімонт I сваім

ўказамі пацвердзіў, што яго цётка — Ганна Ягелонка з'яўляеца ўладальніцай Пружан.

У 1588 г. Ганна на падставе старажытнага звычаю дазволіла гораду праводзіць два кірмашы ў храмавыя святы — у дні Святога Духа і Спаса. (*Пружаны. Матэрыялы па геаграфіі і статыстыцы Расіі. СПБ, 1863 г.*). Тавары на кірмашы можна было прадаваць, купляць, мяняць. Гандляваць сумленна, дастаўляючы задавальненне пакупнікам і сабе. Дазволіла гатаваць медавуху свяшчэнніку. Звычай гатавання яе ў сёлах у храмавыя святы называлі “канонам”. Продажам медавухі займаўся царкоўны стараста.

«У Пружанах яшчэ была царква св. Праскевіі, якая згарэла ў 1810 годзе». (*Пружаны. Матэрыялы па геаграфіі і статыстыцы Расіі. СПБ, 1863 г.*)

У 1588 годзе Пружаны як прыватнаўласніцкі горад атрымаў магдэбургскае права. Ганна была зацікаўлена ў пашырэнні рамяства і гандлю сярод мясцовага насельніцтва, што павялічвала падатковыя паступленні. Па яе хадайніцтву кароль Жыгімонт III Ваза ў 1589 годзе даў грамату жыхарам Пружан на магдэбургскае права «на вечныя часы».

Магдэбургскае права — адна з найбольш вядомых сістэм гарадскога кіравання. З'явілася яно ў XIII стагоддзі ў нямецкім горадзе Магдэбургу. Юрыйчна гэтае права замацоўвала свабоды і права гараджан, іх права на самакіраванне.

Заўсёды за гербамі-знакамі нешта і нехта стаіць. Ёсць два меркаванні наконт герба Пружан. Першае — старажытнае паданне аб тым, што панскае дзіця было

«пажрана» вадзяным змеем. Другое меркаванне — Ганна Ягелонка дала гораду герб сваёй маці — Боны Сфорцы.

Кароль Жыгімонт III Ваза, унук Боны, у 1589 годзе зацвердзіў гэты герб. Гэтаму меркаванню трэба верыць.

У «Сямейных гербах» Гай Шкарда піша: «...Паводле традыцыйных правілаў беларускае геральдыкі, фамільныя гербы калі-нікалі прымалі гарады, што знаходзіліся ў межах валоданняў знакамітага магната ці мелі з ім іншую лучнасць. Напрыклад, эмблему Боны Сфорцы — змяю — з 1589 года выкарыстоўваў, без сумніву, з дазволу ўлады горад Пружаны» (*Гай Шкарда. Алегарычная геральдыка Ф. Скарыны і кароткі дапаможнік па беларускай геральдыцы. «Спадчына», № 2, 1993 г.*).

Кагосьці бянтэжыць вужака, з пашчы якой бачыцца дзіця. А ці не сімвал гэта таго, што падобна таму, як з пашчы нараджаецца дзіця, і свет быў створаны з першабытнага хаосу? А эмблема медыкаў? Змяя абвівае чашу. Тлумачыць гэту эмблему трэба так: змяя засцерагае чашу жыцця. Пісьменніца-філософ А. П. Блавацкая ў сваіх працах гаворыць, што змяя — увасабленне жыцця. «Змяя ў многіх народаў сімвалізуе мудрасць і розум... У славян змяя з'яўляецца захавальніцай дома і сугучна слову «зямля», калі ўспомнім сказы П.П.Бажова, то яна і захавальніца падземных багаццяў».

У старазаветнай Кнізе Дат апісваецца медная статуя змей. Майсей вырабіў яе і ўстановіў на слупе ў якасці магічнага абаронцы.

Са сказанага вынікае, што сэнс пружанскага герба мог быць іншым і не супадаць са старажытным паданнем....

ЯК ФЕНІКС З ПОПЕЛУ ЎЗНІКАЎ

Вядома, што ў Пружанах быў каралеўскі двор. Аб гэтым паведамляе рэвізія Кобрынскай эканоміі за 1597 г. Ён уяўляў сабой драўляны комплекс, у які ўваходзілі палац, два флігелі, гаспадарчыя будынкі, а таксама млын. Будынак палаца быў аднапавярховым, драўляным, крыжападобным. Галоўны ўваход — праз ганак, зядзжалі ў двор праз браму з двухскатным дахам. Гэты двор служыў часовай рэзідэнцыяй князёў кобрынскіх, а пазней — польскіх арапёў.

Паступова ішоў працэс фармавання насельніцтва горада, асноўную масу якога складалі беларусы. Рост яго адбываўся за кошт перасялення сялян у горад і за кошт прытоку єўрапейскага насельніцтва.

АДКУЛЬ ПАЙШЛІ МАГІЛЁЎЦЫ?

Замест уступа

Час “іванаў, якія ня памятаюць свайго роду, здаецца, прайшоў. Наша шматвяковая гісторыя вяртаецца да нас. З цікавасцю прачытала кнігу Аляксандра Рагалёва "Сцежкі ў даўніну", выпушчаную выдавецтвам "Полымя". У ёй знайшла такія радкі аб вёсцы, у якой жыву: "Перасяленцы з Магілёва

называліся звычайна магілёўцамі. А калі такія перасяленцы-магілёўцы заснавалі вёсачку ў Пружанскім раёне на Брэстчыне, то і яна атрымала найменаванне Магілёўцы".

У выдатнай навукова-папулярнай кнізе Уладзіміра Юрэвіча "Слова жывое, роднае, гаваркое..." даецца некалькі іншай інтэрпрэтацыі: "Магілёўцы. Назва звязана з гістарычнымі могілкамі, на якіх былі пахаваны зваяваныя, палеглыя ваяры, а каля тых могілак пабудавалася вёска".

Выкажу з гэтай нагоды сваё меркаванне і раскажу аб Магілёўцах, з якімі звёў, парадніў мяне педагогічны лёс.

Ад курганоў...

Старажылы рассказвалі, што назва вёскі наўпрост звязана з ваеннымі падзеямі. Шмат войска загінула, праходзячы па нашай мясцовасці. Парэшткі воінаў былі пахаваны на ўзвышшаным месцы, атрымаўшым назыву Магільнік, а вёска стала называцца Магілёўцамі.

Са "Зводу помнікаў гісторыі і культуры Беларусі" даведваемся: "...Магільнік выявіў у 1968 годзе В. Г. Супрун, даследавалі яго ў 1970 годзе А. Г. Мітрафанаў, а ў 1980 годзе Т. Н. Карабушкіна. Курган абкладзены чатырмі каменямі-валунамі. Ёсць падставы сцвярджаць, што абкладку з невялікіх камянёў мелі і іншыя курганы (прасторы ўнутры іх выемкі). У паўночнай частцы кургана расчышчана шчыльная выбруковка з сямі камянёў меншых памераў..."

Магільнік датуецца XI стагоддзем, належай дрыгавічам". Гэтае месца даўно людзьмі названа Магільнікам. На ім ёсьць помнік, аб якім ходзяць розныя легенды.

Жыўшая тут з дауніх часоў настаўніца Н. Суша расказвала, што помнік паставлены ў гонар польскага рыцара Завішы Чорнага, удзельніка Грунвальдской бітвы. Такі-ж помнік збудаваны ў Поланску, дзе, па сцвярджэнні, быў замак Завішы і куды ён вельмі рэдка прыязджаў са сваімі дзвюма сёстрамі з-за мяжы. Іншыя сцвярджаюць, што помнік паставлены ў гонар паўстання 1863-1864 гадоў і што ад яго да мястэчка Лыскава быў зроблены падземны ход: Трэція пераконваюць, што помнік паставлены ў гонар падзеі 1812 года.

У сваёй справаздачы Т. Н. Карабушкіна піша: "У Пружанскім раёне лічаць, што гэтыя курганы засталіся ад войнаў з французамі ці шведамі, адпаведна называюць французскімі ці шведскімі могілкамі. На самой-жа справе ў старожытнасці існаваў такі звычай — пры пахаванні чалавека насыпаць з зямлі курган. Разам з нябожчыкам хавалі яго асабістыя рэчы... Ва ўказанай вышэй групе засталіся яшчэ чатыры курганы... У іх хавалі ў XI-XII стагод-дзялях мясцовая насельніцтва".

Герб "Белая магіла"

Гісторыю Магільцаў можна звязаць яшчэ з гербам уладальнікаў маёнтка — паноў Быхаўцаў. У сярэднявеччы асноўная маса насельніцтва была

непісьменнай, а гербы лёгка "чыталіся". Кажуць, што герб уладароў маёнтка змяшчаўся на сцяне дома, варотах, панскіх уборах.

Што сабой уяўляў герб Быхаўцаў? У пасведчанні 12 дваран ад 28 лютага 1786 года аб пацвярджэнні паходжання Івана і Васіля Быхаўцаў ад продка іх, польскага шляхціца Лявонція Быхаўца, які пражываваў у Гродзенскім павеце, чытаем:

"... Герб набыў дату 1454 года, каб ніхто не сумніваўся, што гэтае прозвішча належыць да дастойнай шляхты...".

У 5 км ад Магільцаў, у Барысіках, знаходзяцца старыя могілкі, там ёсьць вялікая памятная пліта. Калі ўважна прыглядзецца, то бачна, што нашчадак старожытнага дваранскага роду генерал Станіслаў Быхавец, напэўна, пажадаў, каб фамільны герб быў выбіты на яго магільнай пліце — герб з выявай магілы з крыжамі.

Зыходзячы з вышэй сказанага, можна з пэўнасцю канстантаваць, што назва вёскі Магільцы ўзнікла ад слова "магіла". І тут пісьменнік Уладзімір Юрэвіч, безумоўна, мае рацыю, як і Т. Н. Карабушкіна...

З гісторыі вёскі Асошнікі

Назвы вёскі, рэчкі, возера — гэта па сутнасці своеасаблівая энцыклапедыя, у якой адлюстравана жыццё народа, яго гісторыя, побыт, звычкі.

Ёсць сярод назваў і такія, якія з'яўляюцца сведкамі вельмі далёкіх падзеяў. Да іх адносіцца і назва вёскі Асошнікі Зеляневіцкага сельсавета. Адкуль жа яна пайшла?

У 1558 годзе старасце Рыгору Валовічу было даручана “апісаць усе пушчы Вялікага Княства Літоўскага і звярыныя пераходы, якія вядуць з-за Дняпроўскіх палеткаў да пушчы вялікага князя, рассяліць сялян па месцах зручных і пабудаваць двары для прыезду на паляванне ў гэтых пушчах караля, яго міласці, і паказаць усё гэта на пісьме і на картах». На працягу года былі падрабязна апісаны 38 пушчаў з указаннем населеных пунктаў, лясоў, лугоў, рэк, азёр і нават ручаёў. Цікава, што лясныя масівы дзяліліся на водступы для аблавы на розных звяроў. Нагляд за пушчамі і звярынымі пераходамі рабіла лясная ахова — асочнікі (ад слова «сачыць»). Акрамя аховы, асочнікі займаліся і бортніцтвам — зборам мёду ад дзікіх пчол, вос. Ад слоў «асочнік» і «аса» хутчэй за ўсё і пасяленне атрымала першапачатковую назву Асочнікі, затым — Асошнікі.

З цікавымі дакументамі можна азнаёміцца ў архіве старажытных актаў — «Листом державцы Лысковскому Криштофу Оленскому и ревизору Павлу Котовичу от осочников Оксюты Бомодревича и Адама Денисевича», у якім напісаны... “было там 20 человеков, жили и осоки пильновали, а теперь только два их, а пушча тамошняя велика, для того они у них той службы осочницкой одни сами вчинити не могут». Гэта — дакументальнае пацверджанне таго, што тут сапраўды жылі асочнікі.

У пісьмовых крывіцах, а менавіта ў «Літоўскай метрыцы» за 1569 год знаходзім, што Асочніцкі засценак Берасцейскага павета, які прылягае да Лыскава, быў аддадзены зямяніну Фёдару Герману, а засценак меў «моргаў пяцьдзесят шэсць». (Засценак — землі, якія не ўвайшлі ў сялянскія надзелы пасля ўвядзення ў Рэчы Паспалітай у 1557 годзе валочнай сістэмы землекарыстання). Пасяленне Асочнікі, на наш погляд, з'явілася значна раней, чым яно атрымала гэтую назву. Людзі тут жылі яшчэ ў XI стагоддзі, абычы сведчаць курганы.

На Асочніцкай зямлі знаходзяцца рэшткі каралеўскага замка, якія адносяцца да XV стагоддзя. Замак належала каралеве Боне.

У канцы XIX стагоддзя ў Асочніках пабываў знакаміты збіральнік і даследчык духоўнай культуры беларускага народа Міхал Федароўскі, які сабраныя матэрыялы затым змясціў у сваёй кнізе «Люд беларускі на Русі Літоўскай». Адна з запісанных ім легендаў расказвае аб тым, што за адну вярсту ад Лыскава, побач з Асочнікамі, знаходзіцца ўрочышча Акопы: «У даўнія часы тут быў багаты панскі палац, у якім жыла знатная пані Бэнія. Палац быў акапаны высокім земляным валам, заўсёды поўным вады. Калі была вайна рускіх з палякамі, палац разбурылі...».

Думаецца, што замак быў разбураны тады, калі каралева Бона ўжо не жыла, а менавіта ў час кіравання польскага караля Яна Казіміра і маскоўскага князя Аляксея Міхайлавіча, калі руйнаванне Беларусі вялося 17 гадоў (1654 — 1667), утым ліку і нашых зямель.

У другім паданні расказваецца аб тым, як адбываліся

сутычкі рускіх і шведаў падчас Паўночнай вайны (1700 — 1721). “У час вайны рускіх са шведамі на Акопах засталося мноства чалавечых трупаў, якія тутэйшыя жыхары павінны былі пахаваць. Пераносячы ў магілу аднаго забітага, заўважылі на пальцы дарагі пярсцёнак і сталі здымачы яго, але не змаглі, а таму адсеклі палец і толькі тады ўзялі пярсцёнак. Доўга пасля гэтага па начах бяспалы мярцвяк трывожыў людзей, асабліва ў той хаце, дзе быў пярсцёнак, пакуль яго разам з пальцевымі костачкамі не паклалі ў магілу”.

Ёсць у Асошніках «сведкі» і больш позніх часоў — крыніца Сачыўка. Пра яе расказваў Іосіф Мацвеевіч Казак: “Ёсць у нас каля вёскі Асошнікі крынічка, якую называюць Сачыўкай. Калі людзі вярталіся з працы, дык ішлі да крынічкі, каб папіць вады, якая сачылася з зямлі. Ад гэтага і крынічку называюць Сачыўкай. Каля яе ёсць курган, дзе пахаваны французы ў 1812 годзе”.

**ЧЭРНІК
Уладзімір Рыгоравіч**

Нарадзіўся ў 1935 годзе ў вёсцы Вялічкавічы Кобрынскага раёна. Бацька яго Рыгор у царскім войску даслужыўся да унтэр-афіцэра, а брат Фёдар пры паляках” скончыў 8 класаў гімназіі. Таму ў сям'і меліся кніжкі.

Сямігадовы Уладзімір упершыню пачуў беларускі верш з вуснаў партызана, які чытаў яго вяскоўцам з улёткі. Гэта быў верш Янкі Купалы “Беларускім партызанам”.

Пачатковую школу скончыў у вёсцы Чалішчавічы. Потым была Аніскавіцкая сямігодка. Ужо ў гэты час захапляўся паэзіяй. Многія радкі з вершаў беларускіх паэтаў запомніліся яму на ўсё жыццё.

“На жаль, - як успамінае Уладзімір Рыгоравіч, - амаль усе прадметы ў школе выкладаліся на рускай мове ня гледзячы на тое, што падручнікі ў вучняў былі беларускія. Антопальская школа, якую закончыў у 1953 годзе, не была выключэннем”. Відаць, гэта акалічнасць і спрычынілася да таго, што большасць вершаў напісана на рускай мове.

Закончыўшы Брэсцкі педагогічны інстытут у 1958 годзе, выкладаў рускую мову і літаратуру ў школах Целяханскаага і Пінскага раёнаў, а з 1977 года — на Пружаншчыне. Працаваў дырэкцарам Галенскай сярэдняй школы, а затым аж да выходу на пенсію — настаўнікам Кляпачкай СШ.

Падчас вучобы ў педагогічным інстытуце быў актыўным удзельнікам драмгуртка, якім кіраваў заслужаны артыст БССР з Брэсцкага тэатра Аляксей Самараў. Гурток з поспехам і неаднаразова ставіў сатырычную камедыю Кандрата Крапівы “Хто смецца апошнім”. У ёй Ул. Чэрнік выконваў ролю Гарлахвацкага. А потым сам, працуючы ў школе, ажыццяўляў пастаноўку “Брэсцкай крэпасці” Губарэвіча, драмы К. Крапівы “Партызаны”, “Пінскай шляхты” Дуніна-Марцінкевіча.

У 2004 годзе выдаў кніжку вершаў “Закатные сполохи”. Шкадуе, што мала ўвагі надаваў напісанню вершаў на роднай беларускай мове. І яшчэ адно сціплае прызнанне: “Паэтам я сябе не лічу, а толькі чалавекам, які можа скласці верш”.

У сэрцах мы носім часцінку Радзімы,
Гаворым сягоння мы зноў:
- Дзень добры, Пружаны, наш горад любімы
У сузор'і другіх гарадоў!

Далёкія продкі цябе будавалі
З камення і моцных цаглін,
Мінульых стагоддзяў магутныя хвалі
Цябе зруйнаваць не змаглі!

Зор стужка,
Зіхаці ярчэй!
Жар-птушка,
Прыляці хутчэй!
Гора згіне і ня ўстане
Нідзе!
Крокам радасным світанне
Ідзе!

Пяшчотна і шчыра пашану і души
Табе мы прыносім у дар,
Жыві і мацней, наш прыгожы і дужы
Раёна ўсяго гаспадар!

Па-новаму хутка адкрыеца шыр нам
Палеткаў тваіх і лагчын.
Хай хорам тваім дырыжыруе Шырма,
А песня заве ў далячынъ.

Зор стужка...

Ня спяць Пружаны на маўклівым золку,
Саборны купал ярка зіхаціць.
Наш горад з небам зноў вядзе гаворку,
Бо многа разам бачылі ў жыщі.
Ты не згубіў свабоды чысты водар,
Сваіх майстроў навек уславіў лёс,
І праз вякі сумленне, чэсць і гонар
Патомкам шчыра ў спадчыну прынёс.

Зялёнаю хусткай
Мацней махай,
Зямлі беларускай
Любімы край!
Усклікнем хорам:
Пружаны-горад
Не знае гора
Няхай!

Ты паказаў харектар свой трывалы,
І подзвіг твой ніколі не забыць, -
У цяжкі час варожае навалы
Здолеў ты выжыць, каб дастойна жыць,

Ты навучыўся працаца і верыць
І па другому выжыць бы ня змог.
Мы будзем разам кіламетры мераць
У новы дзень скіраваных дарог.

Зялёнаю стужкай...

ПЕСНЯ АБ ПЕРШЫМ І АПОШНІМ

Абаронцам Брэсцкай крэпасцы прысвячаецца.

Агромністы выбух аднойчы патрос
Мой край беларускі і купал нябёс;
Прымусіўшы камень агнём палымнець,
Шалёна гуляла чырвоная смерць.

Паведай мне, крэпасць, я ведаць хачу,
Хто першым убачыў, хто першым пачуў,
Як чорнае сонца ўзышло над табой,
Як кінуўся чэрвеньскі ранак у бой.

Няхай ня ўзыйдзе больш нідзе
Пачварным ранкам ліхалецце,
А кветка памяці на свеце
Хай па-ранейшаму цвіце.

Паведай мне, крэпасць, павінен я знаць,
А хто-ж там апошнім застаўся ляжаць?
Хто ворагу ўпартага наносячы ўрон,
Даслаў у абойму апошні патрон?

Павольна плывуць і сівеюць гады,
І людзі ідуць штодзённа сюды,
А песні дастойнай пра подзвіг пра твой
Яшчэ не злажылі ў Красіне маёй.

У НОВЫ ГОД

Знайшоўшы месца ў кутку зацішным,
Спакойна развітаюцца гады.
Разборак непатрэбных не ўчыніўшы,
"Бывай" Старому скажа Малады.

У гэту ноч нічога не прысніцца,
Такое ўжо здаралася ня раз,
Ён разам з намі будзе весяліцца,
Агнёў святочных сеючы запас.

А заўтра строга гляне свежым вокам,
У роздуме сурова памаўчыць...
Вой, колькі ж недароблена навокал!
Вой, колькі ж трэба нанава стварыць!

Жадаючы добра сваёй краіне,
Хай думкі нашы да нябёс ляцяць!
Няхай надзея наша не загіне
У пошуках святлейшага жыцця!

ПАДАРУНАК

-Дзесьці ўсё мары тоіш?
Маеш яшчэ надзею?
-Думкі мае пра тое-ж
Схавацца ад іх ня ўмею...

Свеціца твар, як ружа,
Ззяе сукенка ў палоску,
Пralі анёлы кужаль —
Тварылі яе прычоску.

- А вочы? Які іх колер?
- Як веснавое ранне:
Глянне – і наваколле
У блакітным плыве тумане.

Голас гучыць ня моцна,
А слова як скажа – гіну,
Пачуўшы яго, сам Моцарт
Сімфонію ёй бы кінуў.

Табе гавару праўдзіва,
Сэрца – яно ж ня схлусіць:
Такіх я не бачыў! – Дзіва!
- Бо маладая, мусіць?

- Ня ведаю, праста сорам,
Нязручна ў яе пытацца,
Людзі гавораць – сорак,
Але, напэўна, - дваццаць.

Хоць закахаўся дужа,
Няма дзе душой сагрэцца:
Другі чалавек, мой дружка,
Яе завалодаў сэрцам.

Хто прыдзе на дапамогу?
Выбраць які кірунак?
- Ніякі. Падзякую Богу
За шчасце, за падарунак!
Гоніць з дарогі смецце
Век, як страла, імклівы...
Жыве чалавек на свеце,
Ня ведае, што шчаслівы.

Зазяла зорка ў цішыні,
Ды пагарэла мала: -
Разбітай доляй з вышыні
За цёмны лес упала.

Вясенні ранак, як заўжды, -
Падзеі гэтай сведка –
Бязгучна зноў ішоў сюды
Жывой расой па кветках.

Пакуль не нарадзіўся дзень,
Пад страхам пагалоскі
Дзяўчына ў надзейны ценъ
Хавала шоўк прычоскі.

А лёс капрызы – што каму
Стай раздаваць з ахвотай:
Кахання кветкі – аднаму,
Другому – сум з турботай.
Імчаўся караван надзей
Па зорках і па травах,
І золак весела глядзеў
У твар дзявочым марам.

АДКАЗ ПА СУТНАСЦІ

- Мне казалі, пішаш вершы
Аб нябёсах і калоссях?
Не скажу, які з іх лепшы,
Бо чытаць не давялося, -

Гаварыў адзін плянтора
(Мусіць, выпіў дахалеры),
- Але ў тое, што мне ўчора
Расказалі, не паверыў.

Дык ад смеху воўк завые,
Сонца сядзе на світані!
У твае гады сівыя,
І аб чым жа? Аб каханні!
(Не гнявіся за “сівога”,
Вельмі хмурыцца ня варта.
Тут паганага ня многа,
Хоць і добрага ня надта).

Можа, трапна стрэліў недзе?
Было ўдалым паляванне?
- Ты б яе хоць раз угледзеў,
Не бубніў бы пра каханне.

ШПАКОЎСКІ
Адам Глебавіч

Нарадзіўся 13 красавіка 1956 года ў горадзе Пружаны.

Яго маці Варвара Іванаўна выкладала ў школах горада нямецкую і ангельскую мовы, любіла паэзію і сама пісала вершы. Бацька, Глеб Уладзіміравіч, у першыя пасъляваенныя гады настаўнічаў, а потым працеваў бухгалтарам Пружанскага РАНА.

Адам вучыўся ў СШ № 2, потым Пружанской школе-інтэрнату. Пасля школы (1972) паступіў у Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт (г. Мінск) на фізічны факультэт, які скончыў у 1977 годзе са спэцыялізацыяй “біяфізік”. Пасля атрымання дыплома працеваў у Акадэміі навук, ў Інстытуце біярганічнай хіміі. Кандыдат фізічна-матэматычных навук (па біяфізіцы).

Жыве ў Мінску, але сувязяў з Пружанамі не губляе.

Як прыгадвае Адам, адлік свайго шляху да ўсьведамлення сябе Беларусам ён вядзе ад падзеі 30 кастрычніка 1988 года. У той дзень, на Дзяды, у

Мінску адбыліся масавая народная дэманстрацыя і мітынг, які савецкія ўлады спрабавалі разагнаць з дапамогай вадамётаў і газу. У tym мітынгу Адам удзелу ня браў, але быў абураны брутальнымі дзеяньнямі ўлады. Адзінаю газэтаю, што праўдзіва паведаміла пра акалічнасці той падзеі, выявілася беларускамоўная “Літаратура і Мастацтва”. Таму пачаў яе чытаць, знайшліся аднадумцы... Паступова стаў пасъядоўным прыхільнікам беларускага нацыянальнага адраджэння. Удзельнічае ў нацыянальна-адраджэнцкіх мерапрыемствах. Шануе і дасканаліць сваю беларускую мову, паўсюль размаўляе толькі на ёй. Змагаецца з чыноўнікамі за права беларускай мовы. Перакладае на яе дакументацыю.

**ШПАКОУСКАЯ
Варвара Іванаўна**
(28.01.1921 - 11.05.2006)

Нарадзілася на ст. Ільмень Саратаўскай губерні, куды сям'я яе бацькоў — настаўніка Міхалеўскага Івана (Яна) Адамавіча і Яўгеніны Васілеўны - часова з'ехала ўва ўцёкі. Праз год Міхалеўская вярнулася на Беларусь, у Берасьце, адкуль каля 1930 года пераехала ў Пружану. Тут Іван Міхалеўскі будзе сваю хату, куды яго сям'я і пасяляеца на сталае жыхарства.

Перад вайною Варвара Іванаўна заканчвае гімназію і настаўнічае ў вясковых школах Пружанскага раёна (Шчарчова, Блудня). Пасьля вайны 1941-45 гг. завочна заканчвае Беларускі дзяржаўны інстытут замежных моваў (ангельская, нямецкая).

Усё сваё жыццё Варвара Іванаўна працавала выкладчыцу замежных моваў, напачатку ў Пружанскай СШ № 1, а пазней — у вячэрняй школе працоўнае моладзі. Апошнія гады перад выхадам на пенсію працавала выхавацелькай у дзіцячай школе-інтэрнаце в. Бучамля Каменецкага раёна).

Варвара Іванаўна была інтэлігентнай і адукаванай жанчынай. Любіла паэзію і сама стварала вершы, якія пісала на пяці мовах, у tym ліку і на беларускай.

РАЎНІЦУ

“Сонейка, Ты, Сонца!
Чаму свеціш усім?
Ты ў маё аконца
схавайся зусім!

Я цябе схаваю,
шторы зацягну,
яшчэ абяцаю:
хмаркай абарнун.”

“Ах!” – сказала сонца –
“Як змагу я жыць,

калі мне ў ваконца
аднаму свяціць?

Калі ўсім на свеце
без цяпла не жыць?
Дык мяне жза гэта
кінеш ты любіць!"

11.04.1968, Пружана

НАШЫМ МАМАМ

Увечар, а часта і ноччу,
хто калыхаў цябе, дзетка?
Хто даглядаў, каб сыночак
вырас, як у садзіку кветка?
Хто варыць ежу адменна?
Хто апранае і мые?
Хто, калі дзейнічаў дрэнна,
вочы на праўду адкрыве?
Хто прыгарне і прытуліць?
Хто пашкадуе вас, дзеци?
Ах, гэта родная маці,
самая лепшая ў свеце!

1946, Пружана

шэрыя – бо без святла,
цыпла,
марныя –
бо дзе мае задумы?
І куды Ты, Муз, уцякла?

Але, толькі сон заплюшчыць
вочы,
ажывае мой дзівосны свет.
І салодкіх узрушанняў дзяўчых
мне прыносіць ён
чароўны след...

І ў свяtle
вясновых зорак
ясных,
І ў праменях сонца
з вышыні,
Бачу я сябе
без пут
няшчасных
і свой шлях
яшчэ ў далечыні.

14-15.04.1970, Пружана

Дні плывуць,
як маёй тугі думы:

154

«В горніле болі –
закалка воли
и крепче сердца сплав...»

155

У кузніцы болю –
гартоўка волі,
мацнее сэрца сплаў.
Дык рэзанатар людской
нядолі
настрой, каб водгук даў!

Усё, што ў рудзе Тваёй
прымесью была,
адыдзе...
астане ж метал.
Не наракай,
што нас гора здружыла,
што лёс
нашы сцежкі зблытаў.

16.06.1968, Пружана

**Фалькларыст-этнограф Міхail
Федароўскі і польскія пісьмень-
нікі Юзаф Крашэўскі, Францішак
Карпінскі і Францішак Ляхоцкі,
лёс якіх быў звязан з Пружан-
шчынай.**

ФЕДАРОЎСКІ
Міхал
(01.09.1853 - 10.06.1923)

Міхайл Федароўскі скончыў Варшаўскую прагімназію ў 1870 годзе. А ў 1873 — 74 гадах быў вольным слухачом агранамічнага факультета Пятроўска-Разумоўскай акадэміі пад Москвою. Напачатку зацікаўся польскім фальклорам і пачаў яго збіраць.

У 1877 годзе, ва ўзросце 24 год, прыехаў у Беларусь, у Пружанскі павет. А прыехаў ён у маёнтак Ліноўка, які тады належаў Валенцію Швыкоўскуму, гаспадару нашага Пружанскага палацыка. Справа ў тым, што жонка Швыкоўскага сябравала з маці Федароўскага.

Падчас гасцівання ў маёнтку Ліноўка маладога фальклорыста здзівілі і ўразілі песні і казкі ды і сам лад жыцця беларускага мясцовага люду. І ён з юнацкім запалам бярэцца вывучаць мову і духоўнае жыццё, побыт беларусаў спачатку Пружанскага павета, а потым Ваўкавыскага, Слонімскага, Лідскага, Гродзенскага, Аўгустоўскага, Бельскага, Віленскага, Беластоцкага, Навагрудскага і Слуцкага — фактычна ўсёй Заходній Беларусі. На працягу 10 гадоў ён арандаваў фальварак Косін (1884 — 1894) у

Ваўкавыскім павеце, запісваючы паданні і казкі, жарты і прыказкі, песні і прыметы, розныя мясцовыя здарэнні.

За 17 год, з 1877 па 1904, ён сабраў 5000 беларускіх народных песен, звыш 1500 нашых танцевальных і песенных мелодый, амаль 10000 прыказак і прымавак, сотні казак, мноства народных павер'яў, розных парад па народнай медыцыне. Усе гэтыя матэрыялы ўвайшли ў 7-томную працу пад назвай «Люд беларускі», выданне якой пачалося ў 1897 годзе.

Даследчык фальклору заходніх беларусаў меў намер выдаць асобны том, пад назвай “Матэрыяльная і духоўная культура беларускага народа і шляхты». Для гэтага сабраў апісанні нашых абрадаў, звязанных з Калядамі, з вясной, Юр'ем, Купальлем, жнівом, вяселлем, хрэсбінамі, паҳаваннем, запісы пра дагістарычныя стаянкі на Беларусі, звесткі пра знахарства, народнае лячэнне, рэлігійныя вераванні, гаворкі беларусаў.

Адзін з тамоў «Люду беларускага» Федароўскі меў намер прысвяціць будучай беларускай інтэлігенцыі і ўзвароце да яе пранікнёна пісаў:

«Гэта скарбы ваших бацькоў, спадчына найбагацейшая, і казкі, і песні вашия, і байкі дзядоў наймілейшых. У пыл былі яны ўтаптаныя, як залатыя зярніты, я іх здабыў, а вы пасейце, каб будучыя пакаленні плён багаты сабралі».

Сто гадоў сышло, як былі напісаныя гэтыя слова, а яны і сёння гучаць надзённа, як запавет беларускай нацыянальнай інтэлігенцыі.

Ёсць у Федароўскага праца пад блізкай нам назвай «Люд ваколіц Пружан, Бярозы, Шарашова, Сяльца,

Мальча і Белавежы». Гэты твор славутага этнографа пачынаеца з аповеду сялянкі, якая родам з ваколіц Пружан, хутчэй за ўсё з вёскі Засімавічы. Шкада, што не названа яе прозвіща. Даслоўна:

«У нас тутэчкі на Літве, як і ў цэлай Польшчы, вясною і ў осень бываюць часта святкі, на каторэ сыходзіліся многа народу. Як гэто старая прыказка: як много лісця на капусці, только молодэжы на одпусці (г.зн. на свяц — I. З.). Напрыклад, под Пружаною ест Засімовічы, гдэ жыве святок Покрова...»

Гэты запіс зроблены не пазней 1880 года, і цікавы ён, акрамя іншага, тым, што мясцовыя людзі тады называлі свой край Літвою. Ды і ня дзіва, бо нават у ранейшых афіцыйных назвах бытавалі такія, як Брэст-Літоўск, Высока-Літоўск.

У названай вышэй працы ёсьць выказанне Федароўскага адносна мясцовых гаворак Пружаншчыны: «*На ўсход ад Пружан, г.зн. едуучы на Мальч да Бярозы-Картузской, люд ужо не гаворыць гаворкай, блізкой да ваўкавыскай, як гэта мы бачылі ў песнях і думах, спісаных у ваколіцы Шарашова і Белавежы, але закідае па-палеску...».*

Гэта вельмі слушнае і праўдзівае назіранне фалькларыста.

Даследуючы побыт і культуру беларусаў 2-й паловы 19 ст., Міхал Федароўскі ня мог не заўважыць новысокі ўзровень нацыянальнай свядомасці нашых тагачасных людзей. З гэтай нагоды ў яго заходзім такое выказанне: «*Ці беларускі народ калі прыдзе да свядомасці? Як паляк, я яму гэтага шчыра жадаю».*

З 1905 г. і да канца сваіх дзён Міхал Федароўскі жыў у Варшаве. Але і адтуль падтрымліваў сувязі з беларускімі карэспандэнтамі.

Акрамя фальклору, Федароўскі вывучаў фаўну і флору Беларусі, збіраў гістарычныя дакументы, творы жывапісу і графікі.

Знаёмчыся з працамі М. Федароўскага, няцяжка заўважыць, што ён быў чалавекам дасведчаным, удумлівым, назіральным. Ён глыбока пранік у духоўны свет беларусаў, добра разумеў нашы праблемы, шчыра спачуваў нашым бедам і ад усёй души жадаў беларускаму народу лепшай долі.

Іван Здановіч

КРАШЭЎСКІ

Юзаф Ігнацы

(28.07.1812 – 19.03.1887)

Польскі пісьменнік, паходзіў з шляхецкага роду. Нарадзіўся ў сям'і харунжага, радзімая сядзіба якога была ля вёскі Доўгае, што ў нашым Пружанскім раёне. Разваліны гэтай сядзібы заўважныя яшчэ і сёння над балотам, дзе бярэ пачатак рэчка Вінец, ля закінутай дарогі з Доўгае на Росахі.

Будучы пісьменнік пачатковую і сярэднюю адукацыю атрымаў у Свіслачы, там і праішлі яго дзіцячыя і юнацкія гады. Закончыўшы Свіслачскую гімназію, паступіў на медыцынскі факультэт Віленскага ўніверсітэта. Але неўзабаве перайшоў на факультэт рыторыкі і вольных навук.

Крашэўскі яшчэ з маладых год захапляўся гісторыяй, жывапісам, археалогіяй, этнографіяй. У 1930 годзе, напярэдадні паўстання 1931 года ў Польшчы, Літве і Беларусі быў арыштаваны расейскімі царскімі ўладамі за агітацыю сярод моладзі. Амаль два гады прасядзеў у турме.

Пісаць пачаў даволі рана, ад 1837 да 1853 года зарабляў на жыццё займаючыся сельскай гаспадаркай у сваім невялікім фальварку. Потым, аж да 1860 года жыў ва Украіне, у Жытоміры, працаўшы школьнім інспектарам.

Увесь гэты час плённа займаецца літаратурнай дзейнасцю. Да сылае свае творы ў “Тыгоднік Пецярбургскі”, “Газету Варшаўскую”. Сам выдае ў Вільні часопіс “Антэнэум”, выязджае ў Адэсу, Варшаву. Потым падарожнічае за мяжу, знаёміца з Італіяй, Германіяй, Францыяй.

У 1860 годзе пераязджае ў Варшаву, дзе працуе рэдактарам “Газеты польскай”. Але ў 1863 годзе расейскія ўлады вымушаюць яго з'ехаць з Варшавы за спачуванне паўстанню 1863 года. Выязджае ў Нямеччыну, у г. Дрэздан. Але і тут ня меў спакою: нямецкія ўлады абвінавацілі яго ў шпіянажы на карысць Францыі і на трэх гады пасадзілі ў вязніцу. Дзякуючы старанням сяброў і яшчэ з-за хваробы, быў

датэрмінова вызвалены. Жыў у Італіі, Швайцарыі. Памёр 19.03.1887 ў Жэневе.

Як лічаць, Крашэўскі быў першым пісьменнікам, які паклаў пачатак новаму польскаму раману. Ён пакінуў пасля сябе вялізную літаратурную спадчыну, якая складае 600 тамоў. Тут ажно 232 раманы і аповесці. Па колькасці напісанага яму няма роўных у свеце.

Крашэўскі, як вядома, родам з Пружаншчыны. Беларусь для яго была роднай і дарагой. Пра наш край ён пісаў з замілаваннем і любоўю. Аб гэтым сведчыць яго кніга “Успаміны Палесся, Валыні і Літвы”. Ён вывучаў гісторыю Беларусі, зъбіраў наш фальклор. Пісьменнік быў усебакова таленавітым чалавекам: пісаў ня толькі празаічныя творы, але складаў вершы, напісаў некалькі добрых п'ес, да таго-ж добра маляваў пэйзажы, партрэты. Яго сімпатыі заўсёды на баку простых людзей, людзей сумленных і працаўітых, якім уласцівы лепшыя чалавечыя якасці; спачувае пакрыўданым і абяздоленым; асуджае багатых і чынавенства за іх несправядлівасць, чэрствасць, абыякавасць і бяздушна ў адносінах да людзей паспалітых.

Некаторыя творы Крашэўскага перакладзены на беларускую мову. Сярод іх аповесць “Хата за вёскай”, у якой праўдзіва адлюстравана жыццё патрыярхальнай прыгоннай вёскі першай паловы 19 стагоддзя. Аповесць выйшла з друку на беларускай мове ў 1989 годзе ў перакладзе Пятра Бітэля.

Памяць пра славутага ў свеце пісьменніка ўшанавана ў Пружанах. На сцяне будынку, што побач з гатэлем “Мухавец” па вуліцы Р.Шырмы, ёсць выява

трох вядомых людзей: гэта мастак Станіслаў Жукоўскі, наш спявак Міхась Забэйда-Суміцкі і Юзаф Ігнацы Крашэўскі.

КАРПІНСКІ
Францішак
(04.10.1741 – 16.09.1825).

“Ёсць адзін літаратар таго часу, які мог бы лічыць сябе паэтам славянскім”.

Адам Міцкевіч

Нарадзіўся Ф. Карпінскі ў мястэчку Галаскова, што ў Заходній Украіне, у збяднелай шляхецкай сям'і. Вучыўся ў езуіцкай школе-каледжы, потым скончыў езуіцкую акадэмію ў Львове, атрымаў годнасць выкладчыка філалогіі і ступень доктара філалогіі. Ад 1770 года – у Вене, становіцца слухачом універсітэту, захапляецца эксперыментальнай фізікай і хіміяй. Праз два гады паступае на службу да маршалка Літоўскага трывналу Чартарыйскага. Потым быў гувернёрам у Радзівілаў. Піша і публікуе свае творы. У 1791 годзе прысутнічаў на апошнім сойме Рэчы Паспалітай, які праходзіў у Гродні.

У адным з вершаў сваю запаветную мару выказаў так: “*Мне жыць бы на вёсцы ў хаце той простай*”. И вось у 1793 годзе пераязджае ў в. Краснік Пружанскага

раёна. Упарадкоўвае тут фальварак, даводзіць да ладу поле, адкрывае карчму. Падчас паўстання ў Польшчы, Беларусі і Літве, пад кіраўніцтвам Касцюшкі, неаднойчы хаваўся ад раз’юшаных сувораўскіх “малайцоў” у Белавежскай пушчы. А пасля паразы паўстання быў разам з іншымі змушаны даваць прысягу ў Пружанскай царкве на вернасць расейскай імператрыцы Кацярыны II.

Потым напісаў выхвалную оду князю Рэніну, губэрнатару Літвы, на яго просьбу. А ў 1802 годзе свой трактат “Прамовы Платона з вучнямі сваімі” прысвячае цару Аляксандру I, за што той падараваў аўтару залатую табакерку.

Ф. Карпінскі пісаў вершы, абрэзкі, напісаў камедыю “Чынш”, выдаў кніжку “Забаўкі вершам і прозай”, на працягу многіх год пісаў дзённікі, якія потым шэсць разоў перавыдаваліся. Матывы беларускага фальклору гучаць у яго працы “Падарожжа па зачараванай краіне”. Яго творчасцю захапляўся наш пісьменнік Дунін-Марцінкевіч.

Карпінскаму прапаноўвалі пасаду ў Пружанскім судзе, потым кафедру літаратуры ў Віленскім універсітэце Вялікага Княства Літоўскага. Адмовіўся. Але ў 1805 годзе даў згоду стаць апекуном Свіслацкай гімназіі.

Пры адступленні напалеонаўскай арміі фальварк у Красніках быў моцна разбураны. Карпінскі пасяліўся ў Мураве (1813 г.), а потым купіў фальварк Хараўшчызна ў Ваўкавыскім павеце, заплаціўшы 100 000 золотых. Тут адкрыў школу для сялянскіх дзяцей, сам вучыў іх.

Памёр Францішак Карпінскі 16 верасня 1925 года.
Пахаваны ў Лыскаве, каля касцёла.

Паводле В. Церахавай

ДА ЮСТЫНЫ. ВЯСКОВАЯ ТУГА

Так ззяе ўжо сонца – у небе, ня ў марамах,
Так свециць, высокае, свету!
Маё-ж па-ранейшаму сонца – у хмарамах
І ў іх – ніякога прасвету!

Ужо збажына зелянене ў наўколле –
Усё ёй сяголета годзіць.
У рост гэтак дружна ідзе, як ніколі...
Пшаніца-ж мая і ня ўсходзіць!

Ужо ад шчаслівых салоўкавых песень
Садок дзень іnoch не змаўкае,
У ім адгукаюцца птушкі ўсе ў лесе,
Мой птах-жа маўчыць, не спывае.

Вясна ўжо расквеціла краскі памалу
Пад цёплага сонейка ласкай,
У розныя фарбы лугі ўсе прыбрала.
Мая-ж не цвіце яшчэ краска.

Дакуль – прасіць цябе буду, о, Неба,
З вясною пра ласку такую:
Паліў я слязамі даволі ўжо глебу,
Калі-ж плён жаданы збяру я?

Пераклаў Кастусь Цвірка

ЛЯХОЦКІ
Францішак
(? – 13.09.1988)

Польскамоўны пісьменнік.
Дзіцячыя і раннія юнацкія гады яго
прайшлі ў вёсцы Росахі, потым, па
няпэўных звестках, жыў у
Пружанах. Аднак, большую частку
жыцця правёў у Англіі і ЗША.
Адтуль некаторы час вёў перапіску з
настаўніцай з Пружан Варварай
Шпакоўскай. Выдаў зборнік вершаў
“Над Мухаўцам”. Памёр у ЗША 13
верасня 1988 года. Пра час і месца нараджэння звестак
пакуль няма.

ЯКІЯ ТРАВЫ ЎЖО БУЯЮЦЬ?

Якія травы ўжо буяюць
На сцежках басаногай волі?
І вёслаў тых не адшукаеш,
Што націралі мне мазолі.
Даўно ня стала той газнічкі,
Што мне свяціла аж да рання,
Калі ад вершаў Канапніцкай
Душа трымцела ўсхвалявана.
І той лясок, які ўдзячна
Адорваў шчодра нас грыбамі,

Напэўна, ссеклі, бо іначай
У сны прыходзіў бы начамі.
І згасла зорка ў паднябесці,
Што вяшчавала нам удачу...
О, я ня скончу гэтай песні –
Мая душа ад жалю плача.

/Пераклаў М. Антаноўскі/

АБ АЎТАРЫ

ЗДАНОВІЧ ІВАН ЮЛЬЯНАВІЧ.

Нарадзіўся 4 ліпеня 1926 года ў вёсцы Доўгая, тады Шчучынскага павету Наваградскага раёна (цяпер Шчучынскі раён Гродзенскай вобласці).

Пачынаў вучобу ў польскай школе. Скончыў Лідскую педвучэльню (1946 г.), потым Гродзенскі педінстытут (1951).

Працаваў загадчыкам пачатковай школы, затым выкладаў беларускую мову і літаратуру. На Гродзеншчыне працаваў інспектарам РАНА, дырэктарам Капцёўскай СШ (1955-1964). У Пружанах узначальваў вячэрнюю школу (1966-19740), школу-інтэрнат і СШ № 4 (1974-1986).

Выдаў “Зборнік практыкаванняў па беларускай мове для 4-6 класаў”, які тройчы перавыдаваўся (1965, 1969, 1979). Апублікаваў у перыядычным друку некалькі дзясяткаў артыкулаў па беларускай літаратуре, гісторыі, краязнаўству. У 2004 годзе выдана кніжка “Рупліўцы беларускага нацыянальнага адраджэння з Пружаншчыны”.

Узначальваў грамадска-культурнае аб'яднанне “Спадчына” (1986-1989). Быў ініцыятарам утворэння і кіраўніком Пружанскай арганізацыі грамадскага

аб'яднання “Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны”. Сябра БНФ “Адраджэнне”. Разам з іншымі арганізаваў і ўдзельнічаў у пабудове помніка паўстанцам Кастуся Каліноўскага ў Ружанскай пушчы (1989). Арганізаваў аднаўленне расстралянай з верталёта вайскоўцамі стэлы помніка і ўрачыстае асвячэнне помніка святарамі праваслаўнай і каталіцкай канфесій.

ЗМЕСТ

Ад аўтара	3
Ананіч Людміла	5
Антаноўская Людміла.....	14
Абрамчык Ніна.....	18
Астапчук Ірына.....	19
Бабрук Пётр.....	21
Галякевіч Яўген.....	28
Гарустовіч Васіль.....	29
Гарустовіч Леанід.....	32
Гарустовіч Яўген.....	33
Дащук Аляксандр.....	34
Дронь Канстанцін.....	35
Дыдышка Ніна.....	36
Жаркоў Аляксандр.....	44
Жукоўскі Ігар.....	45
Жукоўскі Вячаслаў.....	47
Жукоўскі Барыс.....	49
Жукоўскі Станіслаў.....	50
Засім Піліп.....	52
Здановіч Канстанцін.....	55
Кулецкая Марыя.....	63
Ляўковіч Міхail.....	65
Малайчук Якаў.....	73
Мартынюк Міхайл.....	76
Масляніцына Ірына.....	78
Машкала Святланы.....	87
Мікус	88
Патапчук Раман.....	89
Патапчук Дзімітрый.....	90

Даведачна-літаратурнае выданне

Пракапеня Павел.....	91
Ракіцкі Уладзімір.....	92
Рэчыц Віктар.....	97
Самасюк Ганна.....	101
Хатэнка Антаніна.....	102
Хоміч Іан.....	111
Цвікевіч Аляксандр.....	111
Церахава Вера.....	116
Чэрнік Уладзімір.....	142
Шпакоўскі Адам.....	151
Шпакоўская Варвара.....	152

*Здановіч
Іван Юльянавіч*

Рупліўцы беларускага нацыянальнага
адраджэння і яго прыхільнікі
з Пружаншчыны

Грамадска-літаратурны даведнік

Фалькларыст-этнограф Міхаіл Федароўскі і польскія
пісьменнікі Юзаф Крашэўскі, Францішак Карпінскі і
Францішак Ляхоцкі, лёс якіх быў звязан з Пружаншчынай:

Федароўскі Міхал.....	158
Крашэўскі Юзаф.....	161
Карпінскі Францішак.....	164
Ляхоцкі Францішак.....	167
Аб аўтары	169

2-я кніжка

Рэдактар – Канстанцін Жытко
Кампьютарны набор – Алена Носік
Карэктар – Адам Шпакоўскі